

მამატკულოვი და ასკაროვი თურქეთის წინააღმდეგ

CASE OF MAMATKULOV AND ASKAROV v. TURKEY

(ბანაცხადები №№ 46827/99 და 46951/99)

ბანჩინება

სტრასბურგი

2005 წლის 4 თებერვალი

განჩინება საბოლოოა, მაგრამ შეიძლება დაექვემდებაროს რედაქციული
ხასიათის შესწორებებს

საქმეზე „მამატკულოვი და ასკაროვი თურქეთის წინააღმდეგ“

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს დიდმა პალატამ შემდეგი შემადგენლობით:

ბატონი ლ. ვილდჰაბერი, თავმჯდომარე,

მოსამართლეები:

ბატონი ს.ლ. როზაკისი,

ბატონი ჟ.-პ. კოსტა,

სერ ნიკოლას ბრატცა,

ბატონი ჯ. ბონელო,

ბატონი ლ. კაფლიში,

ქალბატონი ე. პალმი,

ბატონი ი. კაბრალ ბარეტო,

ბატონი რ. ტურმენი,

ქალბატონი ფ. ტულკენსი,

ქალბატონი ნ. ვაუიჩი,

ბატონი ჯ. ჰედიგანი,

ბატონი მ. პელონპაა,

ქალბატონი მ. ცაცა-ნიკოლოვსკა,

ბატონი ა.ბ. ბაკა,

ბატონი ა. კოვლერი,

ბატონი ს. პავლოვში,

და მდივანი: ბატონი პ.ჯ. მაპოუნი,

2004 წლის 15 მარტის, 15 სექტემბრის და 15 დეკემბრის ფარული მსჯელობის შედეგად,

2004 წლის 15 დეკემბერს გამოიტანა წინამდებარე განჩინება.

პროცედურა

1. საქმეს მსვლელობა მიეცა ორი განაცხადის საფუძველზე (№№ 46827/99 და 46951/99), რომლებიც შეტანილი იქნა თურქეთის რესპუბლიკის წინააღმდეგ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის (შემდგომში „კონვენცია“) 34-ე მუხლის შესაბამისად უზბეკეთის ორი მოქალაქის – ბატონი რუსტამ სულთანის ძე მამატკულოვისა და ბატონი ზაინიდინ აბდურასულის ძე ასკაროვის (შემდგომში „გამცხადებლები“) მიერ 1999 წლის 11 და 22 მარტს შესაბამისად.

2. განმცხადებლები, რომლებსაც გაეწიათ იურიდიული დახმარება, წარმოდგენილნი იყვნენ ბატონი ი.შ. ჩარსანცაკლის, სტამბოლის ადვოკატურის წევრის მიერ. თურქეთის მთავრობა (შემდგომში „მთავრობა“) წარმოდგენილი იყო ბატონი მ. ოზმენის, თანაწარმომადგენლის მიერ.

3. განაცხადები შეეხება განმცხადებელთა ექსტრადიციას უზბეკეთის რესპუბლიკაში. განმცხადებლებმა მიუთითეს კონვენციის მე-2, მე-3 და მე-6 მუხლებზე და სასამართლოს რეგლამენტის 39-ე მუხლზე.

4. განაცხადების განხილვა დაეკისრა სასამართლოს პირველ სექციას (სასამართლოს რეგლამენტის 52-ე მუხლის პირველი პუნქტი). 1999 წლის 31 აგვისტოს განაცხადები დასაშვებად იქნა მიჩნეული ამავე განყოფილების პალატის მიერ, შემდეგი შემადგენლობით: ქალბატონი ე. პალმი, ბატონი ჯ. კასადევალი, ბატონი გაუკურ იორუნდსონი, ბატონი რ. ტურმენი, ბატონი ც. ბირსანი, ქალბატონი ვ. თომასენი და ბატონი რ. მარუსტე, განყოფილების მდივანი: ბატონი მ. ობოილი.

5. 2003 წლის 6 თებერვლის განჩინებით (შემდგომში „პალატის განჩინება“) აღნიშნულმა პალატამ ერთსულოვნად დაადგინა, რომ ადგილი არ ჰქონია მე-3 მუხლის დარღვევას, მე-6 მუხლი ვერ იქნებოდა გამოყენებული ექსტრადიციის სამართალწარმოების მიმართ თურქეთში და კონვენციის მე-6 მუხლის საფუძველზე განმცხადებლების მიერ დაყენებული საჩივრიდან სხვა დამატებითი საკითხი არ წარმოიშობოდა. ასევე, ექვსი ხმით ერთის წინააღმდეგ, პალატამ დაადგინა, რომ ადგილი ჰქონდა კონვენციის 34-ე მუხლის დარღვევას. და ბოლოს, პალატამ ერთსულოვნად დაადგინა, რომ დარღვევის დადგენა, როგორც ასეთი, თავისთავად წარმოადგენდა სამართლიან დაკმაყოფილებას განმცხადებლებისთვის მიყენებული არამატერიალური ზიანის სანაცვლოდ. ბატონი ტურმენის ნაწილობრივ განსხვავებული მოსაზრება დანართის სახით დაერთო განჩინებას.

6. 2003 წლის 28 აპრილს მთავრობამ მოითხოვა საქმის დიდი პალატისთვის გადაცემა (კონვენციის 43-ე მუხლი).

7. 2003 წლის 21 მაისს დიდი პალატის კოლეგიამ დააკმაყოფილა თხოვნა მისთვის საქმის გადაცემის თაობაზე (რეგლამენტის 73-ე მუხლი).

8. დიდი პალატის შემადგენლობა განისაზღვრა კონვენციის 27-ე მუხლის მე-2-მე-3 პუნქტებისა და სასამართლოს რეგლამენტის 24-ე მუხლის შესაბამისად.

9. განმცხადებლებმაც და მთავრობამაც წარმოადგინეს თავიანთი მიმოხილვები. ასევე მიღებული იქნა მოსაზრებები იურისტთა საერთაშორისო კომისიიდან და ადამიანის უფლებათა ორგანიზაციებიდან, “Human Rights Watch”-დან და “AIRE Centre”-დან, რომელთაც თავმჯდომარის მიერ მიეცათ წერილობითი პროცედურის დროს აზრის გამოთქმის უფლება (კონვენციის 36-ე მუხლის მე-2 პუნქტი და რეგლამენტის 44-ე მუხლის მე-2 პუნქტი).

10. განხილვა გაიმართა საჯარო წესით ქ. სტრასბურგში, ადამიანის უფლებათა შენობაში, 2004 წლის 17 მარტს (რეგლამენტის 59-ე მუხლის მე-3 პუნქტი).

სასამართლოს წინაშე წარდგენენ:

- (a) მთავრობის სახელით:
ბატონი მ. ოზმენი, თანაწარმომადგენელი
მრჩეველები:
ქალბატონი მ. გიულსენი
ქალბატონი ვ. სირმენი
ქალბატონი ჰ. სარი

- (b) განმცხადებლების სახელით:
ბატონი ი.შ. ჩარსანცაკლი, ადვოკატი
ბატონო ლ. ქორქუთი, მრჩეველი.

სასამართლომ მოისმინა ბატონი ჩარსანცაკლის, ბატონი ქორქუთის, ბატონი ოზმენის და ქალბატონი სირმენის განცხადებები.

ვაჭტუბი

I. საქმის ბარემოებები

11. განმცხადებლები, დაბადებულნი, შესაბამისად, 1959 წელს და 1971 წელს, ამჟამად დაკავებული არიან უზბეკეთის რესპუბლიკაში. ისინი არიან უზბეკეთის ოპოზიციური პარტია “Erk”-ის (თავისუფლება) წევრები.

A. პირველი განმცხადებელი, ბატონი მამატკულოვი

12. 1999 წლის 3 მარტს პირველი განმცხადებელი ტურისტული ვიზით აღმა-ატიდან (ყაზახეთი) ჩავიდა სტამბოლში. ათათურქის აეროპორტში (სტამბოლი) იგი დაკავებული იქნა თურქეთის პოლიციის მიერ საერთაშორისო დაპატიმრების ორდერის საფუძველზე და აყვანილი იქნა პოლიციის პატიმრობაში. ის ეჭვმიტანილი იყო მკვლელობაში, სხვა ადამიანების სხეულის დაზიანებების გამოწვევაში უზბეკეთში ბომბის აფეთქების შედეგად და უზბეკეთის პრეზიდენტზე ტერორისტული აქტის განხორციელების მცდელობაში.

13. უზბეკეთის რესპუბლიკამ თურქეთთან არსებული ორმხრივი ხელშეკრულების საფუძველზე მოითხოვა განმცხადებლის მისთვის გადაცემა.

14. 1999 წლის 5 მარტს ბაქირქოის რაიონულმა პროკურორმა მიმართა გამომძიებელ მოსამართლეს შუამდგომლობით პირველი განმცხადებლისთვის წინასწარი პატიმრობის შეფარდების თაობაზე. პირველი განმცხადებელი, რომელსაც დახმარებას უწევდა მისი ადვოკატი, წარდგენილი იქნა მოსამართლის წინაშე იმავე დღეს და მას შეეფარდა 45 დღიანი წინასწარი პატიმრობა, თანახმად სისხლის

სამართლის საქმეებზე ურთიერთდახმარების შესახებ ევროპის კონვენციისა.

15. 1999 წლის 11 მარტს პირველი განმცხადებელი დაიკითხა ბაქირქოის სისხლის სამართლის სასამართლოს მოსამართლის მიერ. გამარტივებული განხილვის პროცედურით გამოტანილ ბრძანებაში მოსამართლემ მიუთითა პირველი განმცხადებლის მიმართ წაყენებულ ბრალდებებზე და განაცხადა, რომ აღნიშნული დანაშაულები იყო არა პოლიტიკური ან სამხედრო ხასიათის, არამედ ჩვეულებრივი სისხლის სამართლის დანაშაულები. მოსამართლემ ასევე დაადგინა მისთვის წინასწარი პატიმრობის შეფარდება ექსტრადიციამდე. პირველმა განმცხადებელმა, რომელსაც დახმარებას უწევდნენ ადვოკატი და თარჯიმანი, უარყო ბრალდებები და განაცხადა, რომ უდანაშაულო იყო.

16. 1999 წლის 11 მარტის სხდომაზე შეტანილ წერილობით საჩივარში პირველი განმცხადებლის წარმომადგენელი აცხადებდა, რომ მისი კლიენტი მუშაობდა საკუთარი ქვეყნის დემოკრატიზაციის საკითხებზე და რომ უზბეკეთში პოლიტიკურ დისიდენტებს ხელისუფლება აპატიმრებდა და შემდეგ ციხეებში აწამებდა, რომ საქმისთვის მნიშვნელოვან დროს პირველი განმცხადებელი იმყოფებოდა ყაზახეთში და მან თურქეთის ხელისუფლებისგან ითხოვა პოლიტიკური თავშესაფარი, ვინაიდან მისი სიცოცხლე საფრთხეში იყო. წარმომადგენლის განცხადებით, მისი კლიენტის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნა ხორციელდებოდა პოლიტიკური ხასიათის დანაშაულის გამო. წარმომადგენელი, მიუთითებდა რა თურქეთის სისხლის სამართლის კოდექსის მე-9 მუხლის მე-2 პუნქტზე, სისხლის სამართლის სასამართლოსგან ითხოვდა ექსტრადიციის შესახებ უზბეკეთის თხოვნაზე უარის თქმას.

17. 1999 წლის 15 მარტს პირველმა განმცხადებელმა სააპელაციო საჩივარი შეიტანა ბაქირქოის ასიზთა სასამართლოში და გაასაჩივრა 1999 წლის 11 მარტს საქმის განხილვის გამარტივებული პროცედურით გამოტანილი ბრძანება. საქმის გარემოებათა შესწავლის შემდეგ ასიზთა სასამართლომ 1999 წლის 19 მარტს უარი უთხრა პირველ განმცხადებელს სააპელაციო მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე.

B. მეორე განმცხადებელი, ბატონი ასკაროვი

18. მეორე განმცხადებელი 1998 წლის 13 დეკემბერს ყალბი პასპორტით გადავიდა თურქეთის ტერიტორიაზე. 1999 წლის 5 მარტს, ექსტრადიციის შესახებ უზბეკეთის რესპუბლიკის თხოვნის საფუძველზე, იგი დაკავებული იქნა თურქეთის პოლიციის მიერ და გადაყვანილი იქნა პოლიციის პატიმრობაში. ის ეჭვმიტანილი იყო მკვლელობაში, სხვა ადამიანების სხეულის დაზიანებების გამოწვევაში უზბეკეთში ბომბის აფეთქების შედეგად და უზბეკეთის პრეზიდენტზე ტერორისტული აქტის განხორციელების მცდელობაში.

19. 1999 წლის 7 მარტს ბაქირქოის რაიონულმა პროკურორმა გამომძიებელ მოსამართლეს მიმართა შუამდგომლობით მეორე განმცხადებლისთვის წინასწარი პატიმრობის შეფარდების თაობაზე. მეორე განმცხადებელი იმავე დღეს იქნა წარდგენილი მოსამართლის წინაშე, რომელმაც მას წინასწარი პატიმრობა შეუფარდა.

20. 1999 წლის 12 მარტს ფატიძის რაიონულმა პროკურორმა წერილით მიმართა ფატიძის სისხლის სამართლის სასამართლოს თხოვნით მეორე განმცხადებლის მოქალაქეობის დადგენისა და ბრალად შერაცხული დანაშაულის ხასიათის გარკვევის შესახებ.

21. 1999 წლის 15 მარტის გადაწყვეტილებით, განმცხადებლის მოსმენის შემდეგ, სისხლის სამართლის სასამართლომ დაადგინა მისი მოქალაქეობა და დანაშაულის ხასიათი თურქეთის სისხლის სამართლის კოდექსის მე-9 მუხლის საფუძველზე. სასამართლომ აღნიშნა, რომ ბრალად შერაცხული დანაშაულები არ იყო არც პოლიტიკური და არც სამხედრო ხასიათის, არამედ ისინი წარმოადგენდა „ჩვეულებრივ სისხლის სამართლის“ დანაშაულებს. სასამართლომ გასცა ბრძანება განმცხადებლის წინასწარ პატიმრობაში აყვანის შესახებ მის ექსტრადიციამდე.

22. 1999 წლის 11 მარტის სხდომაზე მეორე განმცხადებლის წარმომადგენელმა განაცხადა, რომ მისი კლიენტისთვის ბრალად შერაცხული დანაშაული პოლიტიკური ხასიათის იყო და რომ უზბეკეთში პოლიტიკურ დისიდენტებს აპატიმრებდნენ და ციხეებში აწამებდნენ. მან ასევე აღნიშნა, რომ საქმისთვის მნიშვნელოვან დროს მეორე განმცხადებელი იმყოფებოდა თურქეთში ყალბი პასპორტით.

23. 1999 წლის 18 მარტს მეორე განმცხადებელმა გაასაჩივრა სტამბოლის ასიზთა სასამართლოს 1999 წლის 26 მარტის გადაწყვეტილება. საქმის მასალების შესწავლის შემდეგ ასიზთა სასამართლომ 1999 წლის 26 მარტს არ დააკმაყოფილა სააპელაციო საჩივარი.

C. განმცხადებელთა ექსტრადიცია და შემდგომი მოვლენები

24. 1999 წლის 18 მარტს სასამართლოს შესაბამისი პალატის თავმჯდომარემ მიიღო გადაწყვეტილება, მიეთითებინა მთავრობისთვის, სასამართლოს რეგლამენტის 39-ე მუხლის საფუძველზე, რომ მხარეთა ინტერესებისა და სასამართლოში წარმოების ნორმალურად წარმართვის მიზნით სასურველი იყო, არ მომხდარიყო განმცხადებლების ექსტრადიცია უზბეკეთში მანამ, სანამ შესაბამისი პალატის სხდომა ჩატარდებოდა 1999 წლის 23 მარტს.

25. 1999 წლის 19 მარტს თურქეთის მთავრობამ გამოსცა განკარგულება განმცხადებელთა ექსტრადიციის შესახებ.

26. 1999 წლის 23 მარტს პალატამ მიიღო გადაწყვეტილება რეგლამენტის 39-ე მუხლით გათვალისწინებული დროებითი ღონისძიების განუსაზღვრელი ვადით გაგრძელების შესახებ.

27. 1999 წლის 27 მარტს განმცხადებლები გადაეცნენ უზბეკეთის ხელისუფლებას.

28. 1999 წლის 19 აპრილის წერილით მთავრობამ სასამართლოს აცნობა, რომ მან უზბეკეთის ხელისუფლებისგან მიიღო შემდეგი რწმუნებები განმცხადებლებთან დაკავშირებით: ანკარაში არსებულმა უზბეკეთის საელჩომ თურქეთის ხელისუფლებას 1999 წლის 9 მარტს და 10 აპრილს გადასცა თავისი ქვეყნის საგარეო საქმეთა სამინისტროს ორი ნოტა, რომლებსაც დართული ჰქონდა უზბეკეთის რესპუბლიკის პროკურორის ორი წერილი. ამ წერილებში ნათქვამი იყო:

„განმცხადებლების ქონება არ დაექვემდებარება კონფისკაციას და განმცხადებლები არ დაექვემდებარებიან წამებას ან სიკვდილით დასჯას.“

უზბეკეთის რესპუბლიკა მონაწილეა გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კონვენციისა; ის იღებს და კვლავ ადასტურებს ვალდებულებას, შეასრულოს აღნიშნული კონვენციის მოთხოვნები როგორც თურქეთთან, ისე მთელ საერთაშორისო საზოგადოებრიობასთან მიმართებაში.“

29. 1999 წლის 11 ივნისს მთავრობამ სასამართლოს გადასცა 1999 წლის 8 ივნისით დათარიღებული დიპლომატიური ნოტა უზბეკეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროსგან, რომელშიც აღნიშნული იყო:

„უზბეკეთის სასამართლო ხელისუფლების მიერ ჩატარებული გამოძიებიდან ჩანს, რომ ბატონმა მამატკულოვმა და ბატონმა ასკაროვმა აქტიური როლი შეასრულეს ტერორისტული აქტების დაგეგმვასა და ორგანიზებაში უზბეკეთის რესპუბლიკის ხელმძღვანელობისა და ხალხის წინააღმდეგ 1997 წლის მაისიდან მოყოლებული, როგორც კრიმინალური ორგანიზაციის წევრებმა, რომლებსაც ხელმძღვანელებენ ს.ჰ. და ტ.ი. – ცნობილი რელიგიური ექსტრემისტები.“

უცხო ქვეყნების სადაზვერვო სამსახურებთან თანამშრომლობის შედეგად მიღებული ინფორმაციიდან ჩანს, რომ ბატონმა მამატკულოვმა და ბატონმა ასკაროვმა დანაშაულები ჩაიდინეს ყაზახეთში და ყირგიზეთში.

მათი საბრალდებო დასკვნა, რომელიც შედგენილი იქნა ადრე მოპოვებული მტკიცებულებების საფუძველზე, შეიცავს რიგ ბრალდებებს: კრიმინალური ორგანიზაციის შექმნა, ტერორიზმი, პრეზიდენტის წინააღმდეგ მიმართული ტერორისტული აქტი, ძალაუფლების ხელში ჩაგდება ძალის გამოყენებით ან კონსტიტუციური

წყობილების დამსობის გზით, ცეცხლის წაკიდება, ყალბი დოკუმენტების დამზადება და განზრახ მკვლელობა.

ყველა საგამოძიებო მოქმედება ჩატარდა განმცხადებელთა ადვოკატების მონაწილეობით. ბრალდებულებმა ნებაყოფლობით აღიარეს მონაწილეობა კრიმინალური ორგანიზაციის საქმიანობაში და საკუთარი როლი ამ ორგანიზაციაში. ეს ინფორმაცია დადასტურდა სხვა მტკიცებულებებითაც.

უზბეკეთის რესპუბლიკის პროკურორის მიერ გაკეთებული რწმუნებები მამატკულოვთან და ასკაროვთან დაკავშირებით შეესაბამება უზბეკეთის ვალდებულებებს, რომლებიც მას ნაკისრი აქვს წამების და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის თუ დასჯის წინააღმდეგ გაერო-ს 1984 წლის 10 დეკემბრის კონვენციით.

ბრალდებულები და მათი წარმომადგენლები გაეცნენ ბრალდების მხარის მტკიცებულებებს გამოძიებასა და სამართალწარმოებასთან დაკავშირებით და მათ ჩაბარდათ უზენაეს სასამართლოში გაგზავნილი საბრალდებო დასკვნის ასლი.

ბრალდებულის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ღონისძიებები გამოძიებისა და სასამართლო განხილვის განმავლობაში მიღებული იქნა უსაფრთხო ადგილსამყოფელის გამოყოფის სახით (სადაც საკნები სპეციალურად ამ მიზნების გათვალისწინებითაა აღჭურვილი). მიღებული იქნა ზომები მათზე თავდასხმის თავიდან აცილების მიზნით.

ბრალდებულთა სასამართლო პროცესი ცოტა ხნის წინ დაიწყო უზენაეს სასამართლოში, საჯარო განხილვის წესით. სხდომებს ესწრებიან ადგილობრივი და უცხოური პრესის წარმომადგენლები, ასევე დიპლომატიური მისიებისა და წარმომადგენლობების, ადამიანის უფლებათა ორგანიზაციების წარმომადგენლები.

დასწრების უფლება აქვთ ასევე თურქეთის რესპუბლიკის საელჩოს თანამდებობის პირებს.“

30. 1999 წლის 8 ივლისის წერილით მთავრობამ სასამართლოს აცნობა, რომ 1999 წლის 28 ივნისის სასამართლო გადაწყვეტილებით უზბეკეთის რესპუბლიკის უზენაესმა სასამართლომ განმცხადებლები დამნაშავეებად ცნო ბრალად შერაცხულ დანაშაულებში და მიუსაჯა თავისუფლების აღკვეთა.

31. 1999 წლის 15 სექტემბრის წერილში განმცხადებლების წარმომადგენლებმა განაცხადეს, რომ არ ეძლეოდათ მათი დაცვის ქვეშ მყოფ პირებთან დაკავშირების საშუალება, რომ უზბეკეთის ციხეებში პირობები გაუსაძლისი იყო და რომ პატიმრებს აწამებდნენ. სხვა განცხადებებს შორის, მათ აღნიშნეს:

„...“

განმცხადებლებს არ ჰქონიათ სამართლიანი სასამართლო უზბეკეთში. არ შესრულდა სასამართლო სხდომების საჯაროობის მოთხოვნა. ინფორმაციას განმცხადებელთა სასამართლო განხილვის შესახებ ჩვენ მხოლოდ უზბეკეთის ხელისუფლებისგან ვგებულობთ.

1999 წლის 25 ივნისს წერილობით მივმართეთ უზბეკეთის საელჩოს ანკარაში თხოვნით, რომ ჩვენ, როგორც ადვოკატები, დავეშვიოთ სასამართლო სხდომებზე დამკვირვებლებად, მაგრამ პასუხი არ მიგვიღია.

რაც შეეხება იმის მტკიცებას, რომ განმცხადებლების სასამართლო სხდომებს ესწრებოდნენ „ადგილობრივი და უცხოური პრესისა და არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები“, უზბეკეთში მოქმედი არასამთავრობო ორგანიზაციებიდან მხოლოდ ერთს – “Human Rights Watch”-ს შეეძლო დასწრება. მართალია, ჩვენ რამდენჯერმე გარკვევით ვთხოვეთ ამ ორგანიზაციას, მაგრამ რაიმე დეტალური ინფორმაცია სხდომების და იქ მიმდინარე მოვლენების შესახებ მისგან არ მიგვიღია.

ექსტრადიციის შემდეგ ჩვენ ვერ შევძელით განმცხადებლებთან დაკავშირება ვერც წერილით და ვერც ტელეფონით. ჩვენ დღესაც არ შეგვიძლია მათთან დაკავშირება. ეს გარემოებები ადასტურებს ჩვენს ეჭვს, რომ განმცხადებლები არ იმყოფებიან ციხის სათანადო პირობებში.

სასამართლოს 1999 წლის 9 ივლისის წერილის და პრესაში გამოქვეყნებული ინფორმაციის თანახმად, ბატონ მამატკულოვს მიესაჯა ოცი წლით თავისუფლების აღკვეთა. ეს ყველაზე მძიმე სასჯელია, რაც უზბეკეთის სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით შეიძლება ყოფილიყო შეფარდებული. გარდა ამისა, თუ გავითვალისწინებთ პატიმრობის პირობებს უზბეკეთის ციხეებში, კერძოდ წამების გამოყენებას, პატიმრებისთვის ძალზე ძნელია სასჯელს მოხდა. ასევე, საერთო შეხედულების მიხედვით, ზოგიერთ პატიმარს, განსაკუთრებით მათ, ვინც გამოხატვის თავისუფლებასთან დაკავშირებულ დანაშაულში იქნა მსჯავრდებული, დამატებითი სასჯელების მოხდა უწევს.“

32. 2001 წლის 15 ოქტომბერს უზბეკეთის საგარეო საქმეთა სამინისტრომ თურქეთის საელჩოს ტაშკენტში გაუგზავნა შემდეგი ინფორმაცია:

„1999 წლის 28 ივნისს უზბეკეთის რესპუბლიკის უზენაესმა სასამართლომ რ. მამატკულოვი და ზ. ასკაროვი დამნაშავეებად ცნო ქვემოთ ჩამოთვლილ დანაშაულებში და მიუსაჯა თავისუფლების შესაბამისად ოცი წლით და თერთმეტი წლით აღკვეთა.

რ. მამატკულოვი

(a) თვრამეტი წლით თავისუფლების აღკვეთა, გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის 28-ე და 97-ე მუხლებით (მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებებში), კერძოდ:

- (i) ორი ან მეტი პირის მკვლელობა;
- (ii) თანამდებობის პირის ან მისი ახლო ნათესავის მკვლელობა;
- (iii) სხვათა სიცოცხლისთვის საშიში საშუალებით;
- (iv) სისასტიკით;
- (v) დანაშაული, ჩადენილი ბრალდებულის პირადი ინტერესებით;
- (vi) დანაშაული, ჩადენილი რელიგიური მრწამსით;
- (vii) დანაშაული, ჩადენილი სხვა დანაშაულის დაფარვის ან სხვა დანაშაულის ჩადენის გაადვილების მიზნით;
- (viii) დანაშაული, ჩადენილი პირთა ჯგუფის ან კრიმინალური ორგანიზაციის მიერ, ამ ორგანიზაციის ინტერესებში;
- (ix) არაერთგზის ჩადენილი დანაშაული;

(b) თვრამეტი წლით თავისუფლების აღკვეთა, გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის 155-ე მუხლის მე-3 პუნქტის (a) და (b) ქვეპუნქტებით (ტერორიზმი);

(c) ათი წლით თავისუფლების აღკვეთა, გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის 156-ე მუხლის მე-2 პუნქტის (d) ქვეპუნქტით (სიძულვილის ან შუღლისკენ მოწოდება, რაც იწვევს დისკრიმინაციას რასისა და რელიგიის მოტივით);

(d) თვრამეტი წლით თავისუფლების აღკვეთა, გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის 158-ე მუხლის პირველი პუნქტით (უზბეკეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტზე ტერორისტული თავდასხმის მცდელობა);

(e) თვრამეტი წლით თავისუფლების აღკვეთა, გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის 159-ე მუხლის მე-4 პუნქტით (უზბეკეთის რესპუბლიკის კონსტიტუციური წყობილების დამხობის მცდელობა, შეთქმულება ძალაუფლების ხელში ჩასაგდებად ან უზბეკეთის რესპუბლიკის კონსტიტუციური წყობილების დასამხობად);

(f) თხუთმეტი წლით თავისუფლების აღკვეთა, გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის 161-ე მუხლით (ქონების ან ჯანმრთელობის დაზიანების მცდელობა, მასობრივი არეულობის მოწყობა, ჩადენილი სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების საქმიანობისთვის ხელის შეშლის ან სოციალური, პოლიტიკური და ეკონომიკური სტაბილურობის შერყევის მიზნით);

(g) თორმეტი წლით თავისუფლების აღკვეთა, გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის 168-ე მუხლის მე-4 პუნქტის (a) და (b) ქვეპუნქტებით (თაღლითობა, სხვათა ქონების დაუფლება თაღლითობით ან მოტყუებით პირთა ჯგუფის მიერ ან მის ინტერესებში);

(h) ათი წლით თავისუფლების აღკვეთა, გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის 223-ე მუხლის მე-3 პუნქტით (ყალბი დოკუმენტების, ბეჭდის, შტამპის ან სატიტულო ფურცლის დამზადება, გამოყენება და გასაღება);

(i) ორი წლით საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა, გათვალისწინებული 228-ე მუხლის მე-3 პუნქტით (ყალბი დოკუმენტების, ბეჭდის, შტამპის ან სატიტულო ფურცლის დამზადება, გამოყენება და გასაღება);

(j) თვრამეტი წლით თავისუფლების აღკვეთა, გათვალისწინებული 242-ე მუხლის პირველი პუნქტით (შეიარაღებული ჯგუფის ან ბანდის შექმნა დანაშაულების ჩასადენად, ასეთ ჯგუფში ან ბანდაში ძალაუფლების ან განსაკუთრებული მდგომარეობის ქონა);

ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ოც წლამდე, სისხლის სამართლის კოდექსის 59-ე მუხლის შესაბამისად (სასჯელთა ერთობლიობა რამდენიმე დანაშაულისთვის), მკაცრი რეჟიმის სასჯელადსრულების დაწესებულებაში მოხდით.

ამჟამად მამატკულოვი სასჯელს იხდის ზარაფშანის ციხეში, რომელიც არის ნავოის პროვინციის შინაგან საქმეთა განყოფილების უწყებრივ დაქვემდებარებაში. მისი ჯანმრთელობა დამაკმაყოფილებელია; მას აქვს ახლო ნათესავებთან პაემანის უფლება. მას არ შეხებია 2001 წლის 22 აგვისტოს განკარგულებით გამოცხადებული ამნისტია.

ზ. აბდურასულის ძე ასკაროვი

(a) თვრამეტი წლით თავისუფლების აღკვეთა, გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის 28-ე და 97-ე მუხლებით (მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებებში), კერძოდ:

- (x) ორი ან მეტი პირის მკვლელობა;
- (xi) თანამდებობის პირის ან მისი ახლო ნათესავის მკვლელობა;
- (xii) სხვათა სიცოცხლისთვის საშიში საშუალებით;
- (xiii) სისასტიკით;
- (xiv) დანაშაული, ჩადენილი ბრალდებულის პირადი ინტერესებით;
- (xv) დანაშაული, ჩადენილი რელიგიური მრწამსით;
- (xvi) დანაშაული, ჩადენილი სხვა დანაშაულის დაფარვის ან სხვა დანაშაულის ჩადენის გაადვილების მიზნით;
- (xvii) დანაშაული, ჩადენილი პირთა ჯგუფის ან კრიმინალური ორგანიზაციის მიერ, ამ ორგანიზაციის ინტერესებში;
- (xviii) არაერთგზის ჩადენილი დანაშაული;

(b) ათი წლით თავისუფლების აღკვეთა, გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის 155-ე მუხლის მე-2 პუნქტის (a) და (b) ქვეპუნქტებით (ტერორიზმი, რამაც სხვისი სიცოცხლის მოსპობა გამოიწვია);

(c) ათი წლით თავისუფლების აღკვეთა, გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის 156-ე მუხლის მე-2 პუნქტის (d) ქვეპუნქტით (სიძულვილის ან შუღლისკენ მოწოდება, რაც იწვევს დისკრიმინაციას რასისა და რელიგიის მოტივით);

(d) ცხრა წლით თავისუფლების აღკვეთა, გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის 158-ე მუხლის პირველი პუნქტით (უზბეკეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტზე ტერორისტული თავდასხმის მცდელობა);

(e) ცხრა წლით თავისუფლების აღკვეთა, გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის 159-ე მუხლის მე-4 პუნქტით (უზბეკეთის რესპუბლიკის კონსტიტუციური წყობილების დამხობის მცდელობა, შეთქმულება ძალაუფლების ხელში ჩასაგდებად ან უზბეკეთის რესპუბლიკის კონსტიტუციური წყობილების დასამხობად);

(f) ცხრა წლით თავისუფლების აღკვეთა, გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის 161-ე მუხლით (ქონების ან ჯანმრთელობის დაზიანების მცდელობა, მასობრივი არეულობა, ჩადენილი სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების საქმიანობისთვის ხელის შეშლის ან სოციალური, პოლიტიკური და ეკონომიკური სტაბილურობის შერყევის მიზნით);

(g) ათი წლით თავისუფლების აღკვეთა, გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის 173-ე მუხლის მე-3 პუნქტის (b) ქვეპუნქტით (სხვათა ქონების განადგურება ან განზრახ დაზიანება პირთა ჯგუფის მიერ ან მის ინტერესებში);

(h) ათი წლით თავისუფლების აღკვეთა, გათვალისწინებული 223-ე მუხლის მე-2 პუნქტის (b) ქვეპუნქტით (უზბეკეთის ტერიტორიაზე შესვლა ან უზბეკეთის ტერიტორიის დატოვება უკანონოდ, წინასწარი განზრახვით);

(i) ორი წლით საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა, გათვალისწინებული 228-ე მუხლის მე-3 პუნქტით (ყალბი დოკუმენტების, ბეჭდის, შტამპის ან სატიტულო ფურცლის დამზადება, გამოყენება და გასაღება);

(j) ათი წლით თავისუფლების აღკვეთა, გათვალისწინებული 242-ე მუხლის პირველი პუნქტით (შეიარაღებული ჯგუფის ან ბანდის შექმნა დანაშაულების ჩასადენად, ასეთ ჯგუფში ან ბანდაში ძალაუფლების ან განსაკუთრებული მდგომარეობის ქონა);

ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ოც წლამდე, სისხლის სამართლის კოდექსის 59-ე მუხლის შესაბამისად (სასჯელთა ერთობლიობა რამდენიმე დანაშაულისთვის), მკაცრი რეჟიმის სასჯელადსრულების დაწესებულებაში მოხდით.

ამჟამად ზ. ასკაროვი სასჯელს იხდის შაიჰალის ციხეში, რომელიც არის კაშკადარიას პროვინციის შინაგან საქმეთა განყოფილების უწყებრივ დაქვემდებარებაში. მისი ჯანმრთელობა დამაკმაყოფილებელია; მას აქვს ახლო ნათესავეებთან პაემანის უფლება. მას არ შეხებია 2001 წლის 22 აგვისტოს განკარგულებით გამოცხადებული ამნისტია.“

33. 2001 წლის 23 ოქტომბრის სხდომაზე მთავრობამ სასამართლოს აცნობა, რომ 2001 წლის 19 ოქტომბერს ტაშკენტში თურქეთის საელჩოს ორმა წარმომადგენელმა მოინახულა განმცხადებლები ზარაფშანის და შაიჰალის ციხეებში, რომლებიც შესაბამისად 750 და 560 კილომეტრით არის დაშორებული ტაშკენტიდან. საელჩოს წარმომადგენლების განცხადებით, განმცხადებელთა ჯანმრთელობა დამაკმაყოფილებელი იყო და მათ საჩივარი ციხის პირობებთან დაკავშირებით არ გამოუთქვამთ.

34. 2001 წლის 3 დეკემბერს უზბეკეთის ხელისუფლებამ მთავრობას გადასცა სამედიცინო ცნობები, რომლებიც შედგენილი იყო სამხედრო ექიმების მიერ იმ ციხეებში, სადაც განმცხადებლები იხდიან სასჯელს. ექიმებმა დაასკვნეს:

„... ბატონი მამატკულოვი სასჯელადსრულების დაწესებულებაში მოთავსებული იქნა 2000 წლის 9 დეკემბერს. შემოყვანისას ჯანმრთელობას არ უჩიოდა. 2000 წლის 14 დეკემბრის და 2001 წლის 2 აპრილის გამოკვლევებით, მას რაიმე პათოლოგიური სიმპტომები არ აღენიშნებოდა.

2001 წლის 19 ნოემბერს პატიმარმა მიმართა ციხის სამედიცინო პუნქტს საერთო სისუსტის და ხშირი ხველების ჩივილით. ... გამოკვლევის შედეგად მას დაესვა მწვავე ბრონქიტის დიაგნოზი და დაენიშნა მედიკამენტი...“

„... ბატონი ასკაროვი აბდურასულოვის ძე სასჯელადსრულების დაწესებულებაში მოთავსებული იქნა 2001 წლის 21 ივლისს. შემოყვანისას ჯანმრთელობას არ უჩიოდა. 2001 წლის 25 ივლისის, 30 აგვისტოს და 23 ოქტომბრის გამოკვლევებით, მას რაიმე პათოლოგიური სიმპტომები არ აღენიშნებოდა...“

35. უზბეკეთის ხელისუფლების მიერ მიწოდებული სიების საფუძველზე მთავრობამ სასამართლოს 2004 წლის 16 აპრილს აცნობა, რომ განმცხადებლებს რამდენჯერმე ჰქონდათ პაემანი თავიანთ ახლო ნათესავეებთან 2002 წლის იანვარსა და 2004 წელს შორის პერიოდში.

36. დღეის მდგომარეობით განმცხადებლების წარმომადგენლებმა მათთან დაკავშირება ვერ შეძლეს.

II. შესაბამისი შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობა

A. სისხლის სამართალი

37. სისხლის სამართლის კოდექსის მე-9 მუხლში ნათქვამია:

„თურქეთის სახელმწიფო არ დააკმაყოფილებს უცხო ქვეყნის თხოვნას უცხოელის გადაცემის შესახებ იმ დანაშაულების გამო, რომლებიც პოლიტიკური ხასიათისაა ან პოლიტიკასთან არის დაკავშირებული.“

უცხოელის გადაცემის შესახებ უცხო ქვეყნის თხოვნის განხილვისას შესაბამისი პირის ადგილსამყოფელის მიხედვით განსჯადობის მქონე სისხლის სამართლის სასამართლომ უნდა დაადგინოს აღნიშნული პირის მოქალაქეობა და დანაშაულის ხასიათი.

თხოვნა გადაცემის შესახებ არ დააკმაყოფილდება, თუ სისხლის სამართლის სასამართლო დაადგენს, რომ შესაბამისი პირი არის თურქეთის მოქალაქე ან რომ ჩადენილი დანაშაული არის პოლიტიკური ან სამხედრო ხასიათის ან დაკავშირებულია ასეთ დანაშაულთან.

თუ სისხლის სამართლის სასამართლო დაადგენს, რომ შესაბამისი პირი არის უცხო ქვეყნის მოქალაქე და ჩადენილი დანაშაული ჩვეულებრივი სისხლის სამართლის დანაშაულია, მთავრობამ შეიძლება დააკმაყოფილოს თხოვნა გადაცემის შესახებ...“

B. ექსტრადიცია

38. თურქეთსა და უზბეკეთს შორის ექსტრადიციის საკითხებს არეგულირებს „ხელშეკრულება თურქეთის რესპუბლიკასა და უზბეკეთის რესპუბლიკას შორის სამოქალაქო, კომერციულ და სისხლის სამართლის საკითხებზე სამართლებრივი ურთიერთდახმარების შესახებ“, რომელიც ძალაში შევიდა 1997 წლის 18 დეკემბერს. ამ ხელშეკრულების შესაბამისი დებულების თანახმად: „თითოეული ხელშემკვრელი სახელმწიფო იღებს ვალდებულებას, ამ ხელშეკრულებით განსაზღვრულ შემთხვევებში და წესით, გადასცეს მეორე მხარეს მის ტერიტორიაზე მყოფი ნებისმიერი პირი, რომელსაც ბრალი წაეყენა ან რომელიც მსჯავრდებული იქნა მეორე მხარის იურისდიქციაში შემავალ დანაშაულში“.

III. შესაბამისი საერთაშორისო სამართალი და პრაქტიკა

A. 1969 წლის ვენის კონვენცია სახელშეკრულებო სამართლის შესახებ

39. 1969 წლის ვენის კონვენციის 31-ე მუხლის (რომლის სათაურია „განმარტების ზოგადი წესი“) თანახმად:

„1. ხელშეკრულება უნდა განიმარტოს კეთილსინდისიერად, ხელშეკრულების დებულებათა ჩვეულებრივი მნიშვნელობით, მათ

კონტექსტში, და ხელშეკრულების ობიექტისა და მიზნის გათვალისწინებით.

2. ხელშეკრულების განმარტების მიზნებისთვის კონტექსტი, ტექსტთან ერთად, პრეამბულის და დანართების ჩათვლით, მოიცავს:

(a) ხელშეკრულებასთან დაკავშირებულ ნებისმიერ შეთანხმებას, რომელსაც ადგილი ჰქონდა ყველა მხარეს შორის ხელშეკრულების დადებისთან დაკავშირებით;

(b) ნებისმიერ დოკუმენტს, რომელიც შედგენილი იქნა ერთი ან მეტი მხარის მიერ ხელშეკრულების დადებისთან დაკავშირებით და რომელიც სხვა მხარეების მიერ მიღებული იყო, როგორც ხელშეკრულებასთან დაკავშირებული დოკუმენტი.

3. კონტექსტთან ერთად, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული:

(a) ნებისმიერი შემდგომი შეთანხმება მხარეთა შორის ხელშეკრულების განმარტებასთან ან მისი დებულებების გამოყენებასთან დაკავშირებით;

(b) ნებისმიერი შემდგომი პრაქტიკა ხელშეკრულების გამოყენებისა, რომელიც ადგენს მხარეთა შეთანხმებას მის განმარტებასთან დაკავშირებით;

(c) ნებისმიერი შესაბამისი ნორმა საერთაშორისო სამართლისა, რომელიც გამოიყენება მხარეთა შორის ურთიერთობებში.

4. დებულებას უნდა მიენიჭოს განსაკუთრებული მნიშვნელობა, თუ დადგინდება, რომ მხარეებს ჰქონდათ ასეთი განზრახვა.“

B. ადამიანის უფლებათა დაცვის საყოველთაო სისტემები

1. გაერო-ს ადამიანის უფლებათა კომიტეტი

40. გაერო-ს ადამიანის უფლებათა კომიტეტის რეგლამენტის 86-ე მუხლი ადგენს:

„შეტყობინებასთან დაკავშირებით თავისი მოსაზრებების მონაწილე სახელმწიფოსთვის გაზიარებამდე კომიტეტს შეუძლია აცნობოს ამ სახელმწიფოს თავისი მოსაზრება, სასურველია თუ არა დროებითი ღონისძიების გამოყენება სავარაუდო დარღვევით დაზარალებულისთვის გამოუსწორებელი ზიანის მიყენების თავიდან ასაცილებლად. ამ შემთხვევაში კომიტეტი ვალდებულია, მონაწილე სახელმწიფოს აცნობოს, რომ მისი აღნიშნული მოსაზრება დროებით ღონისძიებებთან დაკავშირებით არ გულისხმობს, რომ კომიტეტს მიღებული აქვს გადაწყვეტილება შეტყობინების შინაარსის არსებითი ნაწილის შესახებ.“

41. 1994 წლის 26 ივლისის გადაწყვეტილებაში (საქმეზე *Glen Ashby v. Trinidad and Tobago*) კომიტეტს პირველად მოუწია იმ ვითარების შეფასება, როდესაც სახელმწიფომ უარი თქვა დროებითი ღონისძიების შესრულებაზე, რომელიც გამოიხატებოდა ამ სახელმწიფოსადმი თხოვნით, შეეჩერებინა სიკვდილით დასჯის სისრულეში მოყვანა. კომიტეტმა აღნიშნა, რომ ფაკულტატური ოქმის რატიფიცირების შედეგად მონაწილე სახელმწიფომ იკისრა ვალდებულება, ეთანამშრომლა კომიტეტთან ოქმით გათვალისწინებულ საქმეებზე; კომიტეტმა განაცხადა, რომ მოცემულმა სახელმწიფომ არ შეასრულა მასზე ფაკულტატური ოქმით და პაქტით დაკისრებული ვალდებულება (ადამიანის უფლებათა კომიტეტის ანგარიში, ტომი I).

42. 2000 წლის 19 ოქტომბრის გადაწყვეტილებაში (საქმეზე *Dante Piandiong, Jesus Morillos and Archie Bulan v. the Philippines*) კომიტეტმა განაცხადა:

„ფაკულტატურ ოქმზე მიერთებით პაქტის მონაწილე სახელმწიფო აღიარებს ადამიანის უფლებათა კომიტეტის უფლებამოსილებას, მიიღოს და განიხილოს იმ ფიზიკურ პირთა შეტყობინებები, რომლებიც თავს პაქტით გათვალისწინებული რომელიმე უფლების დარღვევით დაზარალებულად მიიჩნევენ (პრეამბულა და მუხლი პირველი). სახელმწიფოს ოქმზე მიერთება გულისხმობს სახელმწიფოს მიერ ვალდებულების აღებას, კეთილსინდისიერად ითანამშრომლოს კომიტეტთან და მისცეს კომიტეტს უფლება და საშუალება, განიხილოს აღნიშნული შეტყობინებები, ხოლო განხილვის შემდეგ მისი მოსაზრებები შეატყობინოს მონაწილე სახელმწიფოს და შესაბამის ფიზიკურ პირს (მე-5 მუხლის პირველი და მე-4 პუნქტები). ამ ვალდებულებების შეუსრულებლობაა, როდესაც მონაწილე სახელმწიფო ახორციელებს ისეთ ქმედებას, რომელიც ხელს უშლის ან იმედს უცრუებს კომიტეტს მის მიერ შეტყობინების განხილვასა და გამოკვლევაში, ასევე მის მოსაზრებათა გამოთქმაში.

გარდა პაქტის დარღვევებისა, რომლებშიც შეტყობინების ავტორი ბრალს სდებს ხოლმე მონაწილე სახელმწიფოს, სახელმწიფო ჩადის ფაკულტატური ოქმით მასზე დაკისრებული ვალდებულებების მძიმე დარღვევას, თუ თავისი ქმედებით ხელს უშლის ან იმედს უცრუებს კომიტეტს პაქტის სავარაუდო დარღვევის განხილვაში, ან ეჭვქვეშ აყენებს კომიტეტის განხილვის შედეგებს, ანდა კომიტეტის მიერ მის მოსაზრებათა გამოთქმას უშედეგო და არაფრისმომცემ ელფერს აძლევს. ...

კომიტეტის მიერ მისი რეგლამენტის 86-ე მუხლის შესაბამისად და პაქტის 39-ე მუხლის საფუძველზე მიღებული დროებითი ღონისძიებები არსებითია კომიტეტის როლის მნიშვნელობისთვის. რეგლამენტის შეუსრულებლობა, განსაკუთრებით ისეთი შეუქცევადი ქმედებებით, როგორცაა სავარაუდო დაზარალებულის მიმართ სასჯელის სისრულეში მოყვანა ან მისი ქვეყნიდან დეპორტაცია, ძირს უთხრის პაქტით გათვალისწინებული უფლებების უზრუნველყოფას ფაკულტატური ოქმის მეშვეობით.“

კომიტეტმა ეს პრინციპი გაიმეორა 2003 წლის 15 მაისის გადაწყვეტილებაშიც (საქმეზე *Sholam Weiss v. Austria*).

2. გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი

43. გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეგლამენტის 108-ე მუხლის მე-9 პუნქტი უშვებს დროებითი ღონისძიებების გამოყენების შესაძლებლობას საქმის წარმოებაში, რომელიც აღძრულია ფიზიკური პირის მიერ წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური თუ დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის შესახებ კონვენციის საგარაუდო დარღვევის საფუძველზე. ამ მუხლში ნათქვამია:

„შეტყობინების დასაშვებობის საკითხის განხილვისას კომიტეტს ან 106-ე მუხლის მე-3 პუნქტის შესაბამისად აღნიშნულ სამუშაო ჯგუფს ან საგანგებო წარმომადგენელს შეუძლია მონაწილე სახელმწიფოს მოსთხოვოს გარკვეული ზომების მიღება საგარაუდო დაზარალებულისთვის გამოუსწორებელი ზიანის მიყენების შესაძლებლობის თავიდან აცილების მიზნით. მონაწილე სახელმწიფოსადმი აღნიშნული თხოვნა არ გულისხმობს, რომ რაიმე გადაწყვეტილება იქნა მიღებული შეტყობინების დასაშვებობაზე.“

44. საქმეში, რომელშიც ვენესუელაში მცხოვრები პერუს მოქალაქე ექსტრადირებული იქნა, მიუხედავად იმისა, რომ არსებობდა ვენესუელისადმი კომიტეტის თხოვნა დროებითი ღონისძიების სახით ამ პირის ექსტრადიციის შეჩერებისა (*Cecilia Rosana Núñez Chipana v. Venezuela*, 1998 წლის 10 ნოემბერი), წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა განაცხადა, რომ აღნიშნულმა სახელმწიფომ „არ გაითვალისწინა კონვენციის სულისკვეთება“. კერძოდ, კომიტეტმა აღნიშნა:

„... კონვენციის რატიფიცირებით და 22-ე მუხლის მიხედვით კომიტეტის უფლებამოსილების ნებაყოფლობით აღიარების შედეგად მონაწილე სახელმწიფომ იკისრა ვალდებულება, კეთილსინდისიერად ეთანამშრომლა კომიტეტთან პროცედურების შესრულებაში. კომიტეტის მიერ მოთხოვნილი დროებითი ღონისძიებების შესრულება იმ შემთხვევებში, როდესაც კომიტეტი ამას საჭიროდ მიიჩნევს, არსებითი მნიშვნელობისაა შესაბამისი პირის დაცვისათვის გამოუსწორებელი ზიანისგან, რომლის დადგომამაც შეიძლება უშედეგო გახადოს კომიტეტის წინაშე წარმოების საბოლოო შედეგი.“

45. კიდევ ერთ გადაწყვეტილებაში, რომელიც შეეხებოდა კანადაში მცხოვრები ინდოეთის მოქალაქის ექსტრადიციას ინდოეთში (*T.P.S. v. Canada*, 2000 წლის 16 მაისის გადაწყვეტილება), მიუხედავად იმისა, რომ კანადას დროებითი ღონისძიების სახით ეთხოვა ექსტრადიციის შეჩერება, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა გაიმეორა, რომ მოთხოვნილი დროებითი ღონისძიებების შეუსრულებლობამ „... შეიძლება ... აზრი დაუკარგოს კომიტეტის წინაშე წარმოების საბოლოო შედეგს“.

C. მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლო

46. მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს წესდების 41-ე მუხლის თანახმად:

„1. სასამართლოს უფლება აქვს, თუ, მისი აზრით, გარემოებები ამას მოითხოვს, მიუთითოს დროებითი ღონისძიებების გამოყენება, რომლებიც საჭიროა სამართალწარმოების მხარის შესაბამისი უფლებების დასაცავად.

2. საბოლოო გადაწყვეტილების გამოტანამდე მითითებული ღონისძიებების შესახებ ეცნობება სამართალწარმოების მხარეებს და უშიშროების საბჭოს.“

47. მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლომ რიგ საქმეებზე აღნიშნა, რომ დროებითი ღონისძიებების მიზანია დავის მონაწილე მხარეთა შესაბამისი უფლებების დაცვა (იხ., მაგალითად, 1986 წლის 27 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე *Nicaragua v. United States of America*). 1993 წლის 13 სექტემბრის ბრძანებაში საქმეზე, რომელიც ეხებოდა „გენოციდის დანაშაულის აღკვეთისა და დასჯის შესახებ კონვენციის“ გამოყენებას (*Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia*), მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლომ აღნიშნა, რომ სასამართლოს მიერ დროებითი ღონისძიებების გამოყენების უფლებამოსილების

„... მიზანია, დაიცვას მხარეთა შესაბამისი უფლებები სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების გამოტანამდე და გულისხმობს, რომ გამოუსწორებელი ზიანის საფრთხე არ უნდა შეექმნას იმ უფლებებს, რომლებიც დავის საგანია სამართალწარმოების დროს; და ... სასამართლო დაინტერესებულია, აღნიშნული ღონისძიებების მეშვეობით დაიცვას ეს უფლებები, რომლებიც შემდგომში სასამართლომ შეიძლება მიაკუთვნოს მოსარჩელეს ან მოპასუხეს.“

48. 2001 წლის 27 ივნისის გადაწყვეტილებაში ლაგრანდის საქმეზე (*Germany v. United States of America*), მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლომ აღნიშნა:

„102. ... კონტექსტი, რომელშიც 41-ე მუხლი უნდა იქნეს განხილული წესდების ფარგლებში, არის იმის უზრუნველყოფა, რომ სასამართლოს ხელი არ შეეშალოს თავისი ფუნქციების განხორციელებაში იმის გამო, რომ დავის მონაწილე მხარეთა შესაბამისი უფლებები დაცული არ არის. წესდების ობიექტიდან და მიზნიდან, ასევე ამ კონტექსტში წაკითხული 41-ე მუხლიდან გამომდინარეობს, რომ დროებითი ღონისძიებების მითითება გულისხმობს, რომ ამ დროებითი ღონისძიებების შესრულება არის სავალდებულო, ვინაიდან მითითების გაკეთების უფლებამოსილება, როცა გარემოებები ამას მოითხოვს, ეფუძნება მხარეთა უფლებების დაცვისა და მათი საფრთხის ქვეშ დაყენების თავიდან აცილების აუცილებლობას, იმ უფლებებისა, რომელთა ბედიც უნდა გადაწყდეს სასამართლოს საბოლოო

გადაწყვეტილებით. განცხადება, რომ 41-ე მუხლის შესაბამისად მითითებული დროებითი ღონისძიებები სავალდებულო არ არის, ეწინააღმდეგება ამავე მუხლის ობიექტსა და მიზანს.

103. ამასთან დაკავშირებული გარემოება, რომელიც მიუთითებს 41-ე მუხლის შესაბამისად გამოცემულ ბრძანებათა სავალდებულო ხასიათზე და რომელსაც სასამართლო მნიშვნელოვნად თვლის, არის იმ პრინციპის არსებობა, რომელიც უკვე აღიარებული იქნა მართლმსაჯულების საერთაშორისო მუდმივმოქმედი სასამართლოს მიერ, როდესაც ის საუბრობდა „საერთაშორისო ტრიბუნალების მიერ საყოველთაოდ აღიარებულ და, შესაბამისად, მრავალ კონვენციაში ჩადებულ პრინციპზე, ... რომ სამართალწარმოების მხარეებმა თავი უნდა შეიკავონ ისეთი ქმედებისგან, რომელიც უარყოფით გავლენას იქონიებს გამოსატანი გადაწყვეტილების აღსრულებაზე, და, ზოგადად, არ უნდა დაუშვან ნებისმიერი ისეთი ქმედება, რომელმაც შეიძლება გააუარესოს ან გაახანგრძლივოს დავა“ (სოფის და ბულგარეთის ენერგეტიკული კომპანია, 1939 წლის 5 დეკემბრის ბრძანება...)“

ეს მიდგომა შემდგომში კიდევ დადასტურდა მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს 2004 წლის 31 მარტის გადაწყვეტილებაში ავენას და სხვა მექსიკელი მოქალაქეების საქმეზე (*Mexico v. United States of America*).

D. ადამიანის უფლებათა დაცვის ამერიკული სისტემა

1. ადამიანის უფლებათა ამერიკული კომისია

49. ადამიანის უფლებათა ამერიკული კომისიის რეგლამენტის 25-ე მუხლის თანახმად:

1. რთულ და გადაუდებელ საქმეებზე და როდესაც არსებული ინფორმაციის მიხედვით საჭიროება მოითხოვს, კომისიას შეუძლია, საკუთარი ინიციატივით ან მხარის შუამდგომლობით, მოსთხოვოს შესაბამის სახელმწიფოს პრევენციული ღონისძიებების გატარება პირებისთვის გამოუსწორებელი ზიანის მიყენების თავიდან აცილების მიზნით.

2. როდესაც კომისიის სხდომები არ ტარდება, თავმჯდომარე ან, მისი არყოფნის შემთხვევაში, თავმჯდომარის მოადგილეები, აღმასრულებელი სამდივნოს მეშვეობით, ატარებენ კონსულტაციებს სხვა წევრებთან წინა პუნქტით გათვალისწინებული დებულების გამოყენების თაობაზე. თუ მოცემულ გარემოებებში გონივრულ ვადაში შეუძლებელია კონსულტაციების ჩატარება, თავმჯდომარე ან, შესაბამის შემთხვევებში, თავმჯდომარის მოადგილეები იღებენ გადაწყვეტილებას კომისიის სახელით და აღნიშნულის შესახებ ატყობინებენ წევრებს.

3. კომისიას უფლება აქვს, დაინტერესებულ მხარეებს მოსთხოვოს ინფორმაცია პრევენციული ზომების გამოყენებასა და დაცვასთან დაკავშირებულ ნებისმიერ საკითხზე.

4. აღნიშნული ღონისძიების გამოყენება და სახელმწიფოს მიერ მისი შესრულება არ ნიშნავს წინასწარ გადაწყვეტილებას საქმის არსებითი გარემოებების შესახებ.“

50. პრევენციული ღონისძიებების ფარგლები განისაზღვრება კომისიის მიერ ინდივიდუალურ საჩივრებზე მიღებული რეკომენდაციებით. 1997 წლის 17 სექტემბრის გადაწყვეტილებაში საქმეზე *Loayza Tamayo v. Peru* ადამიანის უფლებათა ამერიკულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ სახელმწიფოს „აქვს ვალდებულება, ყოველმხრივ ეცადოს, შეასრულოს ისეთი დაცვითი ორგანოს რეკომენდაციები, როგორცაა ამერიკული კომისია, რომელიც, მართლაც, ერთ-ერთი ძირითადი ორგანოა ამერიკის სახელმწიფოთა ორგანიზაციისა და რომლის ფუნქციაა „ადამიანის უფლებათა დაცვის ხელშეწყობა“...“

2. ადამიანის უფლებათა ამერიკული სასამართლო

51. ადამიანის უფლებათა ამერიკული კოვენციის 63-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად:

„განსაკუთრებული სირთულის და გადაუდებელ საქმეებზე, როდესაც აუცილებელია პირებისთვის გამოუსწორებელი ზიანის მიყენების თავიდან აცილება, სასამართლოს შეუძლია დაადგინოს ისეთი დროებითი ღონისძიებების გამოყენება, რომლებსაც საჭიროდ ჩათვლის განსახილველი საკითხებიდან გამომდინარე. სასამართლოსთვის ჯერ წარუდგენელი საქმის შემთხვევაში სასამართლოს შეუძლია იმოქმედოს კომისიის შუამდგომლობის საფუძველზე.“

52. ადამიანის უფლებათა ამერიკული სასამართლოს რეგლამენტის 25-ე მუხლის თანახმად:

„1. განსაკუთრებული სირთულის და გადაუდებელ საქმეებზე, სამართალწარმოების ნებისმიერ დროს, როდესაც აუცილებელია პირებისთვის გამოუსწორებელი ზიანის მიყენების თავიდან აცილება, სასამართლოს, მხარის შუამდგომლობის საფუძველზე ან საკუთარი ინიციატივით, შეუძლია გამოსცეს ბრძანება ისეთი დროებითი ღონისძიებების გამოყენების შესახებ, რომლებსაც საჭიროდ ჩათვლის, კოვენციის 63-ე მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისად.

2. სასამართლოსთვის ჯერ წარუდგენელი საქმის შემთხვევაში სასამართლოს შეუძლია იმოქმედოს კომისიის შუამდგომლობის საფუძველზე.

3. შუამდგომლობა შეიძლება წარედგინოს თავმჯდომარეს ან სამდივნოს, კომუნიკაციის ნებისმიერი საშუალებით. ყოველი საქმის შემთხვევაში შუამდგომლობის მიმღები ვალდებულია, დაუყოვნებლივ წარუდგინოს იგი თავმჯდომარეს.

4. თუ სასამართლოს სხდომები არ ტარდება, თავმჯდომარე, მუდმივმოქმედ კომისიასთან და, თუ შესაძლებელია, სხვა მოსამართლეებთან შეთანხმებით, მოიწვევს შესაბამის მთავრობას, რათა ამ უკანასკნელმა მიიღოს ისეთი გადაუდებელი ზომები, რაც აუცილებელია იმ დროებითი ღონისძიებების ეფექტიანობის უზრუნველსაყოფად, რომლებიც სასამართლომ შეიძლება გამოსცეს მის მომდევნო სხდომაზე.

5. სასამართლოს, ხოლო თუ სასამართლოს სხდომები არ ტარდება – თავმჯდომარეს, შეუძლია მოიწვიოს მხარეები საჯარო მოსმენაზე დროებით ღონისძიებებთან დაკავშირებით.

6. გენერალური ასამბლეისთვის წარდგენილ ყოველწლიურ ანგარიშში სასამართლომ უნდა აღნიშნოს საანგარიშო პერიოდში მის მიერ დროებითი ღონისძიებების გამოყენებასთან დაკავშირებული ბრძანებების შესახებ. თუ აღნიშნული ბრძანებები ჯეროვნად არ შესრულებულა, სასამართლომ შეუძლია წარმოადგინოს ისეთი რეკომენდაციები, როგორსაც საჭიროდ ჩათვლის.“

53. ამერიკულმა სასამართლომ რამდენიმეჯერ განაცხადა, რომ დროებითი ღონისძიებების შესრულება აუცილებელია საქმის არსებითი გარემოებების თაობაზე გადაწყვეტილებათა ეფექტიანობის მიზნით (იხ., სხვა ავტორიტეტულ წყაროებს შორის, შემდეგი ბრძანებები: 1991 წლის 1 აგვისტო, *Chuminá v. Peru*; 1996 წლის 2 ივლისი და 13 სექტემბერი, 1997 წლის 11 ნოემბერი და 2001 წლის 3 თებერვალი, *Loayza Tamayo v. Peru*; 1999 წლის 25 მაისი და 25 სექტემბერი, 2000 წლის 16 აგვისტო და 24 ნოემბერი, 2002 წლის 3 სექტემბერი, *James et al. v. Trinidad and Tobago*; 2000 წლის 7 და 18 აგვისტო, *Haitians and Dominican Nationals of Haitian Origin in the Dominican Republic v. Dominican Republic*; 2000 წლის 10 აგვისტო და 12 ნოემბერი, 2001 წლის 30 მაისი, *Alvarez et al. v. Colombia*; 2002 წლის 21 ივნისის გადაწყვეტილება, *Hilaire, Constantine, Benjamin et al. v. Trinidad and Tobago*).

დროებითი ღონისძიების გამოყენების შესახებ ორ ბრძანებაში ადამიანის უფლებათა ამერიკულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ადამიანის უფლებათა ამერიკული კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოებმა „სრულად და კეთილსინდისიერად (*pacta sunt servanda*) უნდა შეასრულონ კონვენციის ყველა დებულება, მათ შორის ის დებულებებიც, რომლებიც ეხება ამერიკული კონვენციით გათვალისწინებული ორი სამეთვალყურეო ორგანოს [სასამართლო და კომისია] საქმიანობას; აგრეთვე, კონვენციის ძირითადი მიზნის – ადამიანის უფლებათა ეფექტიანი დაცვის (მუხლები 1(1), 2, 51 და 63(2)) – გარანტირების თვალსაზრისით, მონაწილე სახელმწიფოებმა თავი უნდა შეიკავონ ისეთი ქმედებებისგან, რომლებმაც შეიძლება აზრი დაუკარგოს სავარაუდო დაზარალებულთა დარღვეული უფლებების აღდგენას“ (იხ. 1999 წლის 25 მაისის და 25 სექტემბრის ბრძანებები საქმეზე *James et al. v. Trinidad and Tobago*).

IV. “Amnesty International”-ის ბრიფინგი და ანბარიში უზბეკეთის შესახებ

54. რაც შეეხება ვითარებას უზბეკეთში საქმისთვის მნიშვნელოვან დროს, “Amnesty International”-მა გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტისათვის გამართული ბრიფინგის დოკუმენტში, რომელიც გამოქვეყნდა 1999 წლის ოქტომბერში, განაცხადა:

„...“Amnesty International” კვლავაც შეშფოთებულია იმით, რომ უზბეკეთმა ვერ შეძლო მასზე ხელშეკრულებით დაკისრებული ვალდებულებების სრულად შესრულება, მიუხედავად მრავალი, ფართო ხასიათის, ოფიციალურად მხარდაჭერილი ეროვნული ინიციატივისა ადამიანის უფლებათა სწავლების და დემოკრატიზაციის, სასამართლო და საკანონმდებლო რეფორმების სფეროებში, რომელთა მიზანი ადგილობრივი კანონმდებლობის საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანა იყო.

1997 წლის დეკემბრიდან მოყოლებული, როდესაც რამდენიმე სამართალდამცავის მკვლელობას ნამანგანის რაიონში მოჰყვა მასობრივი დაჭერების და დაპატიმრებების ტალღა, ორგანიზაციამ მზარდი რაოდენობის შეტყობინებები მიიღო სამართალდამცავების მიერ უკანონო მოპყრობის შესახებ იმ ადამიანების მიმართ, რომლებიც დამოუკიდებელი ისლამური საზოგადოებების წევრებად ან დამოუკიდებელი იმამების (ისლამური ლიდერების) მიმდევრებად მიიჩნეოდნენ. ასობით ე.წ. „ვაჰაბისტს“ მიესაჯა ხანგრძლივი ვადით თავისუფლების აღკვეთა იმ სასამართლო პროცესების მეშვეობით, რომლებიც არ აკმაყოფილებდა სამართლიანი სასამართლოს საერთაშორისო სტანდარტებს. ორგანიზაციის შეშფოთება კიდევ უფრო გაიზარდა 1999 წლის თებერვალში, როდესაც ასობით ადამიანი, მამაკაცები და ქალები, დაკავებულნი იქნენ დედაქალაქ ტაშკენტში ექვსი ბომბის აფეთქების შემდეგ. ამჯერად დაპატიმრებულთა, ნაწამებთა და იმ ადამიანთა სიაში, ვისაც უკანონოდ მოეპყრნენ, შედიოდნენ აკრძალული ოპოზიციური პოლიტიკური პარტიებისა და მოძრაობების – „ერკისა“ და „ბირლიკის“ – მომხრეობაში ეჭვმიტანილები, მათ შორის მათი ოჯახის წევრები და ადამიანის უფლებათა დამოუკიდებელი დამკვირვებლები, ასევე ისეთი აკრძალული ისლამური ოპოზიციური პარტიებისა და მოძრაობების სავარაუდო მომხრეები, როგორცაა „ჰიზბ-უტ-ტაჰრირი“. ყველაში თუ არა, იმ საქმეთა უმრავლესობაში, რომელთა შესახებაც “Amnesty International”-ისთვის გახდა ცნობილი, დაკავებულებს უარი ეთქვათ მათ მიერ შერჩეულ ადვოკატთან და ოჯახთან დაკავშირებაზე და სამედიცინო დახმარებაზე. შესაბამისი ხელისუფლების ორგანოები, პროკურორებით დაწვეული და სასამართლოებისა და საპარლამენტო ომბუდსმენის ჩათვლით, პერმანენტულად არ ასრულებდნენ თავიანთ მოვალეობას, ჩაეტარებინათ წამებისა და უკანონო მოპყრობის მრავალი შეტყობინების დროული, სრული და დამოუკიდებელი გამოძიება. დამოუკიდებელი და სანდო წყაროების მიხედვით, თვითადიარებითი ჩვენებები, რომლებიც, სავარაუდოდ, წამების შედეგად იქნა მოპოვებული, რუტინულად იყო წარმოდგენილი სისხლის

სამართალწარმოების პროცესებზე და “Amnesty International”-ის დაკვირვების ქვეშ მყოფ მრავალ საქმეზე გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანას დაედო საფუძვლად. “Amnesty International” შეაშფოთა უზბეკეთის ხელისუფლების წარმომადგენელთა, მათ შორის უზბეკეთის პრეზიდენტის, საჯარო განცხადებებმა ნამანგანის მკვლელობებთან და ტაშკენტში აფეთქებებთან დაკავშირებით; ეს განცხადებები, თუ არა პირდაპირი სანქციონირება ძალადობის გამოყენებისა სახელმწიფო მოხელეების მიერ მოსახლეობის გარკვეული წრეების მიმართ, სულ ცოტა ისეთი უკანონო მეთოდების გამოყენებასთან შერიგებად მაინც აღიქმებოდა, როგორცაა წამება და უკანონო მოპყრობა. მაგალითად, 1999 წლის აპრილში პრეზიდენტმა კარიმოვმა, რომელსაც დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების გარანტიად გვაჩვენებენ, საჯაროდ განაცხადა, რომ ის მზად იყო, ორასი კაციისთვის თავი წაეძრო უზბეკეთის თავისუფლებისა და სტაბილურობის დასაცავად... “Amnesty International” შემოფოთებულია, რომ ასეთი განცხადებები, იმასთან ერთად, რომ ხელისუფლება პერმანენტულად არ ახორციელებს წამებისა და უკანონო მოპყრობის სავარაუდო შემთხვევების მიუყვარძობებელ და ყოველმხრივ გამოძიებას, შეიძლება ქმნიდეს შთაბეჭდილებას, რომ წამება და უკანონო მოპყრობა სამართალდამცავთა მხრიდან არის მისაღები და თვით აუცილებელიც კი და რომ ეს ქმედებები მათი მხრიდან დაუსჯელი იქნება.

ამ ბრიფინგის დოკუმენტის მიზანი არ არის უზბეკეთში წამებისა და უკანონო მოპყრობის ყოველმხრივად განხილვა. ის მხოლოდ ყურადღებას ამახვილებს კონვენციის იმ დებულებებზე, რომლებიც ყველაზე მეტადაა კავშირში “Amnesty International”-ის მიერ დაფიქსირებულ ამჟამინდელ და ყველაზე გადაუდებელ პრობლემებთან.

წამების ქმედებათა კრიმინალიზების განუხორციელებლობა (მუხლი 4)

უზბეკეთი სრულად არ ასრულებს [წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის წინააღმდეგ] კონვენციის მე-4 მუხლის მოთხოვნას, რომ უზრუნველყოფილი იქნეს წამების ქმედებათა სისხლის სამართლის წესით დასჯადობა და მათთვის სასჯელების განსაზღვრა დანაშაულის სიმძიმის გათვალისწინებით.

მართალია, კონსტიტუცია და სისხლის სამართლის კოდექსი შესაბამისად კრძალავს და დასჯადად აცხადებს წამების ქმედებებს, ისინი არ შეიცავს კონვენციის პირველი მუხლით გათვალისწინებულ წამების განმარტებას. ...

[უზბეკეთის] სისხლის სამართლის კოდექსის 235-ე მუხლი დასჯადად აცხადებს იძულების გამოყენებით ჩვენების მიღებას. მართალია, იძულების მეთოდები გარკვევითაა ჩამოთვლილი (ცემა, სხეულის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, წამება) და განსაზღვრულია დანაშაულის სუბიექტთა წრე (გამოძიების და დაკითხვის მწარმოებელი პირები, პროკურორები), აღნიშნული მუხლი მაინც გაცილებით ვიწრო განმარტებას შეიცავს კონვენციის პირველ მუხლთან შედარებით.

მაქსიმალური სასჯელი, რომელიც ამ მუხლითაა გათვალისწინებული, არის თავისუფლების აღკვეთა ვადით ხუთიდან რვა წლამდე.

უზბეკეთის სისხლის სამართლის კოდექსის სხვა მუხლებით, მათ შორის 110-ე მუხლით, დასჯადია სხვადასხვა სახის თავდასხმა, მაგრამ ისინი კონკრეტულად ხელისუფლების წარმომადგენლებს არ ეხება... უზბეკურ პრესაში გამოქვეყნებული იყო, რომ ექვმიტანილთა დაკავებისა და დაკითხვის დროს უკანონო მეთოდების გამოყენების გამო პასუხისგებაში მიეცნენ სამართალდამცავები. თუმცა, “*Amnesty International*”-ის ინფორმაციით, ზემოაღნიშნულ პერიოდში სისხლის სამართლის კოდექსის ზემოაღნიშნული მუხლებით არ გასამართლებულა არც ერთი იმ სამართალდამცავთაგან, რომლებიც ადამიანის უფლებათა დარღვევის მსხვერპლებმა წამების ქმედებათა ჩამდენებად დაასახელეს და რომელთა ქმედებების შესახებ მომართეს “*Amnesty International*”-ს.

გარდა ამისა, “*Amnesty International*”-მა მიიღო სარწმუნო შეტყობინებები იმასთან დაკავშირებით, რომ ექვმიტანილებს უარს ეუბნებოდნენ მათი არჩევით ადვოკატის ხელმისაწვდომობაზე. ხშირად ადვოკატებს სამართალდამცავები ექვმიტანილებთან შეხვედრის უფლებას მხოლოდ მას შემდეგ აძლევენ, რაც ექვმიტანილი რამდენიმე დღეს დაკავებაში გაატარებდა – ანუ იმ პერიოდის შემდეგ, როდესაც ყველაზე მაღალია წამებისა და უკანონო მოპყრობის საფრთხე. ბევრ შემთხვევაში სამართალდამცავები ადვოკატს მისი დაცვის ქვეშ მყოფ პირთან შეხვედრის უფლებას აძლევენ ექვმიტანილის მიერ აღიარებითი ჩვენების მიცემის შემდეგ. როცა ადვოკატებს მათ კლიენტებთან შეხვედრის უფლება ეძლევათ, ეს შეხვედრები, როგორც წესი, იშვიათია, რადგან ადვოკატებს უჭირთ მათი კანონით გარანტირებული უფლების – კლიენტთან შეუზღუდავად შეხვედრის – განხორციელება. ადვოკატებს იშვიათად ეძლევათ საშუალება, მონაწილეობა მიიღონ გამოძიების ყველა ეტაპზე ...

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-17 მუხლი გარკვევით კრძალავს წამების გამოყენებას და მოსამართლეს, პროკურორს, გამომძიებელს და დაკითხვის მწარმოებელ პირს ავალდებულებს, პატივი სცენ ადამიანის პატივსა და ღირსებას სამართალწარმოების ყველა ეტაპზე. მიუხედავად ამისა, “*Amnesty International*”-მა მიიღო უთვალავი შეტყობინება სხვადასხვა წყაროებიდან – ყოფილი პატიმრებისგან, პატიმრების ნათესავებისგან, ადვოკატებისგან, ადამიანის უფლებათა დამკვირვებლებისგან, ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო ორგანიზაციებისგან, დიპლომატებისგან, სასამართლო დოკუმენტების ასლებიდან – რომ სამართალდამცავები აგრძელებენ რუტინულ დარღვევას იურიდიული ვალდებულებისა, რომ არც ერთი ადამიანი არ უნდა დაექვემდებაროს წამებას ან სასტიკ, არაადამიანურ ან დამამცირებელ მოპყრობას.

...

ციხის პირობები

მიღებული ინფორმაციის თანახმად, წინასწარ პატიმრობაში დაკავებულთა ყოფნის პირობები იმდენად ცუდია, რომ უთანაბრდება სასტიკ, არაადამიანურ და დამამცირებელ მოპყრობას. 1997 წელს უზბეკეთის ხელისუფლებამ აღიარა, რომ დაკავების პირობები შორს იყო გაერო-ს მინიმალური სტანდარტებისგან პატიმართა მოპყრობის შესახებ. საკნების გადატვირთულობა ჩვეულებრივი მოვლენაა, ერთ საწოლზე სულ მცირე ორი პატიმარი მოდის, რომელთაც რიგრიგობით სძინავთ. არასათანადო სანიტარული პირობები, საკვებისა და მინიმალური სამედიცინო დახმარების ნაკლებობა ზრდის დაავადებათა, მაგალითად, ტუბერკულოზის, საშიშროებას. ყოფილმა პატიმრებმა დაკავების საკნები დაახასიათეს, როგორც მხოლოდ ერთი მეტრის სიგრძის მიწისქვეშა „ხვრელები“, სადაც დასადგომი ადგილი მხოლოდ კარებთან ახლოსაა. საკანი სიმაღლეში მხოლოდ 1,5 მეტრია, რის გამოც პატიმარს მოხრილს და მჯდომარეს თუ შეუძლია ყოფნა. ასევე, საკნები სავსეა პარაზიტებით. რაც შეეხება სიკვდილმისჯილთა პირობებს, ამ შეტყობინებების შემოწმება რთულია, რადგან უზბეკეთის ხელისუფლება უარს ამბობს დამოუკიდებელი დამკვირვებლების დაშვებაზე.“

55. 2002 წლის 28 მაისის წლიურ ანგარიშში “Amnesty International”-მა უზბეკეთის რესპუბლიკასთან მიმართებაში აღნიშნა:

„დაუსრულებლად გრძელდებოდა შეტყობინებები სამართალდამცავების მიერ აკრძალული ისლამისტური ოპოზიციური პარტიებისა და მოძრაობების, როგორცაა „ჰიზბ-უტ-ტაჰრირი“, მხარდამჭერთა მიმართ უკანონო მოპყრობისა და მათი წამების შესახებ. ათასობით მორწმუნე მუსლიმი და აკრძალული საერო ოპოზიციური პარტიების – „ერკისა“ და „ბირლიკის“ – ათობით წევრი და მხარდამჭერი იხდის პატიმრობის ხანგრძლივ სასჯელს იმ მსჯავრდების შედეგად, რომელიც განხორციელდა უსამართლოდ, უკანონო პარტიის წევრობის, უკანონო რელიგიური ლიტერატურის გავრცელებისა და ანტისახელმწიფოებრივი საქმიანობის საფუძველით. ასევე მიღებული იყო შეტყობინებები, რომ მორწმუნე მუსლიმი პატიმრები ცალკე დაკავების ადგილებში – ციხის ბანაკებში – იქნენ მოთავსებულნი განსაკუთრებით სასტიკი, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის მიზნით. რამდენიმე პატიმარი, მათ შორის ადამიანის უფლებათა ცნობილი დამცველი, გარდაიცვალა დაკავებაში, სავარაუდოდ, წამების შედეგად. სულ ცოტა 22 სასიკვდილო განაჩენი იქნა გამოტანილი, არსებული ინფორმაციით, უკანონო სასამართლო პროცესების შედეგად და აქედან ოთხი სასჯელი მაინც სისრულეში იქნა მოყვანილი.

...

ნოემბერში მუჰამედ სალიჰი – აკრძალული ოპოზიციური დემოკრატიული პარტია „ერკის“ გაძევებული ლიდერი – დაკავებული იქნა ჩეხეთის პოლიციის მიერ პრადის აეროპორტში, ჩეხეთის რესპუბლიკაში. იგი დაკავებაში იმყოფებოდა უზბეკეთის მიერ გაგზავნილი ექსტრადიციის მოთხოვნის განხილვამდე. დეკემბერში იგი

გაათავისუფლეს, რის შემდეგაც დაბრუნდა ნორვეგიაში, სადაც 1999 წელს ლტოლვილის სტატუსი მიიღო, მას შემდეგ, რაც პრადის საქალაქო სასამართლომ უარი თქვა უზბეკეთის ექსტრადიციის მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე.

სექტემბერში პრეზიდენტმა კარიმოვმა საჯაროდ განაცხადა, რომ ყოველ წელიწადს 100 ადამიანი ისჯებოდა სიკვდილით. ოქტომბერში სიკვდილით დასჯადი დანაშაულების რაოდენობა ოთხამდე შემცირდა.

შეტყობინებები წამებისა და უკანონო მოპყრობის შესახებ

...

გრძელდებოდა შეტყობინებები, რომ დაკავების ადგილებში, განსაკუთრებით მკაცრი რეჟიმის ციხის ბანაკებში, მორწმუნე მუსლიმ პატიმრებს აცალკევებდნენ განსაკუთრებით სასტიკი, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის მიზნით ...

[2001 წლის] ივნისში მთაში მცხოვრები სოფლები, 73 ეთნიკური ტაჯიკი, დამნაშავედ ცნეს „იმუსთან“ თანამშრომლობაში, როდესაც ისინი უზბეკეთში შეიჭრნენ 2000 წლის აგვისტოში; მათ ოთხ განცალკევებულ დახურულ სასამართლო სხდომაზე სამიდან თვრამეტ წლამდე ვადით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯეს. ეს მოხდა მიუხედავად იმისა, რომ მთავრობა გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს არწმუნებდა, რომ იგი ზომებს იღებდა სოფლების ევაკუაციისათვის, მათი ცხოვრების პირობების გაუმჯობესების მიზნით, და რომ ამ იძულებით გადაადგილებული სოფლების წინააღმდეგ სისხლის სამართლის საქმეები არ აღიძრებოდა. ჯგუფური გასამართლებები, რომლებიც ერთდროულად და სრულიად მოულოდნელად დაიწყო მაისის ბოლოს ტაშკენტში, ტარდებოდა განცალკევებულ სასამართლო შენობებში, რომლებსაც შეიარაღებული პოლიცია იცავდა. ნათესაებს, რომლებიც სასამართლო სხომებზე დასწრებას ცდილობდნენ, ჩვენი ინფორმაციით, აშინებდნენ და აიძულებდნენ, დაეტოვებინათ ქალაქი.

მხოლოდ ერთმა უცხოელმა დამკვირვებელმა – არასამთავრობო ორგანიზაცია *“Human Rights Watch”*-ის წარმომადგენელმა – შეძლო ერთ სასამართლო სხდომაზე დასწრება. ყველა სხვას, მათ შორის უცხოელ დიპლომატებს, ადამიანის უფლებათა ადგილობრივ დამკვირვებლებს და მედიას ეს ეკრძალებოდა.

“Human Rights Watch”-ის დამკვირვებლის თქმით, ბრალდების მხარეს არ წარმოუდგენია რაიმე არსებითი მტკიცებულება, რაც ბრალდებულთა ბრალს დაადასტურებდა. გასამართლებამდე ყველა ბრალდებული მოწყვეტილი იყო გარე სამყაროს; მათ არ ჰქონდათ საშუალება, წარმოდგენილი ყოფილიყვნენ მათ მიერ არჩეული ადვოკატის მიერ. ჩვენი ინფორმაციით, სასამართლო განხილვისას ბრალდებულებმა უკან წაიღეს თავიანთი აღიარებითი ჩვენებები და განაცხადეს, რომ მათ აწამებდნენ შეთითხნილი ბრალდებების აღიარების მიზნით.

ბრალდებულთა თქმით, მათ აიძულებდნენ, დაემასხოვრებინათ და შემდგომში ფირზე ჩასაწერად მოეთხროთ თავიანთი აღიარებები. რამდენიმე მამაკაცმა სასამართლოს აჩვენა ნიშნები სხეულზე, რაც, მათი თქმით, წამების შედეგი იყო. თუმცა სასამართლომ ყურად არ იღო არც ერთი აღნიშნული განცხადება. ...“

სამართლებრივი საფუძველი

I. კონვენციის მე-2 და მე-3 მუხლების სავარაუდო დარღვევა

56. განმცხადებლები ამტკიცებენ, რომ უზბეკეთის რესპუბლიკაში მათი ექსტრადიციით დაირღვა კონვენციის მე-2 და მე-3 მუხლები, რომლებშიც ნათქვამია:

მუხლი 2

„1. ყოველი ადამიანის სიცოცხლის უფლება კანონით არის დაცული. არავის შეიძლება წაერთვას სიცოცხლე განზრახ. სიცოცხლის წართმევა დასაშვებია მხოლოდ სიკვდილის სასჯელის აღსრულების შედეგად, რაც სასამართლოს განაჩენით შეეფარდა მოცემულ პირს ისეთი დანაშაულის ჩადენისათვის, რომლისთვისაც კანონი ითვალისწინებს ამ სასჯელს.

2. სიცოცხლის წართმევა არ ჩაითვლება ამ მუხლის საწინააღმდეგოდ ჩადენილ ქმედებად, თუ ის შედეგად მოჰყვა ძალის გამოყენების აბსოლუტურ აუცილებლობას:

- a) ნებისმიერი პირის დასაცავად არამართლზომიერი ძალადობისაგან;
- b) კანონიერი დაკავების ან კანონიერად დაპატიმრებული პირის გაქცევის აღსაკვეთად;
- c) კანონიერ ღონისძიებათა განხორციელებისას აჯანყების ან ამბოხების ჩასახშობად.“

მუხლი 3

„არავინ შეიძლება დაექვემდებაროს წამებას ან არაადამიანურ ან ღირსების შემლახველ მოპყრობას ან სასჯელს.“

საქმის გარემოებების საფუძველზე სასამართლო პირველ რიგში განიხილავს მე-3 მუხლთან დაკავშირებულ საჩივარს.

A. პალატის განჩინება

57. პალატამ დაადგინა, რომ ფაქტების საბოლოო დადგენა ვერ მოხერხდა, ვინაიდან განმცხადებლებს არ მიეცათ კონვენციის მე-3

მუხლთან დაკავშირებით მათი საჩივრის მხარდამჭერი მტკიცებულებების მოპოვების მიზნით დამატებითი ინფორმაციის მიღების შესაძლებლობა. პალატამ მიიჩნია, რომ მის ხელთ არსებული მტკიცებულებები არასაკმარისი იყო დასკვნისთვის, რომ ადგილი ჰქონდა აღნიშნული მუხლის დარღვევას (იხ. პალატის განჩინების 74-ე და 77-ე პუნქტები).

B. მხარეთა არგუმენტები

1. განმცხადებლები

58. განმცხადებლების წარმომადგენელმა ადვოკატებმა განაცხადეს, რომ განმცხადებელთა ექსტრადიციის დროისთვის არსებობდა საკმარისი საფუძვლები ვარაუდისთვის, რომ მათი დაბრუნება უზბეკეთში გამოიწვევდა მათ დაქვემდებარებას მე-3 მუხლით გათვალისწინებული მოპყრობისადმი. ამასთან დაკავშირებით მათ დაგმეს უზბეკეთის ციხეებში ცუდი პირობების არსებობა და წამების გამოყენების პრაქტიკა.

59. თავიანთი განცხადებების მხარდასაჭერად ადვოკატებმა მიუთითეს ადამიანის უფლებათა „საერთაშორისო საგამოძიებო სტრუქტურების“ ანგარიშებზე, რომლებიც გამოენ პოლიტიკური დისიდენტების წამების და მათდამი სხვა უკანონო მოპყრობის პრაქტიკას სახელმწიფოს მხრიდან და უზბეკეთის რეჟიმის რეპრესიულ პოლიტიკას დისიდენტების მიმართ.

60. ადვოკატები აცხადებენ, რომ განმცხადებლებმა არ აღიარეს თურქეთში ექსტრადიციის სამართალწარმოების დროს მათ მიმართ წაყენებული ბრალდებები და წარადგინეს მათი არგუმენტაციის დამამტკიცებელი მტკიცებულებები. შესაბამისად, ის ფაქტი, რომ განმცხადებლებმა, რომლებსაც უარი ეთქვათ მათ მიერ არჩეული ადვოკატის სამართლებრივ დახმარებაზე, სრულად აღიარეს იგივე ბრალდებები უზბეკეთის ხელისუფლების წინაშე, მიუთითებს, რომ ისინი წამებისა და სხვა უკანონო მოპყრობის გზით აიძულეს, „ელიარებიანთ“ დანაშაულები, რომლებიც არ ჩაუდენიათ.

2. მთავრობა

61. მთავრობა აცხადებს, რომ ექსტრადიციის სამართალწარმოებისას მე-3 მუხლი მხოლოდ მაშინ შეიძლება იქნეს გამოყენებული, როდესაც დადგენილია, რომ ექსტრადიციის მოთხოვნის გამგზავნ სახელმწიფოში ადგილი ექნება აკრძალულ მოპყრობას ან დასჯას და როდესაც შესაბამისი პირი წარმოადგენს მყარ მტკიცებულებას, რომ არსებობს მნიშვნელოვანი საფუძველი ვარაუდისთვის, რომ იგი დაექვემდებარება წამებას ან უკანონო მოპყრობას.

62. მთავრობამ შენიშნა, რომ განმცხადებლების ექსტრადიცია მოხდა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც უზბეკეთის ხელისუფლებისგან მიღებული იქნა სათანადო რწმუნებები. ეს რწმუნებები შეიცავდა ვალდებულებას,

განმცხადებლებს არ შეფარდებოდათ სიკვდილით დასჯა ან ისინი არ დაქვემდებარებოდნენ წამებას ან სხვა უკანონო მოპყრობას ან მთელი მათი ქონების კონფისკაციას. უზბეკეთის ხელისუფლებამ წარმოადგინა რწმუნებები, რომ უზბეკეთის რესპუბლიკა, რომელიც გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კონვენციის მონაწილეა, იღებდა და კვლავ ადასტურებდა მის ვალდებულებას, შეესრულებინა კონვენციის მოთხოვნები როგორც თურქეთთან, ისე მთელ საერთაშორისო საზოგადოებასთან მიმართებაში. გარდა ამისა, ადამიანის უფლებათა ორგანიზაციების ანგარიშები არ შეიცავდა რაიმე ინფორმაციას, რომელიც ადასტურებს მე-3 მუხლის დარღვევას.

63. მთავრობამ აღნიშნა, რომ განმცხადებლებს, რომლებსაც ბრალი ედებოდათ ტერორიზმში, უზბეკეთის უზენაესმა სასამართლომ მიუსაჯა შესაბამისად ოცი და თერთმეტი წლით თავისუფლების აღკვეთა, ხოლო სასამართლო სხდომას ოთხმოცამდე ადამიანი ესწრებოდა, მათ შორის თურქეთის და სხვა საელჩოების და "Helsinki Watch"-ის წარმომადგენლები. მთავრობამ დამატებით აღნიშნა, რომ განმცხადებლები უზბეკეთის ციხეში მონახულა თურქეთის საელჩოს ორმა წარმომადგენელმა, რომელთაც განმცხადებლებმა აცნობეს, რომ მათ მიმართ უკანონო მოპყრობა არ ყოფილა გამოყენებული სასამართლომდე ან მის შემდეგ.

64. მთავრობა ამტკიცებს, რომ მე-3 მუხლი არ უნდა იქნეს ისე განმარტებული, თითქოს გადამცემ სახელმწიფოს განუსაზღვრელი ვალდებულებები აქვს. სახელმწიფოს ვალდებულება უნდა დამთავრდეს მაშინ, როდესაც ექსტრადირებული პირი ცნობილი იქნება დამნაშავედ და დაიწყებს სასჯელის მოხდას. მე-3 მუხლის ტექსტი დამახინჯებულად იქნება გაგებული, თუ ვიტყვით, რომ გადამცემმა სახელმწიფომ, ექსტრადიციის ხელშეკრულების შესაბამისად ეჭვმიტანილის გადაცემის გზით, დაუქვემდებარა იგი იმ მოპყრობას ან დასჯას, რომელიც მის მიმართ განხორციელდა მიმღებ სახელმწიფოში მისი მსჯავრდებისა და სასჯელის შეფარდების შემდეგ. ასეთი გადაწყვეტილება დაარღვევდა საერთაშორისო ხელშეკრულებებით გათვალისწინებულ უფლებებს და წინააღმდეგობაში მოვიდოდა საერთაშორისო სასამართლო პროცესების ნორმებთან, ვინაიდან გამოიწვევდა სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანას იმ უცხო სახელმწიფოთა შინაურ საქმეებზე, რომლებიც არ არიან კონვენციის მონაწილეები. იქმნება საფრთხე, რომ ამით მონაწილე სახელმწიფოს მიაღებება სერიოზული ზიანი, ვინაიდან იგი ვეღარ შეძლებს საერთაშორისო ტერორიზმისა და ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლაში თანამშრომლობას.

3. სხვა მონაწილეები

65. "Human Rights Watch"-მა და "AIRE Centre"-მა მიუთითეს საქმისთვის მნიშვნელოვან დროს უზბეკეთში დამოუკიდებელი მუსლიმების მიმართ განხორციელებულ რეპრესიებზე. კერძოდ, მათ განაცხადეს, რომ განმცხადებლების ახლო ნათესავები დაექვემდებარნენ წამებას, ხოლო პოლიტპატიმრები გარდაიცვალნენ უზბეკეთის ციხეებში მათდამი

უკანონო მოპყრობის შედეგად. ასევე, უზბეკეთში არსებული პოლიტიკური ვითარების და უშიშროების ძალებზე სათანადო სასამართლო კონტროლის არარსებობის გათვალისწინებით, უზბეკეთის მთავრობისგან მიღებული რწმუნებები არ წარმოადგენს საკმარის გარანტიას განმცხადებლებისათვის.

C. სასამართლოს შეფასება

1. შესაბამისი პრინციპები

66. მონაწილე სახელმწიფოებს უფლება აქვთ, დამკვიდრებული საერთაშორისო სამართლის თანახმად და მათი საერთაშორისო-სახელმწიფოებო ვალდებულებების, მათ შორის კონვენციის, გათვალისწინებით გააკონტროლონ მათ ტერიტორიაზე უცხოელთა შესვლა, ყოფნა და გაძევება. პოლიტიკური თავშესაფრის უფლება არ არის აღნიშნული არც კონვენციაში და არც მის ოქმებში (იხ. 1991 წლის 30 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე *Vilvarajah and Others v. the United Kingdom*, Series A, №215, გვ. 34, პუნქტი 102).

67. სასამართლოს ამ დამკვიდრებული პრაქტიკის თანახმად, მონაწილე სახელმწიფოს მიერ ექსტრადიციამ შეიძლება გამოიწვიოს მე-3 მუხლის საფუძველზე საკითხის დაყენება და, შესაბამისად, ამ სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა კონვენციის შესაბამისად, როდესაც წარმოდგენილია საკმარისი საფუძვლები ვარაუდისთვის, რომ ექსტრადიციის შემთხვევაში შესაბამის პირს მიმღები სახელმწიფოს ტერიტორიაზე ემუქრება მე-3 მუხლით აკრძალული მოპყრობისადმი დაქვემდებარების რეალური საფრთხე. ასეთი პასუხისმგებლობის დასადგენად აუცილებელია ექსტრადიციის მომთხოვნ სახელმწიფოში არსებული პირობების შეფასება კონვენციის მე-3 მუხლით დადგენილ სტანდარტებთან მიმართებაში. თუმცა საკითხი არ ეხება სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების გამოტანას მიმღები სახელმწიფოს შესახებ ან მისი პასუხისმგებლობის შესახებ არც ზოგადი საერთაშორისო სამართლის, არც კონვენციის და არც სხვა საფუძველზე. რაც შეეხება კონვენციის მიხედვით არსებულ ან შესაძლო პასუხისმგებლობას, ეს არის ის პასუხისმგებლობა, რომელიც მონაწილე სახელმწიფოს შეიძლება დაეკისროს მის მიერ ისეთი ქმედების განხორციელების გამო, რისი უშუალო შედეგიც იქნება პირის დაუცველად დატოვება აკრძალული უკანონო მოპყრობის წინაშე (იხ. 1989 წლის 7 ივლისის განჩინება საქმეზე *Soering v. the United Kingdom*, Series A, №161, გვ. 35, პუნქტები 89-91).

68. ძნელი დასაჯერებელია, რომ „პოლიტიკური ტრადიციების, იდეალების, თავისუფლებისა და სამართლის უზენაესობის საერთო მემკვიდრეობასთან“ – რასაც კონვენციის პრეამბულა მიუთითებს – შესაბამისობაშია ის, რომ მონაწილე სახელმწიფომ წინასწარი შეცნობით გადასცეს პირი სხვა სახელმწიფოს, როდესაც არსებობს საკმარისი საფუძველი ვარაუდისთვის, რომ ამ პირს ემუქრება წამების ან არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან სასჯელის საფრთხე (ზემოაღნიშნული *Soering*-ის საქმე, გვ. 35, პუნქტი 88).

69. იმის დადგენისას, წარმოდგენილი იქნა თუ არა საკმარისი საფუძველი ვარაუდისთვის, რომ მე-3 მუხლით აკრძალული მოპყრობის რეალური საფრთხე არსებობს, სასამართლო აღნიშნულ საკითხს შეაფასებს მის ხელთ არსებული ყველა მასალის ან, საჭიროების შემთხვევაში, საკუთარი ინიციატივით მოპოვებული მასალის გათვალისწინებით. ვინაიდან მონაწილე სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა მე-3 მუხლის საფუძველზე განისაზღვრება ისეთი ქმედებით, რომელიც პირს დაუცველს ტოვებს უკანონო მოპყრობის საფრთხის წინაშე, პირველ რიგში უნდა შეფასდეს საფრთხის არსებობა იმ ფაქტების მიხედვით, რომლებიც ცნობილი იყო ან ცნობილი უნდა ყოფილიყო მონაწილე სახელმწიფოსთვის ექსტრადიციის მომენტისთვის; თუმცა სასამართლოს არ ეკრძალება გაითვალისწინოს ის ინფორმაციაც, რომელიც ცნობილი გახდა ექსტრადიციის შემდეგაც. ამას შეიძლება მნიშვნელობა ჰქონდეს იმ შეფასების დადასტურების ან უარყოფისთვის, რომელიც მონაწილე სახელმწიფომ გააკეთა განმცხადებლების საფუძველიან შიშთან და სხვა საკითხებთან მიმართებაში (იხ. 1991 წლის 20 მარტის განჩინება საქმეზე *Cruz Varas and Others v. Sweden*, Series A, № 201, გვ. 29-30, პუნქტები 75-76, და ზემოაღნიშნული საქმე *Vilvarajah and Others*, გვ. 36, პუნქტი 107).

მაგრამ თუ სასამართლოს მიერ საქმის განხილვის მომენტისთვის განმცხადებელი არ არის ექსტრადირებული ან დეპორტირებული, მაშინ საქმისთვის მნიშვნელოვანი დრო არის სასამართლოში საქმის განხილვის დრო (იხ. 1996 წლის 15 ნოემბრის განჩინება საქმეზე *Chahal v. the United Kingdom*, ანგარიში 1996-V, პუნქტები 85-86).

ასეთი ვითარება, როგორც წესი, წარმოიშვება მაშინ, როდესაც დეპორტაცია ან ექსტრადიცია შეჩერებულია სასამართლოს მიერ სასამართლოს რეგლამენტის 39-ე მუხლის შესაბამისად გაცემული დროებითი ღონისძიების შესახებ ბრძანების შედეგად. ხშირად ასეთი ბრძანება ნიშნავს იმას, რომ სასამართლოს ჯერ კიდევ არ მოუპოვებია ყველა შესაბამისი მტკიცებულება, რაც მას აუცილებლად მიაჩნია მიმღებ ქვეყანაში მე-3 მუხლით აკრძალული მოპყრობის რეალური საფრთხის შესაფასებლად.

70. გარდა ამისა, უკანონო მოპყრობა სისასტიკის გარკვეულ მინიმალურ დონეს უნდა აკმაყოფილებდეს იმისათვის, რომ მოექცეს მე-3 მუხლის მოქმედების სფეროში. ამ მინიმალური დონის განსაზღვრა, კონკრეტული საქმის გარემოების მიხედვით, შეფასებითია; ეს დამოკიდებულია საქმის ყველა გარემოებაზე, როგორცაა მოპყრობის ან სასჯელის ხასიათი და კონტექსტი, განხორციელების მეთოდი, ხანგრძლივობა და ფიზიკური და ფსიქიკური შედეგები (იხ. ზემოხსენებული საქმე *Vilvarajah and Others*, გვ. 36, პუნქტი 107).

უკანონო მოპყრობის შესახებ განცხადება დასაბუთებული უნდა იყოს შესაბამისი მტკიცებულებით (იხ., *mutatis mutandis*, 1993 წლის 22

სექტემბრის განჩინება საქმეზე *Klaas v. Germany*, Series A, № 269, გვ. 17-18, პუნქტი 30).

2. ზემოსხენებული პრინციპების გამოყენება მოცემულ საქმეში

71. მე-3 მუხლთან მიმართებაში დასმულ საკითხთან დაკავშირებით უნდა დადგინდეს, რომ ექსტრადირების მომენტისთვის არსებობდა რეალური საფრთხე, რომ განმცხადებლები უზბეკეთში დაექვემდებარებოდნენ მე-3 მუხლით აკრძალულ მოპყრობას.

72. სასამართლო მხედველობაში იღებს განმცხადებელთა წარმომადგენლების მინიშნებას ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო ორგანიზაციების ანგარიშებში მითითებულ ინფორმაციაზე, რომელშიც ისინი გმობენ პოლიტიკური დისიდენტების წამების და მათდამი სხვა უკანონო მოპყრობის პრაქტიკას სახელმწიფოს მხრიდან და უზბეკეთის რეჟიმის რეპრესიულ პოლიტიკას ასეთი დისიდენტების მიმართ. სასამართლო მხედველობაში იღებს “*Amnesty International*”-ის მიერ 2001 წლის ანგარიშში გაკეთებულ განცხადებას: „დაუსრულებლად გრძელდებოდა შეტყობინებები სამართალდამცავების მიერ აკრძალული ისლამისტური ოპოზიციური პარტიებისა და მოძრაობების ... მხარდამჭერთა მიმართ უკანონო მოპყრობის და მათი წამების შესახებ“ (იხ. პუნქტი 55 ზემოთ).

73. მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ ეს დაკვირვებები აღწერს ზოგად სიტუაციას უზბეკეთში, ისინი ვერ ადასტურებს განმცხადებლების მიერ მოცემულ საქმეში წამოყენებულ ვარაუდებს და საჭიროებს დამატებით დადასტურებას სხვა მტკიცებულებებით.

74. განმცხადებლების ექსტრადირაცია უზბეკეთში მოხდა 1999 წლის 27 მარტს, მიუხედავად სასამართლოს მიერ რეგლამენტის 39-ე მუხლის შესაბამისად მითითებული დროებითი ღონისძიებისა (იხ. პუნქტები 24-27 ზემოთ). ამიტომ ეს არის ის თარიღი, რომლის დროისთვისაც უნდა შეფასდეს უზბეკეთში განმცხადებლების მიმართ მე-3 მუხლით აკრძალული უკანონო მოპყრობის განხორციელების რეალური საფრთხის არსებობა.

75. რეგლამენტის 39-ე მუხლის გამოყენებით სასამართლომ მიუთითა, რომ მას, იმ დროისთვის მის ხელთ არსებული ინფორმაციაზე დაყრდნობით, არ შეეძლო მიეღო საბოლოო გადაწყვეტილება რეალური საფრთხის არსებობის შესახებ. თურქეთს რომ შეესრულებინა რეგლამენტის 39-ე მუხლის შესაბამისად დადგენილი დროებითი ღონისძიება, მაშინ შესაბამისი თარიღი იქნებოდა სასამართლოს მიერ მის ხელთ არსებული ინფორმაციის საფუძველზე საქმის განხილვის თარიღი (იხ. პუნქტი 69 ზემოთ და ზემოაღნიშნული *Chahal*-ის საქმე, პუნქტები 85-86). თურქეთის მიერ სასამართლოს მიერ მითითებული დროებითი ღონისძიების შეუსრულებლობამ ხელი შეუშალა სასამართლოს ნორმალური პროცედურის განხორციელებაში. თუმცა სასამართლოს არ შეუძლია იმსჯელოს, რა იქნებოდა საქმის შედეგი, თურქეთს რომ შეესრულებინა მისი მოთხოვნა ექსტრადირაციის

შეჩერების თაობაზე. ამიტომ სასამართლო იმსჯელებს თურქეთის პასუხისმგებლობაზე მე-3 მუხლის საფუძველზე, იმ ვითარების გათვალისწინებით, რაც არსებობდა 1999 წლის 27 მარტისთვის.

76. სასამართლო აღნიშნავს მთავრობის მტკიცებას იმის თაობაზე, რომ განმცხადებლების ექსტრადიცია მოხდა მას შემდეგ, რაც უზბეკეთის მთავრობისგან მიღებული იქნა რწმუნებები. ამ დოკუმენტის ტექსტის მიხედვით, ის რწმუნება, რომ „განმცხადებლების ქონება არ დაექვემდებარება კონფისკაციას და განმცხადებლები არ დაექვემდებარებიან წამებას ან სიკვდილით დასჯას“ გაკეთებული იყო უზბეკეთის რესპუბლიკის პროკურორის მიერ, რომელიც დამატებით აცხადებდა: „უზბეკეთის რესპუბლიკა მონაწილეა გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კონვენციისა; ის იღებს და კვლავ ადასტურებს ვალდებულებას, შეასრულოს აღნიშნული კონვენციის მოთხოვნები როგორც თურქეთთან, ისე მთელ საერთაშორისო საზოგადოებრიობასთან მიმართებაში.“ მთავრობამ ასევე წარმოადგინა სამედიცინო დასკვნები, რომლებიც შედგენილი იყო უზბეკეთის იმ ციხეების ექიმების მიერ, რომლებშიც სასჯელს იხდიან ბატონი მამატკულოვი და ბატონი ასკაროვი (იხ. პუნქტები 28 და 34 ზემოთ).

77. მის წინაშე არსებული მასალების საფუძველზე სასამართლოს არ შეუძლია დაასკვნას, რომ ზემოხსენებული თარიღისთვის არსებობდა არსებითი საფუძველი ვარაუდისთვის, რომ არსებობდა რეალური საფრთხე, რომ განმცხადებლები დაექვემდებარებოდნენ მე-3 მუხლით აკრძალულ მოპყრობას. თურქეთის მიერ სასამართლოს რეგლამენტის 39-ე მუხლით გათვალისწინებული მითითების შეუსრულებლობა, რის გამოც სასამართლოს ხელი შეეშალა რეალური საფრთხის შეფასებაში ისე, როგორც ის თვლიდა საჭიროდ საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე, განხილული იქნება ქვემოთ, 34-ე მუხლის საფუძველზე.

შესაბამისად, ვერ დგინდება კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევა.

78. განიხილა რა განმცხადებელთა მიერ მე-3 მუხლის საფუძველზე დაყენებული საკითხები (იხ. პუნქტები 71-77 ზემოთ), სასამართლოს მიაჩნია, რომ საჭირო არ არის მათი ცალკე განხილვა მე-2 მუხლის მიხედვით.

II. კონვენციის მე-6 მუხლის სავარაუდო დარღვევა

79. განმცხადებლები ჩიოდნენ თურქეთში ექსტრადიციის სამართალწარმოების და უზბეკეთში სისხლის სამართალწარმოების უსამართლობის შესახებ. ისინი მიუთითებდნენ კონვენციის მე-6 მუხლის პირველ პუნქტს, რომლის შესაბამისი ნაწილის თანახმად:

„1. ... წარდგენილი სისხლისსამართლებრივი ნებისმიერი ბრალდების საფუძველიანობის გამორკვევისას ყველას აქვს ... მისი საქმის სამართლიანი ... განხილვის უფლება კანონის საფუძველზე შექმნილი დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს მიერ.“

A. პალატის განჩინება

80. პალატამ დაადგინა, რომ მე-6 მუხლის პირველი პუნქტი არ გამოიყენებოდა თურქეთში გამართული ექსტრადიციის სამართალწარმოების მიმართ (იხ. პალატის განჩინების პუნქტები 80-81). რაც შეეხება სისხლის სამართალწარმოებას უზბეკეთში, პალატამ დაადგინა, რომ მის წინაშე წარმოდგენილი მტკიცებულებებით არ მტკიცდებოდა, რომ განმცხადებლებს უარი უთხრეს სამართლიან სასამართლოზე და რომ ამ საკითხთან მიმართებაში მე-6 მუხლის პირველი პუნქტის საფუძველზე რაიმე სხვა ცალკე საკითხი არ წარმოიშეებოდა (იხ. პალატის განჩინების პუნქტი 87).

B. ექსტრადიციის სამართალწარმოება თურქეთში

81. განმცხადებლები აცხადებენ, რომ მათ არ ჰქონიათ სამართლიანი განხილვა სისხლის სამართლის სასამართლოში, რომელმაც მათი ექსტრადიციის მოთხოვნის შესახებ გადაწყვეტილება გამოიტანა, ვინაიდან მათ არ ჰქონდათ საქმის ყველა მასალის გაცნობის შესაძლებლობა და შესაძლებლობა, წარედგინათ საკუთარი არგუმენტაცია მათთვის ბრალად შერაცხული დანაშაულების ხასიათის შესახებ.

82. სასამართლო განმეორებით აცხადებს, რომ უცხოელთა ქვეყანაში შესვლის, დარჩენის და ქვეყნიდან მათი დეპორტაციის შესახებ გადაწყვეტილებები არ ეხება სამოქალაქო უფლებათა და მოვალეობათა განსაზღვრას ან ნებისმიერი წარდგენილი სისხლისსამართლებრივი ბრალდების საფუძვლიანობის გამორკვევას, როგორც ეს აღნიშნულია კონვენციის მე-6 მუხლის პირველ პუნქტში (იხ. *Maaouia v. France* [GC], № 39652/98, პუნქტი 40, ECHR 2000-X; *Penafiel Salgado v. Spain* (dec.), № 65964/01, 2002 წლის 16 აპრილი; *Sardinias Albo v. Italy* (dec.), № 56271/00, 2004 წლის 8 იანვარი).

83. შესაბამისად, მე-6 მუხლის პირველი პუნქტი ამ შემთხვევაში არ გამოიყენება.

C. სისხლის სამართალწარმოება უზბეკეთში

84. განმცხადებლები აცხადებენ, რომ მათ არ ჰქონდათ სამართლიანი სასამართლოს შესაძლებლობა საკუთარი წარმოშობის ქვეყანაში და მათ ემუქრებოდათ სიკვდილით დასჯის რეალური საფრთხე. ამასთან დაკავშირებით ისინი ამტკიცებენ, რომ უზბეკეთის სასამართლო ხელისუფლება არ არის დამოუკიდებელი აღმასრულებელი ხელისუფლებისგან.

85. განმცხადებელთა წარმომადგენლების თქმით, განმცხადებლები მოწყვეტილი იყვნენ გარე სამყაროს მათი სასამართლო განხილვების დაწყებამდე და არ მიეცათ შესაძლებლობა, წარმოდგენილნი ყოფილიყვნენ მათ მიერ არჩეული ადვოკატის მიერ. მათი თქმით,

ძირითადი პუნქტები, რომლებიც გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანას დაედო საფუძველად, მიღებული იქნა წამების მეშვეობით.

86. მთავრობა ამბობს, რომ განმცხადებლების ექსტრადიციის გამო სახელმწიფოს ვერ დაეკისრება პასუხისმგებლობა კონვენციის მე-6 მუხლის პირველი პუნქტის საფუძველზე.

87. ორი სხვა მხარე, “Human Rights Watch” და “AIRE Centre”, აცხადებს, რომ განმცხადებლები მოწვევტილნი იყვნენ გარე სამყაროს მათი სასამართლო განხილვის დაწყებამდე და რომ, ვინაიდან მათ დაცვას ახორციელებდნენ გამოძიების ხელმძღვანელი პროკურორის მიერ დანიშნული ადვოკატები, განმცხადებლებს არ მიეცათ შესაძლებლობა, წარმოდგენილნი ყოფილიყვნენ მათ მიერ არჩეული ადვოკატებით.

88. სასამართლო აღნიშნავს, რომ ზემოხსენებულ Soeing-ის გადაწყვეტილებაში (პუნქტი 45 ზემოთ) სასამართლომ განაცხადა:

„სისხლის სამართალწარმოებაში სამართლიანი სასამართლოს უფლებას, როგორც ის ასახულია მე-6 მუხლში, განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს დემოკრატიულ საზოგადოებაში. სასამართლო არ გამორიცხავს, რომ გამონაკლის შემთხვევაში მართალაც შეიძლება ექსტრადიციის გადაწყვეტილება მოექცეს მე-6 მუხლის მოქმედების სფეროში ისეთ გარემოებებში, როდესაც დევნილ პირს აშკარად უარი უთხრეს სამართლიან სასამართლოზე ან მას ასეთი უარის საფრთხე ემუქრება...“

89. სასამართლო აღნიშნავს, რომ მოცემულ საქმეში განმცხადებლები უზბეკეთის ხელისუფლებას გადაეცნენ 1999 წლის 27 მარტს. 1999 წლის 28 ივნისს უზბეკეთის რესპუბლიკის უზენაესმა სასამართლომ ბატონი მამატკულოვი და ბატონი ასკაროვი დამნაშავეებად ცნო სხვადასხვა დანაშაულებში და მიუსაჯა მათ შესაბამისად ოცი წლით და თერთმეტი წლით თავისუფლების აღკვეთა (იხ. პუნქტი 32 ზემოთ).

90. სასამართლოს მიაჩნია, რომ ისევე, როგორც მე-2 და მე-3 მუხლებით აკრძალული მოპყრობის საფრთხე, დანიშნულების ქვეყანაში მართლმსაჯულებაზე აშკარა უარის საფრთხე უნდა შეფასდეს იმ ფაქტებით, რომლებიც მონაწილე სახელმწიფოსთვის ცნობილი იყო ან ცნობილი უნდა ყოფილიყო მის მიერ შესაბამისი პირების ექსტრადიციის მომენტისთვის. როდესაც ექსტრადიცია ჩერდება სასამართლოს მითითების საფუძველზე რეგლამენტის 39-ე მუხლის შესაბამისად, მართლმსაჯულებაზე აშკარა უარი უნდა შეფასდეს ასევე სასამართლოს მიერ საქმის განხილვის მომენტისთვის სასამართლოს ხელთ არსებული ინფორმაციის საფუძველზე (იხ., *mutatis mutandis*, პუნქტები 75-77 ზემოთ).

91. განმცხადებლები გადაეცნენ უზბეკეთს 1999 წლის 27 მარტს. თუმცა, არსებული ინფორმაციის გათვალისწინებით, შესაძლოა იმ დროისთვის ყოფილიყო მიზეზები ვარაუდისთვის, რომ ისინი არ მიიღებდნენ სამართლიან სასამართლოს დანიშნულების ქვეყანაში, მაგრამ

წარმოდგენილი არ არის საკმარისი მტკიცებულება იმის მისაჩვენებლად, რომ გარკვეული შესაძლო დარღვევები სასამართლო განხილვისას შეიძლება ჩათვლილიყო აშკარა უარად მართლმსაჯულებაზე, იმ გაგებით, როგორც ეს მოცემულია *Soering*-ის განჩინების 113-ე პუნქტში. თურქეთის მიერ სასამართლოს რეგლამენტის 39-ე მუხლით გათვალისწინებული მითითების შეუსრულებლობა, რის გამოც სასამართლოს ხელი შეეშალა რეალური საფრთხის შეფასებაში ისე, როგორც ის თვლიდა საჭიროდ საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე, განხილული იქნება ქვემოთ, 34-ე მუხლის საფუძველზე.

შესაბამისად, არ დგინდება მე-6 მუხლის პირველი პუნქტის დარღვევა.

III. კონვენციის 34-ე მუხლის სავარაუდო დარღვევა

92. განმცხადებელთა წარმომადგენლები ამტკიცებენ, რომ ბატონი მამატკულოვის და ბატონი ასკაროვის ექსტრადირებით, სასამართლოს მიერ სასამართლოს რეგლამენტის 39-ე მუხლის საფუძველზე გაკეთებული მითითების საწინააღმდეგოდ, თურქეთმა არ შეასრულა მასზე კონვენციის 34-ე მუხლით დაკისრებული ვალდებულებები.

კონვენციის 34-ე მუხლის თანახმად:

„სასამართლოს შეუძლია მიიღოს განაცხადები ნებისმიერი ფიზიკური პირის, არასამთავრობო ორგანიზაციის ან ცალკეულ პირთა ჯგუფისაგან, რომლებიც ამტკიცებენ, რომ ისინი არიან ერთ-ერთი მაღალი ხელშემკერედი მხარის მიერ კონვენციით ან მისი ოქმებით გათვალისწინებული უფლებების დარღვევის მსხვერპლნი. მაღალი ხელშემკერედი მხარეები კისრულობენ ვალდებულებას, არაფრით შეუშალონ ხელი ამ უფლების ეფექტიან განხორციელებას.“

სასამართლოს რეგლამენტის 39-ე მუხლი ადგენს:

„1. პალატას ან, სადაც ეს შესაფერისია, მის თავმჯდომარეს, შეუძლია მხარის ან ნებისმიერი შესაბამისი პირის მოთხოვნით ან საკუთარი ინიციატივით მიუთითოს მხარეებს ნებისმიერი დროებითი ღონისძიება, რომლის გამოყენებასაც იგი გადაწყვეტს მხარეთა ინტერესებიდან გამომდინარე ან სამართალწარმოების ჯეროვნად განხორციელების მიზნით.

2. ამ ღონისძიების შესახებ უნდა ეცნობოს მინისტრთა კომიტეტს.

3. პალატას შეუძლია მოსთხოვოს მხარეებს ინფორმაცია ნებისმიერ საკითხთან დაკავშირებით, რომელიც ეხება იმ დროებითი ღონისძიების განხორციელებას, რომელზე მითითებაც პალატის მიერ იქნა გაცემული.“

A. პალატის განჩინება

93. თავის 2003 წლის 6 თებერვლის განჩინებაში პალატამ განაცხადა:

„110. ... კონვენციის მონაწილე ნებისმიერი სახელმწიფო, რომელსაც მიეთითა დროებითი ღონისძიების შესახებ სავარაუდო დარღვევით დაზარალებულისთვის გამოუსწორებელი ზიანის მიყენების თავიდან აცილების მიზნით, ვალდებულია, შეასრულოს ეს ღონისძიებები და თავი შეიკავოს ნებისმიერი მოქმედების ან უმოქმედობისგან, რომელიც ძირს უთხრის საბოლოო განჩინების ავტორიტეტსა და ეფექტიანობას.

111. აქედან გამომდინარე, სასამართლოს რეგლამენტის 39-ე მუხლის საფუძველზე სასამართლოს მიერ მითითებული დროებითი ღონისძიებების შეუსრულებლობით თურქეთმა დაარღვია მასზე კონვენციის 34-ე მუხლით დაკისრებული ვალდებულებები.“

B. მხარეთა განცხადებები

1. განმცხადებლები

94. განმცხადებელთა წარმომადგენლებმა აღნიშნეს, რომ, მიუხედავად მათი მიმართულებისა ხელისუფლების ორგანოებისადმი, არ მიეცათ მათი დაცვის ქვეშ მყოფ პირებთან დაკავშირების შესაძლებლობა ამ უკანასკნელთა ექსტრადიციის შემდეგ. გარდა ამისა, განმცხადებლებს არ მიეცათ საკითხების დამატებითი გამოკვლევის შესაძლებლობა მე-3 მუხლთან დაკავშირებით მათი განცხადებების მხარდამჭერ მტკიცებულებათა მოპოვების მიზნით. ამგვარად, განმცხადებლების ექსტრადიციით რეალურად შეეშალა ხელი სასამართლოსთვის მათი არგუმენტაციის წარდგენას.

2. მთავრობა

95. მთავრობამ აღნიშნა, რომ კონვენციის 34-ე მუხლის საფუძველზე სხვა ცალკე საკითხი არ წარმოიშობოდა, ვინაიდან 34-ე მუხლის საფუძველზე დაყენებული საჩივარი იგივე იყო, რაც განმცხადებლებმა მე-3 მუხლის საფუძველით დააყენეს, რასაც მთავრობა დაუსაბუთებლად მიიჩნევს.

96. რაც შეეხება სასამართლოს მიერ სასამართლოს რეგლამენტის 39-ე მუხლის შესაბამისად მითითებულ დროებით ღონისძიებას, მთავრობა მიუთითებს ზემოხსენებულ კრუზ ვარასისა და სხვების საქმეზე გამოტანილ განჩინებაზე და ამტკიცებს, რომ მონაწილე სახელმწიფო არ არის ვალდებული, შეასრულოს ასეთი მითითებები.

97. მთავრობის მტკიცებით, მოცემულ საქმეში, დროებითი ღონისძიების მითითების შესახებ წერილის ტექსტიდან გამომდინარე, აღნიშნული ღონისძიება სავალდებულო ხასიათს არ ატარებდა. საერთაშორისო სასამართლოების მოქმედების უფლებამოსილების ფარგლები განისაზღვრება საერთაშორისო ხელშეკრულებებით. თუ ხელშეკრულება მათ არ ანიჭებს დროებითი ღონისძიების გამოყენების შესახებ სავალდებულო ბრძანების გაცემის უფლებას, მაშინ მათ ასეთი უფლება არ გააჩნიათ.

3. სხვა მხარეები

98. იურისტთა საერთაშორისო კომისიამ აღნიშნა, რომ საერთაშორისო სამართლის ზოგადი პრინციპების, საერთაშორისო სახელშეკრულებო სამართლის და საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის გათვალისწინებით, სასამართლოს რეგლამენტის 39-ე მუხლის შესაბამისად მითითებული დროებითი ღონისძიება სავალდებულოა შესაბამისი სახელმწიფოსთვის.

C. სასამართლოს შეფასება

99. ის ფაქტი, რომ მოპასუხე მთავრობამ არ შეასრულა სასამართლოს მიერ სასამართლოს რეგლამენტის 39-ე მუხლის შესაბამისად მითითებული დროებითი ღონისძიება, წარმოშობს საკითხს – დაარღვია თუ არა მოპასუხე მთავრობამ მასზე კონვენციის 34-ე მუხლით დაკისრებული ვალდებულება, რაც გამოიხატება ინდივიდუალური განაცხადის უფლების განხორციელებისთვის ხელის არშეშლაში.

1. ზოგადი მოსაზრებები

(a) ინდივიდუალური განაცხადის უფლების განხორციელება

100. სასამართლომ ადრე უკვე განაცხადა, რომ ინდივიდუალური განაცხადის უფლების შესახებ დებულება (კონვენციის 34-ე მუხლი, მე-11 ოქმით ცვლილებების შეტანამდე 25-ე მუხლი) ერთ-ერთი ძირითადი გარანტიაა ადამიანის უფლებათა დაცვის კონვენციური სისტემის ეფექტიანობისა. ასეთი არსებითი დებულების ინტერპრეტაციისას სასამართლომ მხედველობაში უნდა მიიღოს კონვენციის, როგორც ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა კოლექტიური განხორციელების ხელშეკრულების, სპეციალური ხასიათი. კლასიკური სახის საერთაშორისო ხელშეკრულებებისგან განსხვავებით, კონვენცია მოიცავს უფრო მეტს, ვიდრე ხელშემკვრელ მხარეთა შორის უბრალოდ ურთიერთშეთანხმებას. იგი ქმნის ერთობლივ, ორმხრივ ვალდებულებათა ქსელს, ობიექტურ ვალდებულებებს, რომლებიც, პრემბულის სიტყვების თანახმად, ეფუძნება „კოლექტიურ განხორციელებას“ (იხ., *mutatis mutandis*, *Loizidou v. Turkey* (წინასწარი საწინააღმდეგო არგუმენტაცია), 1995 წლის 23 მარტი, Series A, № 310, პუნქტი 70).

101. კონვენციის, როგორც ინდივიდუალური ადამიანების დაცვის დოკუმენტის, ობიექტი და მიზანი მოითხოვს, რომ მისი დებულებები განმარტებული და გამოყენებული იქნეს ისე, რომ მასში გათვალისწინებული დაცვის მექანიზმები იყოს პრაქტიკული და ქმედითი, როგორც ინდივიდუალური განაცხადების სისტემის ნაწილი. ამასთან, კონვენციით გარანტირებული უფლებებისა და თავისუფლებების ნებისმიერი ინტერპრეტაცია შესაბამისობაში უნდა იყოს „კონვენციის, როგორც დემოკრატიული საზოგადოების

იდეალებისა და ღირებულებების უზრუნველყოფი და ხელშემწყობი დოკუმენტის, ზოგად სულისკვეთებასთან“ (იხ. ზემოხსენებული *Soering*-ის საქმე, პუნქტი 87 და, *mutatis mutandis, Klass and Others v. Germany*, 1978 წლის 6 სექტემბრის განჩინება, Series A, № 28, გვ. 18, პუნქტი 34).

102. ვაღდებულება, არაფრით იქნეს ხელყოფილი ინდივიდუალური განაცხადის უფლების ეფექტიანი განხორციელება, გამორიცხავს ნებისმიერ ხელყოფას პირის უფლებისა, ეფექტიანად წარმოადგინოს თავისი განაცხადი და მისდოს მას სასამართლოს წინაშე სამართალწარმოებისას. ამ საკითხზე სასამართლოს სხვა ადრეულ გადაწყვეტილებებშიც უმსჯელია. 34-ე მუხლით დანერგილი ინდივიდუალური განაცხადის უფლების სისტემის ეფექტიანი მოქმედებისთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ განმცხადებლებს ან პოტენციურ განმცხადებლებს შეეძლოთ სასამართლოსთან თავისუფლად დაკავშირება ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან ყოველგვარი ზეწოლის გარეშე, რაც შეიძლება გულისხმობდეს განაცხადის უკან გამოტანას ან მის შეცვლას. როგორც სასამართლომ თავის ადრინდელ განჩინებებში აღნიშნა, „ზეწოლა“ გულისხმობს არა მარტო პირდაპირ იძულებას და დაშინების აშკარა ქმედებებს განმცხადებლების ან პოტენციური განმცხადებლების, მათი ოჯახის წევრების ან იურიდიული წარმომადგენლების მიმართ, არამედ სხვა არასათანადო არაპირდაპირ ქმედებებს ან კონტაქტებსაც, რომლებიც მიმართულია იქითკენ, რომ განმცხადებელი გადაარწმუნონ ან გადააფიქრებინონ მას კონვენციით გათვალისწინებული საშუალებების გამოყენება (იხ., სხვა ავტორიტეტულ წყაროებს შორის, 1998 წლის 23 სექტემბრის განჩინება საქმეზე *Petra v. Romania*, Reports 1998-VII, პუნქტი 43; 1998 წლის 25 მაისის განჩინება საქმეზე *Kurt v. Turkey*, Reports 1998-III, გვ. 1192, პუნქტი 159; 1996 წლის 18 დეკემბრის განჩინება საქმეზე *Aksoy v. Turkey*, Reports 1996-VI, გვ. 2288, პუნქტი 105; 1996 წლის 16 სექტემბრის განჩინება საქმეზე *Akdivar and Others v. Turkey*, Reports 1996-IV, გვ. 1219, პუნქტი 105). ამ მიზნების გათვალისწინებით, სასამართლო ასკვნის, რომ 34-ე მუხლით დადგენილი ვაღდებულება კონკრეტულად მოითხოვს ხელშემკერეელი სახელმწიფოსგან, რომ მან თავი შეიკავოს არა მარტო განმცხადებლებზე ზეწოლისგან, არამედ ნებისმიერი მოქმედების ან უმოქმედობისგან, რომელიც, განაცხადის საგნობრივი არსის განადგურებით ან შეცვლით, აზრს დაუკარგავს ან სხვაგვარად შეუშლის სასამართლოს მის მიერ ამ განაცხადის ნორმალური პროცედურული წესებით განხილვაში.

(b) დროებითი ღონისძიებების მითითება კონვენციური სისტემის მიხედვით

103. სასამართლოს რეგლამენტის 39-ე მუხლი უფლებას აძლევს პალატას ან, სადაც ეს შესაფერისია, მის თავმჯდომარეს, მიუთითოს დროებითი ღონისძიებები. 39-ე მუხლის გამოყენების საფუძვლები არ არის განსაზღვრული სასამართლოს რეგლამენტში, მაგრამ დადგენილია სასამართლოს პრაქტიკით. ისევე, როგორც ადამიანის

უფლებათა ევროპული კომისიის პრაქტიკის შემთხვევაში კონვენციის №11 ოქმის ძალაში შესვლამდე 1998 წელს, სასამართლო 39-ე მუხლს მხოლოდ შეზღუდულ გარემოებებში იყენებს.

104. დროებითი ღონისძიებების მითითება მხოლოდ შეზღუდულ სფეროში ხდება. თუმცა სასამართლო ხშირად იღებს შუამდგომლობებს დროებითი ღონისძიებების გამოყენების თაობაზე, ის პრაქტიკაში 39-ე მუხლს იყენებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც არსებობს გამოუსწორებელი ზიანის დადგომის გარდაუვალი საფრთხე. კონვენციაში არ მოიპოვება 39-ე მუხლის გამოყენების სფეროს განმსაზღვრელი კონკრეტული ნორმა, მაგრამ შუამდგომლობები მისი გამოყენების შესახებ, როგორც წესი, ეხება სიცოცხლის უფლებას (მუხლი 2), ადამიანის უფლებას, არ დაექვემდებაროს წამებას ან არაადამიანურ მოპყრობას (მუხლი 3), გამონაკლის შემთხვევებში უფლებას პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემაზე და კონვენციით გარანტირებულ სხვა უფლებებს. იმ საქმეთა უდიდესი უმრავლესობა, რომლებშიც მითითებული იქნა დროებითი ღონისძიებები, ეხება დეპორტაციის ან ექსტრადიციის სამართალწარმოებას.

105. უმეტეს შემთხვევაში ღონისძიებები მიეთითება მოპასუხე მთავრობას, თუმცა სასამართლოს არაფერი უშლის ხელს, ღონისძიებები მიუთითოს განმცხადებლებსაც (იხ., სხვა ავტორიტეტულ წყაროებს შორის, *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], განაცხადი № 48787/99, პუნქტი 11, გამოქვეყნდება ECHR 2004-ში). იშვიათია, როდესაც სახელმწიფოები არ ასრულებენ მათთვის მითითებულ დროებით ღონისძიებებს.

106. ადამიანის უფლებათა ევროპული კომისიის რეგლამენტის 36-ე მუხლი, რომელიც ძალაში შევიდა 1974 წლის 13 დეკემბერს, ადგენდა:

„კომისიას, ხოლო როდესაც მისი სხდომები არ ტარდება – თავმჯდომარეს, უფლება აქვს, მხარეებს მიუთითოს ნებისმიერი დროებითი ღონისძიება, რომელიც სასურველია მხარეთა ინტერესებიდან გამომდინარე ან კომისიის წინაშე წარმოების ჯეროვნად ჩატარებისათვის.“

დროებითი ღონისძიებების საკითხის მარეგულირებელ დებულებათა ძალაში შესვლამდეც კი კომისია სთხოვდა ხოლმე მოპასუხე მთავრობას, შეეჩერებინა ისეთი ღონისძიებების აღსრულება, რომელთა განხორციელების შემთხვევაში აზრი დაეკარგებოდა კომისიის წინაშე განაცხადის განხილვას. კომისიამ ეს პრაქტიკა საკმაოდ ადრეულ ეტაპზე ჩამოაყალიბა და ძირითადად მას ექსტრადიციის და დეპორტაციის შემთხვევების მიმართ იყენებდა, ხოლო შესაბამისი სახელმწიფოები ძალიან კარგ თანამშრომლობას აჩვენებდნენ (იხ., სხვა მაგალითებს შორის, *Greece v. the United Kingdom*, განაცხადი № 176/56; *X. v. Federal Republic of Germany*, განაცხადი № 2396/65; *Denmark, Norway, Sweden and the Netherlands v. Greece*, განაცხადები №№ 3321/67, 3322/67, 3323/67 და 3344/67; *Denmark, Norway and the Netherlands v. Greece*,

განაცხადი № 4448/70; *E. R. v. Federal Republic of Germany*, განაცხადი № 5207/71).

საქმეში *Brückmann v. Federal Republic of Germany* (განაცხადი № 6242/73) მოპასუხე სახელმწიფომ თვით საკუთარი შიდასახელმწიფოებრივი ღონისძიება შეაჩერა კომისიის მიერ საქმის განხილვის დასრულებამდე.

107. სასამართლოს ადრე მოქმედი რეგლამენტის, რომელიც ძალაში შევიდა 1983 წლის 1 იანვარს, 36-ე მუხლში ნათქვამი იყო:

„1. პალატის შექმნამდე სასამართლოს თავმჯდომარეს შეუძლია, მხარის, კომისიის, განმცხადებლის ან სხვა შესაბამისი პირის შუამდგომლობით ან საკუთარი ინიციატივით, მიუთითოს ნებისმიერ მხარეს და, სადაც ეს შესაფერისია, განმცხადებელს, ნებისმიერი დროებითი ღონისძიება, რომელსაც იგი სასურველად ჩათვლის. ასეთივე უფლებამოსილება აქვს პალატას მისი შექმნის შემდეგ ან, თუ პალატის სხდომები არ ტარდება, მის თავმჯდომარეს.

...“

დროებითი ღონისძიებების მითითებასთან დაკავშირებული ყველაზე აღსანიშნავი საქმე, რომელიც წინა სასამართლოს მიერ იყო განხილული, არის ზემოხსენებული სოერინგის საქმე, რომელშიც სასამართლომ თავისი რეგლამენტის 36-ე მუხლის საფუძველზე მიუთითა ბრიტანეთის მთავრობას, რომ არასასურველი იქნებოდა, თუ ბრიტანეთის მთავრობა გადასცემდა განმცხადებელს შეერთებული შტატების ხელში სტრასბურგში წარმოების დასრულებამდე. კონვენციის მოთხოვნებისა და სასამართლოს გადაწყვეტილების შესრულების მიზნით ბრიტანეთის მთავრობა იძულებული იყო, დაერღვია მის მიერ შეერთებული შტატების მიმართ ნაკისრი ვალდებულება (პუნქტები 31 და 111). ამგვარად, ამ შემთხვევაში განჩინებით კონფლიქტი მონაწილე სახელმწიფოს კონვენციურ ვალდებულებებსა და მესამე სახელმწიფოსადმი ექსტრადიციის ხელშეკრულებით ნაკისრ ვალდებულებებს შორის პირველის სასარგებლოდ გადაწყდა.

2. შეუშალა თუ არა განმცხადებლების ექსტრადიციამ ხელი განაცხადის შეტანის უფლების განხორციელებას?

108. წინამდებარე საქმის მსგავს საქმეებში, როდესაც დამაჯერებლად მტკიცდება, რომ არსებობს საფრთხე, რომ განმცხადებლის მიერ კონვენციით გათვალისწინებული რომელიმე ძირითადი უფლების განხორციელებას მიაღება გამოუსწორებელი ზიანი, დროებითი ღონისძიებების მიზანია *status quo*-ს შენარჩუნება სასამართლოს მიერ ასეთი ღონისძიებების დასაბუთების განსაზღვრამდე. რამდენადაც დროებითი ღონისძიების მიზანი განაცხადის საგნის შენარჩუნებაა არსებულ ვითარებაში, იგი თვით კონვენციით გათვალისწინებული განაცხადის არსთანაა დაკავშირებული. რაც შეეხება განმცხადებელს, შედეგი, რისი მიღწევაც მას სურს დროებითი ღონისძიებების

მოთხოვნით, არის კონვენციური უფლების გამოუსწორებელი დაზიანებისგან დაცვა. შესაბამისად, დროებით ღონისძიებას განმცხადებელი ითხოვს და სასამართლო აკმაყოფილებს კონვენციით გათვალისწინებული ინდივიდუალური განაცხადის უფლების „ეფექტიანი უზრუნველყოფის“ ხელშეწყობის მიზნით, რათა შენარჩუნებული იქნეს განაცხადის საგანი, რომელსაც ემუქრება გამოუსწორებელი ზიანის საფრთხე მოპასუხე სახელმწიფოს მოქმედებით ან უმოქმედობით.

მოცემულ საქმეში, უზბეკეთში განმცხადებელთა ექსტრადიციის გამო, შეუქცევადად შემცირდა ის დაცვის ხარისხი, რომლის უზრუნველყოფაც სასამართლოს შეეძლო იმ უფლებებისთვის, რომლებთან დაკავშირებითაც განმცხადებლებს ჰქონდათ შეტანილი საჩივარი კონვენციის მე-2 და მე-3 მუხლების საფუძველზე.

გარდა ამისა, სასამართლო მიიჩნევს, რომ განაცხადის უფლების ეფექტიანი განხორციელების ცნებაში იგულისხმება, რომ სტრასბურგში სამართალწარმოების მიმდინარეობისას სასამართლოს შეეძლოს განაცხადის განხილვა ნორმალური პროცედურით. მოცემულ საქმეში კი განმცხადებლები ექსტრადირებულნი იქნენ და, ადვოკატებთან კავშირის დაკარგვის გამო, უარი ეთქვათ დამატებითი მასალების მოპოვების შესაძლებლობაზე კონვენციის მე-3 მუხლის საფუძველზე დაყენებული საჩივრის მხარდასაჭერად. შედეგად კი სასამართლოს ხელი შეეშალა იმის ჯეროვან შეფასებაში, დაუცველნი აღმოჩნდნენ თუ არა განმცხადებლები უკანონო მოპყრობის საფრთხის წინაშე, ხოლო თუ აღმოჩნდნენ, ხელი შეეშალა კონვენციური გარანტიების „პრაქტიკული და ეფექტიანი“ განხორციელების უზრუნველყოფაში, რაც ამ კონვენციის ობიექტიდან და მიზნიდან გამომდინარეობს (იხ. პუნქტი 101 ხემოთ).

109. სასამართლომ ადრე იმსჯელა იმაზე, აქვთ თუ არა კონვენციაში შესაბამისი დებულების არარსებობის შემთხვევაში კონვენციურ ორგანოებს უფლება, 34-ე მუხლიდან (ყოფილი 25-ე მუხლი) ცალკე ან 39-ე მუხლთან ერთობლიობაში (ყოფილი 36-ე მუხლი) ან სხვა წყაროებიდან გამომდინარე დაადგინონ სავალდებულო დროებითი ღონისძიებების გაცემის უფლებამოსილება (*Cruz Varas and Others; Čonka and Others v. Belgium*, განაცხადი № 51564/99, 2001 წლის 13 მარტი). ამ საქმეებზე სასამართლომ დაასკვნა, რომ ასეთი უფლებამოსილება არ გამომდინარეობდა არც კონკრეტულად 34-ე მუხლიდან და არც სხვა წყაროებიდან (*Cruz Varas and Others*, გვ. 36-37, პუნქტები 102-103).

110. წინამდებარე საქმის შეფასებისას სასამართლო ასევე მხედველობაში მიიღებს საერთაშორისო სამართლის ზოგად პრინციპებს და სხვა საერთაშორისო ორგანოების მიერ მოცემულ საკითხზე კრუზ ვარასის განჩინების გამოტანის შემდგომ პერიოდში გამოთქმულ მოსაზრებებს.

111. სასამართლო იმეორებს, რომ მოცემულ საკითხთან დაკავშირებით კონვენცია უნდა განიმარტოს საერთაშორისო სახელშეკრულებო

სამართლის შესახებ ვენის 1969 წლის 23 მაისის კონვენციით გათვალისწინებული წესების მიხედვით. ამ წესების 31-ე მუხლის მე-3 პუნქტის c ქვეპუნქტის თანახმად, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული „ნებისმიერი შესაბამისი ნორმა საერთაშორისო სამართლისა, რომელიც გამოიყენება მხარეთა შორის ურთიერთობებში“. სასამართლომ უნდა იმსჯელოს სახელმწიფოთა პასუხისმგებლობაზე ამ სფეროს მარეგულირებელი საერთაშორისო სამართლის პრინციპების საფუძველზე და, ამასთანავე, გაითვალისწინოს კონვენციის, როგორც ადამიანის უფლებათა დაცვის დოკუმენტის, სპეციალური ხასიათი (1975 წლის 21 თებერვლის განჩინება საქმეზე *Golder v. the United Kingdom*, Series A, № 18, პუნქტი 29). ამდენად, კონვენცია უნდა განიმარტოს მაქსიმალურ შესაბამისობაში საერთაშორისო სამართლის სხვა პრინციპებთან, რომელთა ნაწილსაც ის წარმოადგენს (*Al-Adsani v. the United Kingdom* [GC], № 35763/97, პუნქტი 60, ECHR 2001-XI).

112. გამოყენებადი წესები განსხვავდება დროებითი და პრევენციული ღონისძიებების მიმართ იმის მიხედვით, საჩივარი გაერო-ს ორგანოების, ამერიკული სასამართლოს და კომისიის ინდივიდუალური საჩივრის პროცედურის მიხედვით არის შეტანილი თუ მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს დავების გადაწყვეტის პროცედურის მიხედვით. ზოგ შემთხვევაში ასეთ ღონისძიებებს თავად საერთაშორისო ხელშეკრულება ითვალისწინებს, სხვა შემთხვევებში კი რეგლამენტი (იხ. ზემოთ პუნქტები 40, 43, 46, 49, 51 და 52).

113. ბოლო დროის რიგ გადაწყვეტილებებში და ბრძანებებში საერთაშორისო სასამართლოებმა და სხვა დაწესებულებებმა აღნიშნეს დროებითი ღონისძიებების მნიშვნელობა და მიზანი და მიუთითეს, რომ ასეთი ღონისძიებების შესრულება აუცილებელი იყო საქმის არსებით ნაწილზე მათი გადაწყვეტილების ეფექტიანობის უზრუნველსაყოფად. საერთაშორისო დავებთან დაკავშირებულ წარმოებებში დროებითი ღონისძიებების მიზანი მხარეთა უფლებების შენარჩუნებაა, რითაც საქმის განმხილველ ორგანოს ეძლევა საშუალება, აღასრულოს შეჯიბრებითი პროცესის შედეგად დადგენილი პასუხისმგებლობის შედეგები.

114. მაგალითად, გაერო-ს ადამიანის უფლებათა კომიტეტის პრაქტიკის თანახმად, დროებითი ღონისძიებების შეუსრულებლობა წარმოადგენს შესაბამისი სახელმწიფოს მიერ იმ იურიდიულ ვალდებულებათა დარღვევას, რომლებიც მას ეკისრება სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტით და მისი ფაკულტატური ოქმით, აგრეთვე მისი კომიტეტთან თანამშრომლობის ვალდებულების დარღვევას, რაც გათვალისწინებულია ინდივიდუალური შეტყობინებების პროცედურით (იხ. ზემოთ, პუნქტები 41 და 42).

115. გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს რამდენჯერმე აქვს განხილული მონაწილე სახელმწიფოს მიერ დროებითი ღონისძიებების შეუსრულებლობის საკითხი. კომიტეტის გადაწყვეტილებების თანახმად, არსებითი მნიშვნელობა აქვს იმ დროებითი ღონისძიებების შესრულებას, რომლებიც კომიტეტის მიერ გონივრულად იქნა მიჩნეული

შესაბამისი პირის დასაცავად გამოუსწორებელი ზიანისგან, ხოლო ამ ღონისძიებების შეუსრულებლობამ შეიძლება გამოიწვიოს კომიტეტის წინაშე მიმდინარე წარმოების აზრის დაკარგვა (იხ. ზემოთ, პუნქტები 44 და 45).

116. დროებით ღონისძიებებთან დაკავშირებულ სხვადასხვა ბრძანებებში ადამიანის უფლებათა ამერიკულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ, ადამიანის უფლებათა ამერიკული კონვენციის ძირითადი მიზნის – ადამიანის უფლებათა ეფექტიანი დაცვის უზრუნველყოფის – გათვალისწინებით „მონაწილე სახელმწიფოებმა თავი უნდა შეიკავონ ისეთი ქმედებებისგან, რომლებმაც შეიძლება აზრი დაუკარგონ საგარეო დაზარალებულთა დარღვეული უფლებების აღდგენას“ (იხ. 1999 წლის 25 მაისის და 25 სექტემბრის ბრძანებები საქმეზე *James et al. v. Trinidad and Tobago*).

117. 2001 წლის 27 ივნისის გადაწყვეტილებაში ლაგრანდის საქმეზე (*Germany v. United States of America*) მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლომ განაცხადა: „სტატუტის ობიექტი და მიზანია, მისცეს შესაძლებლობა სასამართლოს, შეასრულოს სტატუტით გათვალისწინებული მისი ფუნქციები და, კერძოდ, სავალდებულო გადაწყვეტილებების მეშვეობით საერთაშორისო დავების სასამართლო გადაწყვეტის ძირითადი ფუნქცია, როგორც ეს გათვალისწინებულია სტატუტის 59-ე მუხლში. 41-ე მუხლის ... [მიზანია] თავიდან იქნეს აცილებული სასამართლოს მიერ მისი ფუნქციების შესრულებაში ხელის შეშლა იმ მიზეზით, რომ სასამართლოს წინაშე წარმოდგენილი მხარეების შესაბამისი უფლებები არ არის დაცული. სტატუტის ობიექტიდან და მიზნიდან, ასევე მათთან კონტექსტში წაკითხული 41-ე მუხლიდან გამომდინარეობს, რომ დროებითი ღონისძიებების მითითების უფლებამოსილება გულისხმობს, რომ ეს ღონისძიებები შესასრულებლად სავალდებულო იყოს, რადგან აღნიშნული უფლებამოსილება ეფუძნება სასამართლოს მიერ საბოლოო გადაწყვეტილებით დადგენილი მხარეთა უფლებების დაცვის და დაუზიანებლად შენარჩუნების აუცილებლობას, როდესაც ამას გარემოებები მოითხოვს. მტკიცება, რომ 41-ე მუხლის შესაბამისად მითითებული ღონისძიებები არ არის სავალდებულო, ეწინააღმდეგება ამავე მუხლის ობიექტსა და მიზანს.“

ამასთანავე, აღნიშნული გადაწყვეტილებით მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლომ წერტილი დაუსვა დებატებს, რომლებიც ეხებოდა 41-ე მუხლის პირველ პუნქტში სიტყვების „მითითების უფლებამოსილება“ (ფრანგულ ტექსტში – “*pouvoir d'indiquer*”) და ამავე მუხლის მეორე პუნქტში სიტყვა „შეთავაზებულის“ (ფრანგულ ტექსტში – “*indication*”) მკაცრ ლინგვისტურ განმარტებას. მიუთითა რა საერთაშორისო სახელშეკრულებო სამართლის შესახებ ვენის კონვენციის 31-ე მუხლზე, რომლის თანახმად ხელშეკრულება უნდა განიმარტოს მისი ობიექტისა და მიზნის ფონზე, მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლომ დაადგინა, რომ დროებითი ღონისძიებები იურიდიულად სავალდებულო ძალისა იყო. ეს მიდგომა შემდგომში დადასტურდა მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს 2004

წლის 31 მარტის გადაწყვეტილებაში ავენასა და სხვების საქმეზე (*Mexico v. United States of America*) (იხ. ზემოთ, პუნქტი 48).

118. სასამართლოს მიაჩნია, რომ ზემოხსენებულ კრუზ ვარასის და სხვების საქმეში მან გადაწყვიტა საკითხი, იყო თუ არა უფლებამოსილი ადამიანის უფლებათა ევროპული კომისია კონვენციის ყოფილი 25-ე მუხლის პირველი პუნქტით (დღევანდელი ტექსტის 34-ე მუხლი), გაეცა სავალდებულო ბრძანება დროებითი ღონისძიებების გამოყენების შესახებ. სასამართლომ აღნიშნა, რომ ეს მუხლი გამოიყენებოდა მხოლოდ კომისიის წინაშე მიმდინარე სამართალწარმოების მიმართ და აწესებდა ვალდებულებას, არაფრით ხელყოფილიყო ადამიანის უფლება, წარედგინა კომისიისთვის თავისი საჩივარი და მიჰყოლოდა მას. სასამართლომ დამატებით აღნიშნა, რომ 25-ე მუხლი განმცხადებელს ანიჭებდა პროცედურულ უფლებას, განსხვავებით კონვენციის პირველ თავში და კონვენციის ოქმებში მოცემული მატერიალური უფლებებისგან. ამგვარად, სასამართლომ აღნიშნულ საქმეზე გამოიკვლია კომისიის და არა საკუთარი უფლებამოსილება დროებითი ღონისძიებების ბრძანებასთან დაკავშირებით. მან დროებითი ღონისძიებების მითითება განიხილა კომისიის წინაშე მიმდინარე სამართალწარმოების და კომისიის როლის ფონზე და დაასკვნა: „ვინაიდან სახელმწიფოს ყურადღება მიაპყრეს მაშინ კომისიის წინაშე არსებული განსახილველი საგნისთვის ზიანის მომტან საფრთხეებზე, ამის შემდეგ მე-3 მუხლის ნებისმიერი დარღვევა ... ჩაითვლებოდა მძიმედ, მითითების შეუსრულებლობის ფონზე“ (იხ. *Cruz Varas and Others*, პუნქტი 103).

119. სასამართლო ამ მხრივ ხაზს უსვამს, რომ სასამართლოსგან და მინისტრთა კომიტეტისგან განსხვავებით, კომისიას არ ჰქონდა უფლებამოსილება, გამოეტანა სავალდებულო გადაწყვეტილება ხელშემკვრელი სახელმწიფოს მიერ კონვენციის დარღვევასთან დაკავშირებით. კომისიის ფუნქცია დავის არსებით საგანთან დაკავშირებით იყო მხოლოდ წინასწარი ხასიათის და მისი მოსაზრება კონვენციის დარღვევასთან დაკავშირებით არ იყო სავალდებულო.

120. ზემოხსენებულ ჩონკას და სხვების საქმეში სასამართლომ მიუთითა მის მიერ ამ განჩინების 109-ე პუნქტში აღნიშნულ არგუმენტს და დამატებით განაცხადა: „ბელგიის ხელისუფლებამ განმცხადებლები გააძევა იმავე დღეს ... ისე, რომ არ განუმარტავს სასამართლოს რეგლამენტის 39-ე მუხლის საფუძველზე მისთვის მითითებული ღონისძიების იგნორირების მიზეზები. ამ მითითებების (რომელთა მიცემა ხდება მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში) შესრულების დამკვიდრებული პრაქტიკის გათვალისწინებით ასეთი ქცევა ვერ ჩაითვლება „კეთილსინდისიერ თანამშრომლობად კომისიასთან იმ საქმეებზე, როდესაც აღნიშნული მითითებები იყო გონივრული და პრაქტიკული მნიშვნელობის“.

121. მართალია, სასამართლო ფორმალურად არ არის ვალდებული, გაიმეოროს მისი წინა განჩინებები, მაგრამ სამართლებრივი გარკვეულობის და განჭვრეტადობის ინტერესებში მან დასაბუთებული

საფუძვლის გარეშე არ უნდა გადაუხვიოს თავის წინა პრეცედენტებს (იხ., სხვა ავტორიტეტულ წყაროებს შორის, *mutatis mutandis*, *Chapman v. the United Kingdom*[GC], № 27238/95, პუნქტი 70, ECHR 2001-I; და *Christine Goodwin v. the United Kingdom* [GC], № 28957/95, პუნქტი 74, ECHR 2002-VI). მაგრამ არსებითი მნიშვნელობა აქვს, რომ კონვენცია განმარტებული და გამოყენებული იყოს ისე, რომ უზრუნველყოფდეს მასში ასახული უფლებების პრაქტიკულ განხორციელებას და ეფექტიანობას და ეს უფლებები არ იყოს თეორიული და ილუზორული. კონვენცია ცოცხალი დოკუმენტია, რომელიც უნდა განიმარტოს დღევანდელი პირობების ფონზე (იხ., სხვა წყაროებს შორის, *Tyrer v. the United Kingdom*, 1978 წლის 25 აპრილის განჩინება, Series A, № 26, გვ 15-16, პუნქტი 31, და ზემოხსენებული კრისტინ გუდვინის საქმე, პუნქტი 75).

122. ამასთანავე, სასამართლო აღნიშნავს, რომ მართალია, კონვენციით გათვალისწინებული უფლება ინდივიდუალურ განაცხადზე თავდაპირველად გამიზნული იყო დაცვის სისტემის ფაქულტატურ ნაწილად, მან წლების განმავლობაში მეტი მნიშვნელობა შეიძინა და დღესდღეობით წარმოადგენს კონვენციაში ასახული უფლებების დაცვის მექანიზმის ერთ-ერთ ძირითად კომპონენტს. 1998 წლის 1 ნოემბრამდე არსებული სისტემით, კომისიის უფლებამოსილება შემოიფარგლებოდა ინდივიდუალური განაცხადების განხილვის უფლებამოსილებით მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ხელშემკერედი სახელმწიფო ოფიციალური განცხადებით აღიარებდა მის კომპეტენციას და ეს კომპეტენციის აღიარება შეიძლება გარკვეული პერიოდით ყოფილიყო შეზღუდული. დაცვის დღეს მოქმედი სისტემა კი შემოდებული იქნა მე-11 ოქმით და მის თანხმად ინდივიდუალური განაცხადის უფლება აღარ არის დამოკიდებული ხელშემკერედი სახელმწიფოების განცხადებაზე. ამგვარად, ადამიანებს დღეის მდგომარეობით საერთაშორისო დონეზე აქვთ რეალური უფლება, ამტკიცონ ის უფლებები და თავისუფლებები, რომლებიც მათ უშუალოდ აქვთ მინიჭებული კონვენციით.

123. ამ კონტექსტში სასამართლო აღნიშნავს, რომ საერთაშორისო სამართლის ზოგადი პრინციპების, საერთაშორისო სახელშეკრულებო სამართლის და საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის მიხედვით, დროებითი ღონისძიებების მოქმედების ფარგლების განმარტება ვერ მოხდება განცალკევებულად იმ სამართალწარმოებისგან, რომლის ნაწილიცაა ეს დროებითი ღონისძიებები, და იმ დავის საგნისგან განცალკევებით, რომლის დასაცავადაც არის ისინი გამიზნული. სასამართლო იმეორებს, რომ ამასთან დაკავშირებით სახელშეკრულებო სამართლის შესახებ ვენის 1969 წლის კონვენციის 31-ე მუხლის პირველი პუნქტი ადგენს, რომ ხელშეკრულება უნდა განიმარტოს კეთილსინდისიერად, მისი ობიექტისა და მიზნის ჭრილში (იხ. ზემოთ, პუნქტი 39), აგრეთვე ეფექტიანობის პრინციპის შესაბამისად.

124. სასამართლო მიიჩნევს, რომ მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლომ, ადამიანის უფლებათა ამერიკულმა სასამართლომ, გაერო-ს ადამიანის უფლებათა კომიტეტმა და გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი მოქმედებენ

სასამართლოსგან განსხვავებული სახელშეკრულებო ნორმების საფუძველზე, ბოლო დროის გადაწყვეტილებებში დაადასტურეს, რომ მხარეთა გამოუსწორებელი ზიანის საფრთხის ქვეშ არსებული უფლებების შენარჩუნება წარმოადგენს დროებითი ღონისძიებების არსებით მიზანს საერთაშორისო სამართალში. მართლაც, მიუხედავად მოცემული სამართლებრივი სისტემისა, მართლმსაჯულების ჯეროვანი განხორციელება მოითხოვს, რომ სამართალწარმოების მიმდინარეობისას ადგილი არ ჰქონდეს ისეთ ქმედებას, რომელსაც შეიძლება გამოუსწორებელი შედეგები მოჰყვეს (იხ., *mutatis mutandis*, ზემოხსენებული სოერინგის საქმე).

სასამართლომ ადრე აღნიშნა შემაჩერებელი ძალის მქონე დაცვის საშუალებების მნიშვნელობა, როდესაც მის განხილვაშია დაცვის ეფექტიანი საშუალების უფლებასთან დაკავშირებული სახელმწიფოს ვალდებულებები დეპორტაციის ან ექსტრადიციის წარმოების დროს. მე-13 მუხლით გათვალისწინებული სამართლებრივი დაცვის ეფექტიანი საშუალებების ცნება გულისხმობს ისეთ საშუალებას, რომლითაც შეიძლება თავიდან იქნეს აცილებული კონვენციის საწინააღმდეგო ღონისძიებების აღსრულება, რომელთა შედეგებიც პოტენციურად შეუქცევადია. შესაბამისად, ასეთი ღონისძიებების აღსრულება მანამ, სანამ შიდასახელმწიფოებრივი ორგანოები გაარკვევენ მათ შესაბამისობას კონვენციასთან, ეწინააღმდეგება კონვენციის მე-13 მუხლს (იხ. *Čonka v. Belgium*, № 64/99, პუნქტი 79, ECHR 2002-I). გაუგებარია, ადამიანის უფლებათა დაცვის საშუალებების ეფექტიანობის აღნიშნული პრინციპი რატომ არ უნდა იყოს კონვენციის განუყოფელი მოთხოვნა სასამართლოს წინაშე არსებულ საერთაშორისო სამართალწარმოებაში, თუ იგი გამოიყენება შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის სისტემაში მიმდინარე სამართალწარმოებებში.

125. კონვენციური სისტემის მიხედვით, დროებითი ღონისძიებები, რომელთა გამოყენებაც თანმიმდევრულად ხდებოდა პრაქტიკაში (იხ. ზემოთ, პუნქტი 104), ისეთივე სასიცოცხლო როლს ასრულებენ შეუქცევადი ვითარებების თავიდან აცილებაში, რომლებმაც შეიძლება სასამართლოს ხელი შეუშალოს განაცხადის ჯეროვან განხილვაში და, შესაბამის შემთხვევაში, განმცხადებლის მიერ მისი კონვენციური უფლებების შედეგად პრაქტიკული და ქმედითი სარგებლის მიღების უზრუნველყოფაში. შესაბამისად, ამ პირობებში მოპასუხე სახელმწიფოს მიერ დროებითი ღონისძიებების შეუსრულებლობა ძირს უთხრის 34-ე მუხლით გარანტირებული ინდივიდუალური განაცხადის უფლების ეფექტიანობას და სახელმწიფოს მიერ პირველი მუხლით ნაკისრ ოფიციალურ ვალდებულებას – დაიცვას კონვენციაში ასახული უფლებები და თავისუფლებები.

სასამართლოს მიერ დროებითი ღონისძიებების მითითება, წინამდებარე საქმის მსგავსად, იძლევა არა მარტო განაცხადის ეფექტიანი განხილვის შესაძლებლობას, არამედ უზრუნველყოფს განმცხადებლისთვის კონვენციით მინიჭებული დაცვის ეფექტიანობას; გარდა ამისა, ასეთი მითითებები შემდგომში შესაძლებლობას აძლევს

მინისტრთა კომიტეტს, განახორციელოს კონტროლი საბოლოო განჩინების აღსრულებაზე. ამგვარად, ასეთი ღონისძიებებით მონაწილე სახელმწიფოს აქვს შესაძლებლობა, შეასრულოს მასზე დაკისრებული ვალდებულება და დაემორჩილოს სასამართლოს საბოლოო განჩინებას, რომელიც იურიდიულად სავალდებულოა კონვენციის 46-ე მუხლის ძალით.

126. აქედან გამომდინარე, ხელშემკვრელი სახელმწიფოსთვის – წინამდებარე საქმეში მოპასუხე სახელმწიფოსთვის – დროებითი ღონისძიების მითითების შედეგები განხილული უნდა იქნეს იმ ვალდებულებების ფონზე, რომლებიც ხელშემკვრელ სახელმწიფოებს ეკისრებათ კონვენციის პირველი, 34-ე და 46-ე მუხლებით.

127. როგორც ზემოთ აღინიშნა, საქმის გარემოებები აშკარად მიუთითებს, რომ უზბეკეთში განმცხადებელთა ექსტრადიციით სასამართლოს ხელი შეეშალა მის მიერ მსგავს საქმეებზე დამკვიდრებული პრაქტიკის მიხედვით მათი საჩივრების ჯეროვან განხილვაში და განმცხადებელთა დაცვაში კონვენციის პროტენციური დარღვევებისგან. შედეგად, განმცხადებლებმა ვერ შეძლეს მათთვის კონვენციის 34-ე მუხლით გარანტირებული ინდივიდუალური განაცხადის უფლების ეფექტიანი განხორციელება, რასაც განმცხადებელთა ექსტრადიციამ აზრი დაუკარგა.

3. დასკვნა

128. სასამართლო განმეორებით აღნიშნავს, რომ კონვენციის 34-ე მუხლის ძალით ხელშემკვრელმა სახელმწიფოებმა იკისრეს ვალდებულება, თავი შეიკავონ ნებისმიერი მოქმედების ან უმოქმედობისგან, რომლებმაც შეიძლება ხელი შეუშალოს განმცხადებლის მიერ მისი განაცხადის უფლების ეფექტიან განხორციელებას. ხელშემკვრელი სახელმწიფოს მიერ დროებითი ღონისძიებების შეუსრულებლობა უნდა ჩაითვალოს სასამართლოსთვის ხელის შეშლად განმცხადებლის საჩივრის ეფექტიან განხილვაში და ხელის შეშლად განმცხადებლისთვის მის მიერ აღნიშნული უფლების ეფექტიან განხორციელებაში და, შესაბამისად, კონვენციის 34-ე მუხლის დარღვევად.

129. მის ხელთ არსებული მასალების საფუძველზე სასამართლო ასკვნის, რომ სასამართლოს რეგლამენტის 39-ე მუხლის შესაბამისად მითითებული დროებითი ღონისძიებების შეუსრულებლობით თურქეთმა დაარღვია მასზე კონვენციის 34-ე მუხლით დაკისრებული ვალდებულებები.

IV. კონვენციის 41-ე მუხლის გამოყენება

130. კონვენციის 41-ე მუხლის თანახმად:

„თუ სასამართლო დაადგენს, რომ დაირღვა კონვენცია და მისი ოქმები, ხოლო შესაბამისი მაღალი ხელშემკვრელი მხარის

შიდასახელმწიფოებრივი სამართალი დარღვევის მხოლოდ ნაწილობრივი გამოსწორების შესაძლებლობას იძლევა, საჭიროების შემთხვევაში, სასამართლო დაზარალებულ მხარეს სამართლიან დაკმაყოფილებას მიაკუთვნებს.“

A. ზიანი

131. დიდი პალატის წინაშე განმცხადებლების წარმომადგენლებმა გაიმეორეს პალატის წინაშე მათ მიერ გაკეთებული განცხადებები მატერიალურ და არამატერიალურ ზიანთან დაკავშირებით და მოითხოვეს ანაზღაურება თითოეული განმცხადებლისთვის 1 000 000 ფრანკის ოდენობით, რაც 304 898 ევროს ტოლია.

132. ამ საკითხზე პალატამ დაასკვნა შემდეგი (იხ. პალატის განჩინების პუნქტი 115):

„ვინაიდან განმცხადებლებს არ დაუზუსტებიათ სავარაუდო მატერიალური ზიანის ხასიათი, სასამართლოს არ რჩება სხვა გზა, თუ არა მათ მოთხოვნაზე უარის თქმა. რაც შეეხება არამატერიალურ ზიანს, სასამართლოს მიაჩნია, რომ მისი გადაწყვეტილება 34-ე მუხლთან დაკავშირებით თავისთავად წარმოადგენს სამართლიან დაკმაყოფილებას 41-ე მუხლის მნიშვნელობით.“

133. მთავრობა აღნიშნავს, რომ იგი პალატის დასკვნებს გაიზიარებს, თუ დიდი პალატა დაადგენს კონვენციის დარღვევას. ასევე, მთავრობის თქმით, მოთხოვნილი თანხა გადაჭარბებულია.

134. ისევე, როგორც პალატას, არც სასამართლოს მიაჩნია, რომ განმცხადებლებმა შეძლეს მოთხოვნილი მატერიალური ზიანის დასაბუთება.

მაგრამ სასამართლოს მიაჩნია, რომ, საქმის მოცემული გარემოებებიდან გამომდინარე, განმცხადებლებმა უდავოდ განიცადეს არამატერიალური ზიანი თურქეთის მიერ 34-ე მუხლის დარღვევის შედეგად, რომელიც ვერ გამოსწორდება მხოლოდ იმ დასკვნით, რომ მოპასუხე სახელმწიფომ არ შეასრულა მასზე 34-ე მუხლით დაკისრებული ვალდებულება.

შესაბამისად, კონვენციის 41 მუხლის საფუძველზე სასამართლო მიუკერძოებლად ადგენს, რომ თითოეულ განმცხადებელს მიეკუთვნოს 5 000 ევრო არამატერიალური ზიანის ანაზღაურების სახით.

B. ხარჯები და დანახარჯები

135. განმცხადებლებმა გაიმეორეს მათ მიერ პალატის წინაშე გაკეთებული განცხადებები და დიდ პალატაში საქმის წარმოების გამო მათ მიერ გადასახდელების საკითხი დაუტოვეს სასამართლოს მისი შეხედულებისამებრ გადასაწყვეტად.

136. მთავრობა მიიჩნევს, რომ ხარჯების და დანახარჯების მოთხოვნა არ იყო სათანადოდ დასაბუთებული.

137. პალატის მიერ განჩინების გამოტანის მომენტის ჩათვლით, პალატამ განმცხადებლებს მიაკუთვნა 10 000 ევრო, გამოკლებული 905 ევრო, რომელიც ევროპის საბჭომ გადაიხადა განმცხადებლების სამართლებრივ დახმარებაში.

138. სასამართლო განმცხადებლებს მიაკუთვნებს 15 000 ევროს სასამართლოში გაწეული ყველა ხარჯის დასაფარავად, გამოკლებული 2 613,17 ევრო, რომელიც განმცხადებლებმა ევროპის საბჭოსგან მიიღეს სამართლებრივი დახმარების სახით.

C. პროცენტის დაკისრება გადახდის ვალდებულების გადაცილებისთვის

139. სასამართლოს მიზანშეწონილად მიაჩნია, რომ პროცენტი გადახდის ვალდებულების გადაცილებისთვის ეფუძნებოდა ევროპის ცენტრალური ბანკის ზღვრულ სასესხო განაკვეთს, რომელსაც უნდა დაემატოს სამი პროცენტი.

აღნიშნულის საფუძველზე სასამართლო:

1. თოთხმეტი ხმით სამის წინააღმდეგ ადგენს, რომ ადგილი არ ჰქონია კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევას;

2. ერთსულოვნად ადგენს, რომ საჭირო არ არის კონვენციის მე-2 მუხლის საფუძველზე დაყენებული საჩივრის განხილვა;

3. ერთსულოვნად ადგენს, რომ მე-6 მუხლის პირველი პუნქტი არ გამოიყენება თურქეთში წარმოებული ექსტრადიციის სამართალწარმოების მიმართ;

4. ცამეტი ხმით ოთხის წინააღმდეგ ადგენს, რომ ადგილი არ ჰქონია მე-6 მუხლის პირველი პუნქტის დარღვევას უზბეკეთში სისხლის სამართალწარმოებასთან მიმართებაში;

5. თოთხმეტი ხმით სამის წინააღმდეგ ადგენს, რომ თურქეთმა დაარღვია მასზე კონვენციის 34-ე მუხლით დაკისრებული ვალდებულებები;

6. თოთხმეტი ხმით სამის წინააღმდეგ ადგენს, რომ

(a) მოპასუხე სახელმწიფომ სამი თვის ვადაში უნდა გადაიხადოს შემდეგი თანხები, პლიუს ის გადასახადები, რომლებიც ამ თანხებს შეიძლება დაერიცხოს:

(i) 5 000 (ხუთი ათასი) ევრო თითოეულ განმცხადებელს არამატერიალური ზიანისთვის, რომლის კონვერტაცია უნდა მოხდეს თითოეული განმცხადებლის საცხოვრებელი ქვეყნის ეროვნულ ვალუტაში;

(ii) 15 000 (თხუთმეტი ათასი) ევრო ხარჯებისა და გაღებული დანახარჯებისათვის, გამოკლებული 2 613,17 ევრო (ორი ათას ექვსას ცამეტი ევრო და ჩვიდმეტი ცენტი), რომელიც მიღებული იქნა ევროპის საბჭოსგან სამართლებრივი დახმარების სახით; ამ თანხის კონვერტაცია უნდა მოხდეს თურქულ ლირებში ანგარიშსწორების დღეს არსებული კურსით;

(b) ზემოაღნიშნული სამი თვის გასვლის შემდეგ ანგარიშსწორების თარიღამდე გადასახდელ თანხას დაერიცხოს მარტივი პროცენტი, რომელიც ტოლია ევროპის ცენტრალური ბანკის ზღვრული სასესხო პროცენტისა გადახდის ვალდებულების გადაცილების პერიოდში, დამატებული სამი პროცენტი;

7. ერთსულოვნად უარს ამბობს განმცხადებელთა სხვა მოთხოვნების დაკმაყოფილებაზე სამართლიან დაკმაყოფილებასთან დაკავშირებით.

შესრულებულია ინგლისურ და ფრანგულ ენებზე, გამოტანილია საჯარო სხდომაზე ქ. სტრასბურგში, ადამიანის უფლებათა შენობაში, 2005 წლის 4 თებერვალს.

ლუციუს ვილდჰაბერი
თავმჯდომარე

პოლ მაჰოუნი
მდივანი

კონვენციის 45-ე მუხლის მე-2 პუნქტისა და სასამართლოს რეგლამენტის 74-ე მუხლის მეორე პუნქტის შესაბამისად, განჩინებას თან ერთვის შემდეგი მოსაზრებები:

ბატონი კაბრალ ბარეტოს თანმხვედრი მოსაზრება

ბატონი როზაკისის ნაწილობრივ განსხვავებული მოსაზრება

სერ ნიკოლას ბრატცას, ბატონი ბონელოს და ბატონი ჰედიგანის ერთობლივი ნაწილობრივ განსხვავებული მოსაზრება

ბატონი კაფლიშის, ბატონი ტურმენის და ბატონი კოვლერის ერთობლივი ნაწილობრივ განსხვავებული მოსაზრება

ლ.ვ.
პ.ჯ.მ

მოსამართლე კაბრალ ბარეტოს თანმხვედრი მოსაზრება

(თარგმანი)

მე ვეთანხმები უმრავლესობის მოსაზრებას, რომ მოცემულ საქმეში თურქეთმა დაარღვია კონვენციის 34-ე მუხლით მასზე დაკისრებული ვალდებულებები.

იმ ფაქტმა, რომ თურქეთმა არ შეასრულა თხოვნა, სასამართლოს მიერ საქმის განხილვის დასრულებამდე არ გადაეცა უზბეკეთისთვის განმცხადებლები, შეუძლებელი გახდა სასამართლოს მიერ განაცხადის ეფექტიანად განხილვა.

შესაბამისად, განმცხადებლებს ხელი შეეშალათ მათი ინდივიდუალური განაცხადის უფლების ეფექტიანად განხორციელებაში (იხ. განჩინების 127-ე პუნქტი).

თუმცა მე ვერ დავეთანხმები უმრავლესობის შემდეგ დასკვნას: „ხელმშემკვრელი სახელმწიფოს მიერ დროებითი ღონისძიებების შეუსრულებლობა უნდა ჩაითვალოს სასამართლოსთვის ხელის შეშლად განმცხადებლის საჩივრის ეფექტიან განხილვაში და განმცხადებლისთვის ხელის შეშლად მის მიერ აღნიშნული უფლების ეფექტიან განხორციელებაში და, შესაბამისად, კონვენციის 34-ე მუხლის დარღვევად“ (იხ. განჩინების 128-ე პუნქტი).

ეს ზოგადი დასკვნა გადახვევაა საქმეზე *Kruz Varas and Others v. Sweden* გამოტანილ განჩინებაში დადგენილი პრინციპებიდან, რომლებიც ასევე დადასტურდა განჩინებით საქმეზე *Čonka v. Belgium*.

თუ უმრავლესობის ლოგიკა სწორად გავიგე, მხოლოდ ის ფაქტი, რომ მთავრობამ არ შეასრულა მოთხოვნილი დროებითი ღონისძიებები, როგორც ასეთი, გულისხმობს კონვენციის 34-ე მუხლის დარღვევას.

მე არ ვეთანხმები სწორედ ამ „მექანიკურ“ დასკვნას კონვენციის 34-ე მუხლის დარღვევის შესახებ.

ჩემი აზრით, ის ფაქტი, რომ სახელმწიფოები ყოველთვის უარს ამბობდნენ დროებითი ღონისძიებებისთვის სავალდებულო ძალის მინიჭებაზე, არ აძლევს სასამართლოს უფლებას, თავად მინიჭოს მათ ასეთი ძალა და დააკისროს სახელმწიფოებს ის ვალდებულებები, რომელთა თავის თავზე აღებაზე მათ უარი თქვას.

თუმცა კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოებმა იკისრეს ვალდებულება, ხელი არ შეუშალონ ინდივიდუალური განაცხადის უფლების განხორციელებას.

ამდენად, თუ დროებითი ღონისძიებების შესახებ თხოვნის შეუსრულებლობამ ხელი შეუშალა განაცხადის უფლების

განხორციელებას, უნდა დავასკვნათ, რომ დარღვეულია კონვენციის 34-ე მუხლის საფუძველზე წარმოშობილი ვალდებულებები.

მაგრამ დასკვნა სხვაგვარი იქნება, თუ, უარის მიუხედავად, განმცხადებელს მაინც ჰქონდა ინდივიდუალური განაცხადის უფლების ეფექტიანი განხორციელების შესაძლებლობა და სასამართლოსაც ჰქონდა საქმის ჯეროვნად განხილვის შესაძლებლობა.

ეს, ჩემი აზრით, გამომდინარეობს კონვენციის დებულებებიდან და სასამართლოს რეგლამენტიდან და აღნიშნული უნდა ყოფილიყო განჩინებაში.

მე ვგულისხმობ შემთხვევებს, როდესაც, მთავრობის მიერ სასამართლოს თხოვნის შეუსრულებლობის მიუხედავად, განმცხადებელს ჰქონდა თავისი ინდივიდუალური განაცხადის უფლების ეფექტიანად განხორციელების, ხოლო სასამართლოს – დამაკმაყოფილებელ პირობებში განაცხადის ჯეროვანი განხილვის შესაძლებლობა.

კერძოდ, მე ვგულისხმობ დაკავების საქმეებს, როდესაც პირი არის ავად ისეთ პირობებში, რომლებიც შეიძლება მოხდეს კონვენციის მე-3 მუხლის მოქმედების სფეროში და რომლებიც იმდენად ცუდია, რომ ამართლებს დროებითი ღონისძიებების მიღებას ასეთი ვითარების შეწყვეტის მიზნით.

ამ შემთხვევებში საპროცესო თანხმობა დღის წესრიგში არ დგება.

თუმცა შეიძლება მთავრობის მიერ სასამართლოს თხოვნის შეუსრულებლობამ გამოიწვიოს მე-3 მუხლის დარღვევის, თუნდაც მძიმე დარღვევის, ფაქტის დადგენა, მაგრამ ეს არ იწვევს 34-ე მუხლის დარღვევას, რადგან განმცხადებელმა განახორციელა ინდივიდუალური განაცხადის თავისი უფლება, ხოლო სასამართლომ ჯეროვნად განიხილა საჩივარი.

კიდევ სხვა ტიპის საქმე ამავე მიმართულებით შეიძლება იყოს, როდესაც პირი გადაეცემა ქვეყანას, რომელშიც არსებობს სიკვდილით დასჯის სასჯელი, მიუხედავად სასამართლოს თხოვნისა, რომ არ გადაეცემულიყო აღნიშნული პირი სასამართლოს მიერ განაცხადის განხილვამდე.

მაგრამ იმ ფაქტმა, რომ განმცხადებელი წარმოდგენილი იყო ადვოკატის მიერ, რომელიც მუშაობდა მოთხოვნის გამგზავნის სახელმწიფოში, შესაძლებელი გახდა ეფექტიანი კონტაქტი ამ განმცხადებელსა და მის ადვოკატს შორის, რითაც განმცხადებელს გაუადვილდა საჩივრის უკეთეს პირობებში წარმოდგენა.

სამწუხაროა, რომ ევროპის საბჭოს წევრებმა არ მიანიჭეს სასამართლოს სავალდებულო დროებითი ღონისძიებების დაკისრების უფლება, მაგრამ იძულებული ვარ, დავასკვნა, რომ კონვენციის 34-ე

მუხლის დარღვევას ადგილი ექნებოდა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ხელშემკერელი სახელმწიფოს მიერ დროებითი ღონისძიებების შეუსრულებლობის გამო განმცხადებელი ვერ განახორციელებდა განაცხადის უფლებას და, შესაბამისად, სასამართლოსთვის შეუძლებელი გახდებოდა მისი საჩივრის ეფექტიანი განხილვა.

მოსამართლე როზაკისის ნაწილობრივ ბანსხვავებული მოსაზრება

მართალია, ვიზიარებ სასამართლოს უმრავლესობის მოსაზრებას, რომ მოცემული საქმის გარემოებებში დაირღვა კონვენციის 34-ე მუხლი და არ დარღვეულა კონვენციის მე-3 მუხლი, მაგრამ ვერ გავიზიარებ უმრავლესობის დასკვნას, რომ არ დარღვეულა მე-6 მუხლი, იმავე საფუძველზე, რომლებიც ჩამოაყალიბეს მოსამართლეებმა ბრატცამ, ბონელომ და ჰელიგანმა თავიანთ ერთობლივ ნაწილობრივ განსხვავებულ მოსაზრებაში, რომელსაც მე სრულად ვუერთდები.

მოსამართლეების ბრატცას, ბონელოს და ჰელიგანის ერთობლივი ნაწილობრივ ბანსხვავებული მოსაზრება

1. მართალია, ჩვენ ვეთანხმებით სასამართლოს უმრავლესობის დასკვნას და ლოგიკას, რომ უზბეკეთისთვის განმცხადებელთა გადაცემით თურქეთმა დაარღვია მასზე კონვენციის 34-ე მუხლით დაკისრებული ვალდებულება, მაგრამ ვერ გავიზიარებთ დასკვნას, რომ განმცხადებელთა ექსტრადიციას არ წარმოუშვია კონვენციის მე-3 მუხლის და მე-6 მუხლის დარღვევის საკითხი. ჩვენი აზრით, მოცემული საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე, დაირღვა ორივე მუხლით გათვალისწინებული განმცხადებელთა უფლებები.

მუხლი 3

2. ზოგადი პრინციპები, რომლებიც არეგულირებს კონვენციის მე-3 მუხლის გამოყენებას ადამიანის ექსტრადიციისა და გაძევების საქმეებში, შეჯამებულია განჩინების 66-ე და 70-ე პუნქტებში. ამ შეჯამებას ჩვენ მხოლოდ იმას დავამატებთ, რომ მე-3 მუხლით გათვალისწინებული აკრძალვა უკანონო მოპყრობისა არის აბსოლუტური აკრძალვა, მათ შორის გაძევების და ექსტრადიციის შემთხვევებშიც, და მოცემული ადამიანის ქმედებები, რამდენადაც არასასურველი და საშიში ან ტერორიზმთან დაკავშირებული არ უნდა იყოს, ვერ გამოდგება მატერიალურ დასაბუთებად, როდესაც დადასტურებულია მე-3 მუხლით აკრძალული მოპყრობის რეალური საფრთხე (იხ. 1996 წლის 15 ნოემბრის განჩინება საქმეზე *Chahal v. the United Kingdom, Reports 1996-V*, პუნქტები 79-80). ასევე, როდესაც ასეთი საფრთხე დადასტურებულია, არასათანადოდ მიგვაჩნია პასუხი, რომ ექსტრადიციაზე უარის თქმით [ექსტრადიციის მოთხოვნის მიმღები სახელმწიფო] დაარღვევს საერთაშორისო ხელშეკრულებებში ასახულ უფლებებს ან წინააღმდეგობაში მოვა საერთაშორისო სასამართლო პროცესის ნორმებთან ან ამ შემთხვევაში აუცილებელი იქნება

ექსტრადიციის მოთხოვნის გამგზავნა, კონვენციის არამონაწილე სახელმწიფოში არსებული ვითარების შეფასება მე-3 მუხლის სტანდარტების მიხედვით (იხ. სასამართლოს 1989 წლის 7 ივლისის განჩინება საქმეზე *Soering v. the United Kingdom*, Series A, № 161, პუნქტები 83 და 88-91).

3. როგორც განჩინებაში აღინიშნა, არსებობა საფრთხისა, რომ მიმღებ სახელმწიფოში დაბრუნების შემთხვევაში მოცემული პირი დაექვემდებარება მე-3 მუხლით აკრძალულ მოპყრობას, უნდა შეფასდეს უპირველეს ყოვლისა იმ ფაქტების მიხედვით, რომლებიც ცნობილი იყო ან ცნობილი უნდა ყოფილიყო იმ ხელშემკვრელი სახელმწიფოსთვის, რომელიც განაგებდა პირის დაბრუნების საკითხს ექსტრადიციის ან გაძევების წარმოებისას. სასამართლოს არაფერი უდგას წინ, გამოიყენოს ის ინფორმაცია, რომელიც ცნობილი გახდა პირის დაბრუნების შემდეგ, თუ ეს ინფორმაცია ღირებულია ხელშემკვრელი სახელმწიფოს მიერ გაკეთებული შეფასების ან განმცხადებლის შიშის დასაბუთებულობის დასადასტურებლად ან უარსაყოფად. თუმცა, როგორც ვილვარაჯას საქმეზე გამოტანილი განჩინებიდანაც ჩანს (1991 წლის 30 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე *Vilvarajah and Others v. the United Kingdom*, Series A, № 215, გვ. 37, პუნქტი 112), მტკიცებულებები განმცხადებლის მიმართ მიმღებ სახელმწიფოში მისი დაბრუნების შემდეგ რეალურად გამოყენებულ მოპყრობასთან დაკავშირებით არ არის საბოლოო მტკიცებულებათა ძალის; მთავარია, განჭვრეტადი იყო თუ არა პირის გაძევების მომენტისთვის, რომ მას დაუქვემდებარებდნენ მე-3 მუხლის სტანდარტს გათანაბრებულ უკანონო მოპყრობას.

4. ორი განმცხადებელი თურქეთში დააკავეს 1999 წლის შესაბამისად 3 და 5 მარტს. 18 მარტს პალატის თავმჯდომარემ გამოიყენა სასამართლოს რეგლამენტის 39-ე მუხლი და მიუთითა თურქეთის მთავრობას, რომ მხარეთა ინტერესებში და სასამართლოში წარმოების ნორმალურად წარმართვის მიზნით სასურველი იყო, არ მომხდარიყო განმცხადებლების გადაცემა უზბეკეთის რესპუბლიკისათვის შესაბამისი პალატის სხდომის ჩატარებამდე, რომელიც შედგებოდა 1999 წლის 23 მარტს. 19 მარტს თურქეთის მთავრობამ გამოსცა ბრძანებულება განმცხადებელთა ექსტრადიციის შესახებ. 23 მარტს პალატამ გადაწყვიტა, რეგლამენტის 39-ე მუხლის შესაბამისად მითითებული დროებითი ღონისძიებები გაეგრძელებინა განუსაზღვრელი ვადით. 27 მარტს განმცხადებლები გადასცეს უზბეკეთის ხელისუფლებას. შესაბამისად, აქ გასარკვევი საკითხია, არსებობდა თუ არა ამ თარიღისთვის საკმარისი საფუძვლები ვარაუდისთვის, რომ განმცხადებლებს ემუქრებოდა მე-3 მუხლით აკრძალული მოპყრობისადმი დაქვემდებარების რეალური საფრთხე.

5. გამოიყენა რა 39-ე მუხლი, სასამართლო პალატა საკმარისად იყო დარწმუნებული, რომ ასეთი საფრთხის სულ მცირე *prima facie* შემთხვევას ჰქონდა ადგილი. ჩვენი აზრით, ამ შეხედულებას საკმაოდ მყარი საფუძველი ადასტურებს. როგორც განჩინებაში აღინიშნა, საქმისთვის მნიშვნელოვან დროს უზბეკეთში ადამიანის უფლებათა მდგომარეობა მკვეთრად უარყოფითი იყო, ადამიანის უფლებათა

საერთაშორისო ორგანიზაციები გმობდნენ ამ ქვეყანაში პოლიტიკური დისიდენტების წამების და მათდამი სხვა უკანონო მოპყრობის პრაქტიკას სახელმწიფოს მხრიდან. კერძოდ, "Amnesty International"-მა გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტისათვის გამართული ბრიფინგის დოკუმენტში, რომელიც 1999 წლის ოქტომბერში გამოქვეყნდა, განაცხადა, რომ უზბეკეთმა ვერ შეძლო მასზე გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კონვენციით დაკისრებული ვალდებულებების სრულად შესრულება.

ბრიფინგის დოკუმენტში, სხვა საკითხებს შორის, აღნიშნული იყო მზარდი რაოდენობის შეტყობინებები სამართალდამცავების მიერ უკანონო მოპყრობის შესახებ ისლამური საზოგადოებების წევრების და იმ ადამიანების მიმართ, რომლებიც აკრძალული პოლიტიკური ოპოზიციური პარტიებისა და მოძრაობების („ერკი“ და „ბირლიკი“) მხარდამჭერებად მიიჩნეოდნენ, რაც მოხდა დედაქალაქ ტაშკენტში 1999 წლის თებერვალში მომხდარი აფეთქებების შემდეგ. ბრიფინგის დოკუმენტში ასევე აღინიშნა დამოუკიდებელი და სანდო წყაროები, რომელთა მიხედვით თვითაღიარებითი ჩვენებები, სავარაუდოდ წამების შედეგად მოპოვებული, რუტინულად იყო წარმოდგენილი სისხლის სამართალწარმოების პროცესებზე და "Amnesty International"-ის დაკვირვების ქვეშ მყოფ მრავალ საქმეზე გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანას დაედო საფუძვლად. აღინიშნა უზბეკეთის ხელისუფლების წარმომადგენლების, მათ შორის უზბეკეთის პრეზიდენტის, საჯარო განცხადებები, რომლებიც თუ არა პირდაპირი სანქციონირება ძალადობის გამოყენებისა სახელმწიფო მოხელეების მიერ მოსახლეობის გარკვეული წრეების მიმართ, სულ ცოტა შერიგებად მაინც აღიქმებოდა ისეთი უკანონო მეთოდების გამოყენებასთან, როგორცაა წამება და უკანონო მოპყრობა.

6. გაიზიარა რა, რომ ადამიანის უფლებათა ორგანიზაციების სხვადასხვა ანგარიშები მართებულად აღწერენ უზბეკეთში არსებულ ზოგად სიტუაციას, სასამართლოს უმრავლესობამ მიიჩნია, რომ აღნიშნული მასალები ვერ ადასტურებს განმცხადებლების მიერ მოცემულ საქმეზე დაყენებულ კონკრეტულ საჩივრებს და საჭიროებს სხვა მტკიცებულებებით დადასტურებას (განჩინების 73-ე პუნქტი).

7. ჩვენ ვერ გავიზიარებთ იმას, რომ არასადავო მასალები უზბეკეთში არსებულ ზოგად სიტუაციასთან დაკავშირებით ვერ ადასტურებს განმცხადებელთა მიერ დაყენებულ კონკრეტულ საჩივრებს იმის თაობაზე, რომ ამ ქვეყანაში დაბრუნების შემთხვევაში ისინი აღმოჩნდებოდნენ უკანონო მოპყრობის რეალური საფრთხის წინაშე. პირიქით, ჩვენ ვთვლით, რომ განმცხადებლები სწორედ რომ ასეთი მოპყრობის რეალური საფრთხის წინაშე იდგნენ. ისინი არა მარტო „ერკის“ წევრები იყვნენ, არამედ დააპატიმრეს კიდევ 1999 წლის მარტში (მაღევე ტაშკენტში ტერორისტული აფეთქებების შემდეგ) ეჭვის საფუძველზე, რომ მათ ჩაიდინეს მკვლელობა, გამოიწვიეს სხეულის დაზიანებები ბომბის აფეთქების შედეგად და ჩაიდინეს უზბეკეთის პრეზიდენტზე ტერორისტული აქტის განხორციელების მცდელობა.

8. ჩვენთვის გაუგებარია, კიდევ რა დამატებითი დამადასტურებელი მტკიცებულებების წარმოდგენა შეიძლება გონივრულად მოეთხოვოთ განმცხადებლებს, განსაკუთრებით ისეთ გარემოებებში, როგორიც წინამდებარე საქმეში არსებობს, როდესაც თურქეთის მიერ სასამართლოს მიერ მითითებული დროებითი ღონისძიებების შეუსრულებლობით სასამართლოს ხელი შეეშალა ნორმალური პროცედურით განაცხადის სრულ და ჯეროვან განხილვაში. ამ პირობებში ჩვენ მიგვაჩნია, რომ სასამართლომ ასე სწრაფად არ უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება მე-3 მუხლთან დაკავშირებულ საჩივარზე უარის თქმის თაობაზე, როდესაც არ არსებობს დამაჯერებელი მტკიცებულება იმ საფრთხეების არსებობის გაბათილების შესახებ, რომლებიც 39-ე მუხლის გამოყენების საფუძველი გახდა.

9. დაასკვნა რა, რომ საკმარისად ვერ დადასტურდა საფრთხის საჭირო ხარისხი, სასამართლოს უმრავლესობა დაეყრდნო საქმის სამ კონკრეტულ გარემოებას – უზბეკეთის მთავრობის მიერ მიცემულ რწმუნებებს; რესპუბლიკის პროკურორის განცხადებას, რომელიც თან ერთვოდა ამ რწმუნებებს და რომლის თანახმად უზბეკეთი იყო გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კონვენციის მონაწილე და იღებდა და ადასტურებდა ვალდებულებას, შეესრულებინა კონვენციის მოთხოვნები; და სამედიცინო ცნობებს, რომლებიც გაცემული იყო განმცხადებელთა ციხის ექიმების მიერ.

10. ჩვენ არ მიგვაჩნია, რომ ზემოაღნიშნული ფაქტორები, ცალ-ცალკე ან ერთობლივად, არის დამაჯერებელი ან საკმარისი იმისათვის, რომ შეამციროს სერიოზული შეშფოთება მოპყრობასთან დაკავშირებით, რომელიც დაბრუნების შემდეგ განმცხადებლებს ელოდა. რაც შეეხება რწმუნებებს, ჩვენ განსაცვიფრებლად მიგვაჩნია ის, რომ ერთადერთი რწმუნება, რაც განმცხადებლების გადაცემამადე იყო მიღებული (კერძოდ, 1999 წლის 9 მარტისა), არც კი შეატყობინეს სასამართლოს 1999 წლის 19 აპრილამდე, როცა კარგა ხანი გავიდა, რაც 39-ე მუხლი იქნა გამოყენებული და ექსტრადიცია განხორციელდა სასამართლოს მიერ მითითებული დროებითი ღონისძიებების გვერდის ავლით. გარდა ამისა, რწმუნება, თუნდაც კეთილსინდისიერად გაკეთებული, რომ აღამიანი არ დაექვემდებარება უკანონო მოპყრობას, თავისთავად არ არის საკმარისი უზრუნველყოფა მაშინ, როდესაც არსებობს ეჭვები მის ეფექტიან განხორციელებასთან დაკავშირებით (იხ., მაგალითად, ზემოხსენებული განჩინება საქმეზე *Chahal v. the United Kingdom*, პუნქტი 105). მიმღები სახელმწიფოსაგან მიღებული რწმუნებების სანდოობის ხარისხის შეფასება ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში დამოკიდებულია ამ სახელმწიფოში საქმისთვის მნიშვნელოვან დროს არსებულ სიტუაციაზე. განმცხადებელთა გადაცემის მომენტისთვის უზბეკეთში პოლიტიკური დისიდენტების მიმართ მოპყრობის მტკიცებულებები კი, ჩვენი აზრით, საკმარისად სერიოზულ ეჭვებს ბადებს რწმუნებათა ეფექტიანობასთან დაკავშირებით, რომ განმცხადებლებს ადეკვატურად ექნებოდათ გარანტირებული უსაფრთხოება.

11. იგივე შეიძლება ითქვას უმრავლესობის მიერ იმ ფაქტზე მითითებასთან დაკავშირებითაც, რომ უზბეკეთი არის წამების საწინააღმდეგო კონვენციის მონაწილე. ამასთან დაკავშირებით ჩვენ აღნიშნავთ “Amnesty International”-ის დასკვნას, რომ უზბეკეთმა არ შეასრულა მასზე ამ კონვენციით დაკისრებული ვალდებულებები და, მიუხედავად ამ ვალდებულებებისა, განმცხადებლების დაპატიმრებისა და გადაცემის მომენტისთვის კვლავ გრძელდებოდა ოპოზიციური პარტიებისა და მოძრაობების წევრთა მიმართ სავარაუდო უკანონო მოპყრობა და მათი წამება.

12. რაც შეეხება ზარაფშანის და შაიჰალის ციხეების ექიმების მიერ გაცემულ ცნობებს, ყურადღებას მივაპყრობთ იმ ფაქტს, რომ ეს ლაკონური და კონკრეტულობის მოკლებული ცნობები გაიცა 2000 წლის დეკემბერში და 2001 წლის აპრილში (პირველი განმცხადებლის შემთხვევაში) და 2001 წლის ივლის-ოქტომბერს შორის პერიოდში (მეორე განმცხადებლის შემთხვევაში), ანუ განმცხადებელთა ექსტრადიციიდან სულ ცოტა 21 თვის შემდეგ, ხოლო მათი სასამართლო პროცესის დასრულებიდან და მსჯავრდებიდან – დაახლოებით 18 თვის შემდეგ. თუ რაიმე ყურადღება მაინც უნდა მიექცეს ექსტრადიციის შემდეგ მომხდარ მოვლენებს, მაშინ, ჩვენი აზრით, ეს სამედიცინო ცნობები ნაკლებად მნიშვნელოვანია, რადგან ისინი ნათელს არ ჰფენს იმას, თუ რა მოპყრობა ჰქონდათ განმცხადებლებს მოცემულ პერიოდში და, კერძოდ, მათ წინააღმდეგ სასამართლოში წარმოების დაწყებამდე პერიოდში. აღნიშნული მოვლენების შემდეგ განმცხადებელთა ფიზიკური ჯანმრთელობის შესახებ მტკიცებულებები, ჩვენი აზრით, ვერ გამოდგება ექსტრადიციის მომენტისთვის განმცხადებელთა შიშის საფუძვლიანობის გასაბათილებლად.

13. ზემოაღნიშნული მიზეზების გამო ჩვენ მიგვაჩნია, რომ სასამართლოს წინაშე წარმოდგენილი იქნა საკმარისი საფუძვლები იმის დასაჯერებლად, რომ განმცხადებლებს ემუქრებოდათ უკანონო მოპყრობის რეალური საფრთხე და ამ საფრთხის უგულვებელყოფით და განმცხადებელთა დაბრუნებით დაირღვა კონვენციის მე-3 მუხლი.

მუხლი 6

14. მართალია, დღემდე სასამართლოს არ დაუდგენია, რომ ადამიანის გაძევების ან ექსტრადიციის შედეგად დაირღვა ან დაირღვეოდა კონვენციის მე-6 მუხლი, სასამართლოს არაერთხელ განუცხადებია, რომ არ არის გამორიცხული შემთხვევა, როდესაც გაძევებული პირისთვის აშკარად უარი ეთქვათ სამართლიან სასამართლოზე ან მას ასეთი უარის საფრთხე ემუქრებოდას მიმღებ სახელმწიფოში (იხ., მაგალითად, ზემოხსენებული განჩინება საქმეზე *Soering v. the United Kingdom*, პუნქტი 113; 1992 წლის 26 ივნისის განჩინება საქმეზე *Drozdz and Janousek v. France and Spain, Series A, № 240*, პუნქტი 110; 2001 წლის 16 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე *Einhorn v. France, № 71555/01*, პუნქტი 32; 2003 წლის 11 მარტის განჩინება საქმეზე *Razaghi v. Sweden, № 64599/01*; 2003 წლის 14 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე *Tomic v. the United Kingdom*,

№ 17837/03). სასამართლოს პრაქტიკაში გარკვევით არ არის განმარტებული, რას ნიშნავს „აშკარა“ უარი მართლმსაჯულებაზე, მაგრამ ამ ზედსართავი სახელის გამოყენება გასაგებად მიუთითებს უსამართლობის მაღალ სტანდარტზე, რომელიც სცილდება უბრალო დარღვევებს და გულისხმობს სამართალწარმოების პროცესის დროს ისეთი დაცვითი საშუალებების არარსებობას, რასაც შეიძლებოდა გამოეწვია მე-6 მუხლის დარღვევა, ასეთი ფაქტი რომ კონვენციის ხელშემკვრელ სახელმწიფოში მომხდარიყო. როგორც სასამართლომ აღნიშნა, პირველი მუხლი არ შეიძლება წაკითხული იქნეს ისე, თითქოს იგი ამართლებდეს ზოგად პრინციპს, რომ ხელშემკვრელმა სახელმწიფომ ადამიანი არ უნდა გადასცეს, თუ არ დარწმუნდება, რომ მიმღებ ქვეყანაში არსებული პირობები სრულად აკმაყოფილებს კონვენციით გათვალისწინებულ ყველა სტანდარტს (იხ. ზემოხსენებული სოერინგის საქმე, პუნქტი 86). ჩვენი აზრით, სიტყვა „აშკარას“ მნიშვნელობა გულისხმობს მე-6 მუხლით გარანტირებული სამართლიანი სასამართლოს უფლების ისეთი პრინციპების დარღვევას, რომლებიც იმდენად ფუნდამენტურია, რომ მათი დარღვევა უთანაბრდება ამ მუხლით გარანტირებული უფლების არარად ქცევას ან მისი ძირითადი არსის განადგურებას.

15. ისევე, როგორც კონვენციის მე-3 მუხლით აკრძალული მოპყრობის საფრთხის შემთხვევაში, მე-6 მუხლის მიზნებისთვის მიმღებ სახელმწიფოში მართლმსაჯულებაზე აშკარა უარის საფრთხე უნდა შეფასდეს უპირველეს ყოვლისა იმ ფაქტებიდან გამომდინარე, რომლებიც ცნობილი იყო ან ცნობილი უნდა ყოფილიყო მოპასუხე სახელმწიფოსთვის ექსტრადიციის მომენტში.

16. სასამართლოს უმრავლესობა აღიარებს, რომ, არსებული ინფორმაციის ფონზე, „შესაძლოა იმ დროისთვის ყოფილიყო მიზეზები ვარაუდისთვის“, რომ განმცხადებლები არ მიიღებდნენ სამართლიან სასამართლოს უზბეკეთში (განჩინების 91-ე პუნქტი). მაგრამ უმრავლესობა ასკვნის, რომ წარმოდგენილი არ არის საკმარისი მტკიცებულება იმის მისაჩვენებლად, რომ გარკვეული შესაძლო დარღვევები სასამართლო განხილვისას შეიძლებოდა ჩათვლილიყო აშკარა უარად მართლმსაჯულებაზე, იმ გაგებით, როგორც ეს მოცემულია სოერინგის განჩინებაში.

17. ამის საპირისპიროდ, ჩვენ მიგვაჩნია, რომ შესაბამის დროს წარმოდგენილი მასალებით მტკიცდებოდა არსებითი საფუძვლები არა მარტო ვარაუდისთვის, რომ განმცხადებლები არ მიიღებდნენ სამართლიან სასამართლოს, არამედ დასკვნისთვის, რომ მათ წინაშე იყო მართლმსაჯულებაზე აშკარა უარის რეალური საფრთხე. „Amnesty International“-ის ბრიფინგის დოკუმენტი, ჩვენი აზრით, იძლეოდა სარწმუნო საფუძვლებს ვარაუდისთვის, რომ წამების გზით მიღებული აღიარებითი ჩვენებები რუტინულად გამოიყენებოდა მსჯავრდების განაჩენების უზრუნველსაყოფად, რომ ეჭვმიტანილებს ხშირად ეუბნებოდნენ უარს მათ მიერ არჩეულ ადვოკატთან შეხვედრაზე, რომ ადვოკატებს თავიანთი დაცვის ქვეშ მყოფ პირებთან შეხვედრის შესაძლებლობას სამართალდამცავები აძლევდნენ მხოლოდ

რამდენიმედღიანი პატიმრობის, როცა წამების რისკი ყველაზე დიდი იყო, შემდეგ. ასევე, ირკვევა, რომ ხშირ შემთხვევებში სამართალდამცავები ადვოკატთან შეხვედრის უფლებას იძლეოდნენ მხოლოდ მას შემდეგ, რაც ეჭვმიტანილი ხელს მოაწერდა აღიარებით ჩვენებას, ხოლო როცა იძლეოდნენ – ასეთი შეხვედრები, როგორც წესი, იშვიათად ხდებოდა, ადვოკატებს იშვიათად ეძლეოდათ გამოძიების ყველა ეტაპში მონაწილეობის საშუალება.

18. რაც შეეხება ამ ორი განმცხადებლის შიშს უსამართლო სასამართლოსთან დაკავშირებით, მათი ექსტრადიციის შემდეგ დღემდე მოპოვებული ინფორმაცია, ჩვენი აზრით, მხოლოდ ადასტურებს ამ შიშის დასაბუთებულობას. თავდაპირველად აღვნიშნავთ, რომ, მართალია, თურქეთის მთავრობამ მიიღო რწმუნებები უზბეკეთში განმცხადებელთა საკუთრების უფლებებთან და მათ მოპყრობასთან დაკავშირებით, არავითარი რწმუნება არ მოუთხოვია თურქეთის მთავრობას და არავითარი რწმუნება არ ყოფილა მიღებული უზბეკეთიდან, რომ განმცხადებელთა სისხლის სამართლის სასამართლო პროცესი ჩატარდებოდა სამართლიანად. უფრო კონკრეტულად კი, განმცხადებლებისთვის წაყენებული ბრალდებების სიმძიმის მიუხედავად, როგორც ჩანს, არ ყოფილა მცდელობა, უზრუნველყოფილიყო განმცხადებელთა კავშირი მათ იურიდიულ წარმომადგენლებთან, ხოლო უზბეკეთში დაბრუნების შემდეგ – მათ მიერ არჩეული დამოუკიდებელი ადვოკატების სამართლებრივი დახმარების ხელმისაწვდომობა. ფაქტობრივად, მათი იურიდიული წარმომადგენლების მიერ წარმოდგენილი არასადავო მტკიცებულებების მიხედვით, ექსტრადიციის შემდეგ მათ ვერ შეძლეს რომელიმე განმცხადებელთან დაკავშირება ვერც წერილით და ვერც ტელეფონით, ვერც სასამართლო სხდომებამდე და ვერც მათ შემდეგ. უზბეკეთის ხელისუფლება ამტკიცებდა, რომ აღიარებითი ჩვენებები, რომლებსაც ძირითადად ეფუძნებოდა მათი გამამტყუნებელი განაჩენი, მიღებული იყო განმცხადებელთა თავისუფალი ნების საფუძველზე, რომ სასამართლო სხდომები ტარდებოდა საჯაროდ და რომ ამ სხდომებს, სხვებთან ერთად, ესწრებოდნენ „ადამიანის უფლებათა ორგანიზაციების წარმომადგენლები“. მაგრამ ეს მტკიცებები განხილული უნდა იქნეს სასამართლოს წინაშე წარმოდგენილი სხვა მასალების, კერძოდ, სხვა მხარეთა – “Human Rights Watch”-ის – მიერ წარმოდგენილი მტკიცებულებების ფონზე, რომელიც ფაქტობრივად ადამიანის უფლებათა ერთადერთი ორგანიზაცია აღმოჩნდა, რომელსაც მისცეს განმცხადებელთა სასამართლო პროცესზე დასწრების ნებართვა. ამ მტკიცებულებების მიხედვით, განმცხადებლებს უარი ეთქვათ მათ მიერ არჩეული ადვოკატის წარმომადგენლობაზე, დამცველი დაინიშნა პროკურორის მიერ; განმცხადებლები მოწყვეტილი იყვნენ გარე სამყაროს სასამართლო პროცესის დაწყებამდე 1999 წლის ივნისში; სასამართლო პროცესი დახურული იყო საზოგადოებისთვის, განმცხადებელთა ყველა ოჯახის წევრისთვის და დაცვის მხარის მიერ დაქირავებული ადვოკატებისთვის; აღიარებითი ჩვენებები, რომლებიც გამოყენებული იყო განმცხადებელთა მსჯავრდებისთვის, ხელმოწერილი იყო პოლიციური წინასწარი გამოძიების დროს, როდესაც

განმცხადებლები იყვნენ დაპატიმრებულნი და არ ჰქონდათ თავიანთ ადვოკატებთან შეხვედრის შესაძლებლობა.

19. ჩვენი აზრით, მოცემულ საქმეზე სასამართლოს წინაშე წარმოდგენილი მტკიცებულებები საკმარისია იმის დასადგენად, რომ ექსტრადიციის თარიღისთვის არსებობდა რეალური საფრთხე, რომ განმცხადებლები მიიღებდნენ აშკარა უარს მართლმსაჯულების განხორციელებაზე. ამ გარემოებებში განმცხადებლების გადაცემა კონვენციის მე-6 მუხლის დარღვევით მოხდა.

მოსამართლეების კაფლიშის, ტურმენის და კოვლერის ერთობლივი ბანსხვაპეული მოსაზრება

1. წინასწარი მოსაზრებები

1. განჩინება, რომელსაც ჩვენ ნაწილობრივ არ ვეთანხმებით, ორაზროვანია სასამართლოს მიერ მითითებული დროებითი ღონისძიებების სავალდებულო ხასიათთან დაკავშირებით. თუმცა ეჭვგარეშეა – და ეს მნიშვნელოვანი საკითხია – რომ სასამართლოს რეგლამენტის 39-ე მუხლის საფუძველზე მითითებული ღონისძიებების იურიდიული შედეგები ამ განჩინებაში უშუალოდ განხილული არ არის. განჩინების 128-ე პუნქტიდან შეიძლება დავასკვნათ, რომ უმრავლესობას სურს ასეთი ღონისძიებებისთვის შესასრულებლად სავალდებულო ძალის მინიჭება. განჩინების მიხედვით, დროებითი ღონისძიებების სავალდებულო ხასიათი ძირითადად ეფუძნება კონვენციის 34-ე მუხლს. განჩინების 128-ე პუნქტში ნათქვამია, რომ ხელშემკვრელი სახელმწიფოს მიერ დროებითი ღონისძიების შეუსრულებლობა უნდა ჩაითვალოს სასამართლოს მიერ განმცხადებლის განაცხადის ეფექტიანი განხილვისთვის ხელის შეშლად, განაცხადის უფლების ეფექტიანი განხორციელებისთვის ხელის შეშლად და, შესაბამისად, კონვენციის 34-ე მუხლის (ინდივიდუალური განაცხადის უფლების) დარღვევად.

2. ჩვენი აზრით, კონვენციის 34-ე მუხლი ვერ გამოდგება იმის დასადასტურებლად, რომ სასამართლოს დროებითი ღონისძიებები სავალდებულოა კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოებისთვის. მაგრამ თუნდაც რომ დავუშვათ – რასაც ჩვენ არ ვაპირებთ – რომ შეუსრულებლობა ზოგ შემთხვევაში უთანაბრდება 34-ე მუხლის დარღვევას, მაშინ საჭირო იქნებოდა, ყოველ კონკრეტულ საქმეზე დაგვედგინა, მართლაც უშლის თუ არა ხელს სასამართლოს კონკრეტული შეუსრულებლობა განმცხადებლის საჩივრის განხილვაში და არღვევს თუ არა ეს შეუსრულებლობა პირის ინდივიდუალური განაცხადის უფლების ეფექტიან განხორციელებას. რა თქმა უნდა, არის საქმეები, როდესაც სასამართლოს წინაშე წარმოდგენილია ყველა მასალა განმცხადებლის საჩივრის გამოსაკვლევეად, შეუსრულებლობის მიუხედავად; ასევე არის საქმეები, როდესაც სასამართლო 39-ე მუხლს იყენებს განმცხადებლის (მაგალითად, როცა საქმე ეხება გაფიცვებს შიმშილობით) და არა მთავრობის მიმართ.

3. მოცემულ საქმეზე სასამართლოს ნამდვილად ჰქონდა საჭირო მასალები განმცხადებელთა მე-3 მუხლთან დაკავშირებული საჩივრის გამოსაკვლევადა. მოპასუხე სახელმწიფომ ოფიციალური გარანტიები მიიღო უზბეკეთის ხელისუფლებისგან, რომ განმცხადებლები არ დაექვემდებარებოდნენ სიკვდილით დასჯას ან წამებას და მათი ქონება არ დაექვემდებარებოდა კონფისკაციას. სასამართლოსთვის მას შემდეგ წარდგენილი სამედიცინო ცნობები, რაც განმცხადებლები მსჯავრდებულნი და მოთავსებულნი იქნენ სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში, მიუთითებს, რომ განმცხადებლებს ცუდად არ ექცეოდნენ, მათი ჯანმრთელობა დამაკმაყოფილებელი იყო როგორც ფიზიკურად, ისე ფსიქოლოგიურად. ასევე, ტაშკენტში თურქეთის საელჩოს ორმა თანამშრომელმა განმცხადებლები მოინახულა ციხეებში; მათ თავიანთი დაკვირვებები სასამართლოს გაუზიარეს. მათი თქმით, განმცხადებელთა ჯანმრთელობა დამაკმაყოფილებელი იყო, მათ მიმართ არ გამოიყენებოდა უკანონო მოპყრობა დაკავების პერიოდში არც სასამართლომდე და არც მის შემდეგ, ისინი რეგულარულად ხვდებოდნენ თავიანთი ოჯახების წევრებს.

4. ამ წინასწარი მოსაზრებების შემდეგ ჩვენ შევუდგებით იმ კონკრეტული საკითხის განხილვას, რის გამოც არ ვეთანხმებით განჩინებას, კერძოდ, სასამართლოს დასკვნას, რომ სასამართლოს მიერ „მითითებული“ დროებითი ღონისძიებების შეუსრულებლობა უთანაბრდება კონვენციის 34-ე მუხლის დარღვევას. ამ მიზნით ჩვენ თანმიმდევრულად განვიხილავთ შემდეგ საკითხებს: (i) სასამართლოს პრაქტიკას; (ii) მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს პრაქტიკას; (iii) ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციას საერთაშორისო ხელშეკრულებათა განმარტების კანონების საფუძველზე; და (iv) ზოგადი საერთაშორისო სამართლის შესაბამის ნორმებს.

2. სასამართლოს პრაქტიკა

5. სასამართლოს პოზიცია აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით შეჯამებულია 1991 წლის 20 მარტის განჩინებაში საქმეზე *Kruz Varas and Others v. Sweden* (Series A, № 201). ამ საქმეში განმცხადებლები ამტკიცებდნენ, რომ თუმცა კონვენცია არ შეიცავს კონკრეტულ წესებს ადამიანის უფლებათა ევროპული კომისიის (რომლის რეგლამენტის 36-ე მუხლი შეიცავდა დღევანდელი სასამართლოს რეგლამენტის 39-ე მუხლის მსგავს ტექსტს) მიერ მითითებულ დროებით ღონისძიებებთან დაკავშირებით, აუცილებელი იყო, ასეთ ღონისძიებებს მინიჭებოდა შესასრულებლად სავალდებულო ხასიათი იმისათვის, რომ უზრუნველყოფილიყო კონვენციის 25-ე მუხლის პირველი პუნქტით (დღევანდელი რედაქციის 34-ე მუხლის პირველი პუნქტი) გარანტირებული ინდივიდუალური განაცხადის წარდგენის უფლება. სასამართლომ ამაზე უპასუხა, რომ „25-ე მუხლის [დღევანდელი რედაქციის 34-ე მუხლი] ტექსტის გადამეტებად ჩაითვლებოდა, რომ სიტყვებიდან „არაფრით შეუშალონ ხელი ამ უფლების ეფექტიან განხორციელებას“ დაეასკნათ რეგლამენტის 36-ე მუხლის

[დღევანდელი რედაქციის 39-ე მუხლი] შესაბამისად კომისიის მიერ მითითებული ღონისძიების შესრულების ვალდებულება“ (პუნქტი 99) და განაცხადა, რომ „დროებითი ღონისძიებების შესახებ შესასრულებლად სავალდებულო ბრძანების გამოცემის უფლებამოსილება არ დგინდება არც კონკრეტულად 25-ე მუხლიდან და არც სხვა წყაროებიდან“ (პუნქტი 102). ეს ასეა, აღნიშნა სასამართლომ, თუმცა პრაქტიკაში „თითქმის ყოველთვის ხდება ასეთი მითითებების შესრულება“ (პუნქტი 100; იხ. ასევე პუნქტები 7 და 18). ეს „თანმიმდევრული პრაქტიკა“ „შეიძლება მიჩნეული იქნეს ხელმშემკვრელ სახელმწიფოთა შორის შეთანხმების დამკვიდრებად კონვენციის დებულების განმარტებასთან დაკავშირებით [მითითებულია სასამართლოს განჩინება სოერინგის საქმეზე და 1969 წლის 23 მაისის საერთაშორისო სახელმწიფოებო სამართლის შესახებ ვენის კონვენციის 31-ე მუხლის მე-3 პუნქტის (b) ქვეპუნქტი], მაგრამ არა ისეთი ახალი უფლებებისა და ვალდებულებების წარმოშობად, რომლებიც თავდაპირველად არ იყო გათვალისწინებული კონვენციით [მითითებულია განჩინება ჯონსტონის და სხვების საქმეზე, 1986 წლის 18 დეკემბერი, Series A № 112, პუნქტი 53]“ (ხაზგასმა ჩვენია). „36-ე მუხლით გათვალისწინებული მითითებების შესრულების პრაქტიკა“, დაასკვნა სასამართლომ, „არ შეიძლება დაეფუძნოს მოსაზრებას, რომ ეს მითითებები წარმოშობს შესასრულებლად სავალდებულო ვალდებულებას... ეს უფრო კეთილსინდისიერი თანამშრომლობაა კომისიასთან იმ საქმეებზე, როდესაც აღნიშნული მითითებები იყო გონივრული და პრაქტიკული მნიშვნელობის“ (იქვე, ანუ საუბარია რაციონალურობაზე და ზრდილობიან დამოკიდებულებაზე).

6. ზემოხსენებული პრეცედენტი ამას წინათ კვლავ დადასტურდა სასამართლოს მიერ – დროებით ღონისძიებებთან დაკავშირებით, რომლებიც მოპასუხე სახელმწიფომ მხედველობაში არ მიიღო – საქმეზე *Conka v. Belgium* (2001 წლის 13 მარტის განჩინება, № 51564/99). უმრავლესობის მოსაზრება – რომ კრუზ ვარასის საქმეში სასამართლომ განიხილა კომისიის და არა საკუთარი უფლებამოსილება დროებითი ღონისძიებების შესახებ ბრძანების გამოცემასთან დაკავშირებით – არ გამოიყურება დამაჯერებლად ჩონკას საქმეზე გამოტანილი განჩინების ფონზე, როდესაც სასამართლომ გაიმეორა კრუზ ვარასის საქმეზე დადგენილი პრინციპები მის უფლებამოსილებებთან დაკავშირებით. ჩვენ არ გვგონია, რომ ჩონკას საქმის შემდეგ რაიმე ისეთი ცვლილებები მომხდარიყო, რომლებიც გაამართლებდა სასამართლოს მიერ საკუთარი პრაქტიკის გადასინჯვას და დიამეტრალურად განსხვავებულ დასკვნებამდე მისვლას. როგორც წინამდებარე განჩინებაშია ნათქვამი, „იურიდიული გასაგებობისა და განჭვრეტადობის ინტერესებში [სასამართლომ] არ უნდა გადაუხვიოს საკუთარი პრეცედენტებიდან დასაბუთებული მიზეზის გარეშე“ (პუნქტი 121).

7. ზემოთ მიმოხილული სასამართლოს პრაქტიკა არსებითად ნიშნავს იმას, რომ მართალია, სასამართლო უფლებამოსილია, მოახდინოს კონვენციის დებულებათა ინტერპრეტაცია, მას უფლება არა აქვს – ინტერპრეტაციის გზით, რეგლამენტის გზით, ან ორივეთი – ჩაწეროს

ახალი წესები კონვენციაში, თუნდაც არსებობდეს საკმარისად ფართოდ გავრცელებული და სასურველი პრაქტიკა, თუ ეს პრაქტიკა არ არის ერთიანი (იხ. ბელგიის არგუმენტაცია ჩონკას საქმეზე ან თურქეთის არგუმენტაცია მოცემულ საქმეზე) და მხარდაჭერილი შესაბამისი *opinion juris*-ით. მხოლოდ ყველა ხელშემკვრელ სახელმწიფოს ერთად აქვს უფლება, შეცვალოს კონვენცია მასში ცვლილების განხორციელებით. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ თუ კონვენციის 34-ე მუხლში ასახული ინდივიდუალური განაცხადის უფლების სრულად განხორციელების საჭიროებიდან გამომდინარეობს დროებითი ღონისძიებების სავალდებულო ხასიათი, მაშინ როგორ იქნებოდა ვითარება სახელმწიფოთა შორის დავის შემთხვევაში? ასეთი დავის შემთხვევაში მითითებული ღონისძიებები სარეკომენდაციო ხასიათის იქნებოდა? თუ ჩაითვლებოდა სავალდებულოდ, ანალოგიით, კონვენციის 33-ე მუხლის (სახელმწიფოთაშორისი დავები) სრულად განხორციელების მიზნით?

3. მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს პრაქტიკა: ლაგრანდის საქმე

8. სასამართლოს განჩინება ემყარება მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს გადაწყვეტილებას ლაგრანდის საქმეზე (2001 წლის 27 ივნისის გადაწყვეტილება, ICJ Reports 2001, პუნქტები 48 და 117). ეს მითითება, როგორც ჩანს, არასწორია, ვინაიდან არსებითად განსხვავდება ის ვითარება, რომელშიც აღმოჩნდა მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლო.

9. ლაგრანდის საქმეზე მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს უნდა განემარტა საკუთარი დამფუძნებელი საერთაშორისო ხელშეკრულების ერთ-ერთი დებულება – სტატუტის 41-ე მუხლი. ამ სტატუტის მონაწილე სახელმწიფოები უპირობოდ დაეთანხმნენ ამ მუხლს და აღიარეს მისი სავალდებულო ხასიათი. შესაბამისად, საკითხი ეხებოდა მხოლოდ საერთაშორისო ხელშეკრულების ინტერპრეტაციას, კერძოდ, გაგებულ უნდა იქნეს თუ არა 41-ე მუხლში გამოყენებული ზმნა „მითითებული“ ისე, რომ ამ დებულების მიხედვით ჩამოყალიბებული ღონისძიებები შესასრულებლად სავალდებულო იყოს დავის მონაწილე სახელმწიფოებისთვის. ამ საკითხის განმარტებისაგან წლების მანძილზე თავის შეკავების შემდეგ საერთაშორისო სასამართლომ ლაგრანდის საქმეში აღნიშნულ კითხვას დადებითად უპასუხა, რისთვისაც დასაყრდნობად გამოიყენა 1969 წლის ვენის კონვენცია საერთაშორისო სახელშეკრულებო სამართლის შესახებ, კერძოდ, სტატუტის 41-ე მუხლის ობიექტი და მიზანი – ეს არის დებულება, რომელიც იყო და არის ყველა მონაწილე სახელმწიფოსათვის სავალდებულო სახელშეკრულებო ნორმა. 41-ე მუხლისთვის „ობიექტი და მიზანი“ არის „მხარის შესაბამისი უფლებების დაცვა“ და სასამართლოს შესაძლებლობა, გამოიტანოს შესასრულებლად სავალდებულო გადაწყვეტილება სტატუტის 59-ე მუხლის საფუძველზე; და ამ შემთხვევაში, რა თქმა უნდა, ჰქონდა აზრი იმის თქმას, რომ ეს შედეგი დამოკიდებული იყო დროებითი ღონისძიებების სავალდებულო

ხასიათზე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, აქ საქმე გვაქვს მჭიდრო ურთიერთკავშირთან უფლებამოსილების მიმნიჭებელ სახელშეკრულებო ნორმასა და მისაღწევ მიზანს შორის.

10. მოსალოდნელია, რომ სხვა საერთაშორისო დავების გადაწყვეტის მექანიზმების მონაწილე სახელმწიფოები, როდესაც ეს მექანიზმები მოიცავენ ჰააგის სასამართლოს სტატუტის 41-ე მუხლის მსგავსი ტექსტის მქონე დებულებებს დროებითი ღონისძიებების შესახებ, თავიანთ მოქმედებებს შესაბამისობაში მოიყვანენ ჰააგის სასამართლოს ახალ სამოსამართლო პრაქტიკასთან. მათ, რა თქმა უნდა, აქვთ ამის უფლება, რადგან ისინი, უბრალოდ, დაიწყებენ შესაბამისი მექანიზმის დამფუძნებელ დოკუმენტში ასახული დროებითი ღონისძიებების შესახებ დებულების განმარტებას და მათ აქვთ ასეთი დებულების განმარტების უფლება.

11. ამისგან განსხვავებით, ასეთი დებულება ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციაში არ მოიპოვება: ის არ მოიპოვება კონვენციის 26-ე მუხლის d პუნქტში, რომელიც სასამართლოს საკუთარი რეგლამენტის მიღების უფლებამოსილებას ანიჭებს; არც 34-ე მუხლი, რომელიც ინდივიდუალური განაცხადის უფლებას ადგენს, არ არის იმდენად მჭიდროდ დაკავშირებული განსახილველ საკითხთან, რომ არაფრიდან ამოავსოს კონვენციის „ხარვეზი“ სავალდებულო დროებითი ღონისძიებების დაწესებით, რითაც კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოებს მათი თანხმობის გარეშე დაეკისრებათ ვალდებულება. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, დიდია განსხვავება ხელშეკრულების უბრალო განმარტებასა და მასში ცვლილების შეტანას შორის, სასამართლო ფუნქციების განხორციელებასა და საერთაშორისო სამართლის შექმნას შორის.

12. სასამართლოს დიდმა პალატამ, მანამდე კი პალატამ თავიანთ განჩინებებში მამატკულოვის და ასკაროვის საქმეზე განახორციელეს კანონმდებლის ფუნქცია, ვინაიდან ამჟამად მოქმედი კონვენცია არსად არ ავალდებულებს მის მონაწილე სახელმწიფოებს, რომ აღიარონ სასამართლოს მიერ მითითებული დროებითი ღონისძიებების სავალდებულო ხასიათი. ჩვენი აზრით, სწორედ ამიტომ სასამართლო ვერ გააყვება ჰააგის სასამართლოს მიერ გაკვალულ ბილიკს და სწორედ ამიტომ არ არსებობს არსებული სასამართლო პრაქტიკიდან გადახვევის საფუძველი.

4. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია ხელშეკრულების განმარტების კანონების ჭრილში

13. როგორც ზემოთ ვაჩვენეთ, ევროპული სასამართლოს არსებული პრაქტიკა არ შეიცავს არც შესაძლებლობას და არც საფუძველს იმისა, რომ კონვენცია წაკითხული იქნეს, როგორც დროებითი ღონისძიებებისთვის სავალდებულო ძალის მიმნიჭებელი; ასეთი შესაძლებლობა ან საფუძველი არც ჰააგის სასამართლოს ზემოაღნიშნულ გადაწყვეტილებას შეუქმნია. მაგრამ, ამ ორი ფაქტორისგან განცალკევებით, გამოსაკვლევი, საერთაშორისო

სახელშეკრულებო სამართლის შესახებ ვენის კონვენციის 31-ე და 32-ე მუხლში მოცემული ხელშეკრულების განმარტების კანონები ადასტურებს თუ არა სასამართლოს დასკვნებს მოცემულ განჩინებაში. ამასთან დაკავშირებით უნდა განვიხილოთ 1969 წლის ვენის კონვენციით დადგენილი ინტერპრეტაციის შემდეგი წესები: ხელშეკრულების ტექსტი; ტელეოლოგიური ინტერპრეტაცია; ხელშემკვრელი სახელმწიფოების პრაქტიკა; მოსამზადებელი სამუშაოები; და საერთაშორისო სამართლის შესაბამისი ნორმები.

14. როგორც უკვე აღინიშნა, კონვენციის ტექსტი დუმს დროებით ღონისძიებებზე და მათ სავალდებულო ძალაზე. ასეთი ღონისძიებების ერთადერთი საფუძველი მოიპოვება კონვენციის 26-ე მუხლის d პუნქტში, რომელიც სასამართლოს პლენუმს ანიჭებს რეგლამენტის მიღების უფლებამოსილებას. სასამართლო მოიქცა სწორედ ასე და საკუთარ რეგლამენტში შეიტანა 39-ე მუხლი. აშკარაა, რომ ამის გაკეთება დასაშვები იყო, ვინაიდან აღნიშნული მუხლი არ ეწინააღმდეგებოდა კონვენციას მონაწილე სახელმწიფოებზე კონვენციით გაუთვალისწინებელი ვალდებულებების დაკისრებით. ასევე აშკარაა, რომ მონაწილე სახელმწიფოებს კონვენციის შექმნისას არ ჰქონიათ რაიმე განზრახვა, დაეწესებინათ სასამართლოს მიერ მითითებული დროებითი ღონისძიებების შესრულების ვალდებულება მხოლოდ და მხოლოდ სასამართლოს მიერ მიღებული რეგლამენტის ძალით; მათ ამის განზრახვა არც მოგვიანებით ჰქონიათ, რაც დასტურდება დროებითი ღონისძიებების ან მათი სავალდებულო ძალის შესახებ დებულების არარსებობით დამატებით ოქმებში და იმით, რომ მონაწილე სახელმწიფოებმა არ გაიზიარეს შემოთავაზება, ოქმში ჩაწერილიყო დებულება დროებითი ღონისძიებების სავალდებულო ძალის შესახებ (იხ. ქვემოთ, პუნქტი 18).

15. „ცოცხალი დოკუმენტის“ დოქტრინიდან გამომდინარე სასამართლო წინამდებარე განჩინებაში დიდწილად იყენებს განმარტების ტელეოლოგიურ მეთოდს (ხელშეკრულების „ობიექტი და მიზანი“), მაგრამ ჩვენ ეს არ მიგვაჩნია საფუძვლიანად. კრუზ ვარასის საქმეზე ეს მეთოდი პირდაპირ ნახსენებიც კი არ ყოფილა; ამასთან, რაც შეეხება დროებითი ღონისძიებების ხასიათს, ბევრი არაფერი შეცვლილა კრუზ ვარასის საქმეზე განჩინების გამოტანის დროსა და დღევანდელ დროს შორის პერიოდში: სავალდებულო ხასიათის დროებითი ღონისძიებები მაშინაც ისეთივე სასურველი იყო, როგორც დღეს, მაგრამ მათი გამოყენება არ არის გამართლებული კონვენციაში – სასამართლოს დამფუძნებელ დოკუმენტში – შესაბამისი უფლებამოსილების მიმნიჭებელი ნორმის არსებობის გარეშე. კრუზ ვარასის საქმეზე სასამართლოს მიერ გაცემულ დროებით ღონისძიებებთან დაკავშირებით გამოტანილი დასკვნები დადასტურდა ჩონკას საქმეშიც, მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს მიერ ლაგრანდის საქმეზე გადაწყვეტილების გამოტანამდე სულ რაღაც სამი თვით ადრე.

16. განჩინებაში აღნიშნულია, რომ კონვენციის 34-ე მუხლით დადგენილი ინდივიდუალური განაცხადის უფლებას აზრი დაეკარგება, თუ სასამართლო არ იქნება უფლებამოსილი, გამოსცეს

შესასრულებლად სავალდებულო დროებითი ღონისძიებები და რომ, შესაბამისად, სასამართლოს მიერ ამ მუხლის ობიექტის და მიზნის მისაღწევად აუცილებელია აღნიშნულ ღონისძიებათა სავალდებულო ხასიათის აღიარება. როგორც ითქვა, შიდასახელმწიფოებრივ და საერთაშორისო დონეებზე განაცხადის უფლება ვერ იქნება ეფექტიანი სავალდებულო დროებითი ღონისძიებების გამოცემის შესაძლებლობის გარეშე. ეს შეიძლება ასეა შიდასახელმწიფოებრივ დონეზე, სადაც უპირატესია სასამართლოს სავალდებულო იურისდიქციის პრინციპი. ეს, რა თქმა უნდა, ასე არ არის საერთაშორისო დონეზე. პირველი, სახელმწიფოებს აქვთ სრული თავისუფლება, აღიარონ ან არ აღიარონ საერთაშორისო სასამართლოების სავალდებულო იურისდიქცია, ხოლო აღიარების შემთხვევაში, შეზღუდონ ამ იურისდიქციის ფარგლები, მაგალითად, ისე, რომ არ არსებობდეს სავალდებულო დროებითი ღონისძიებების გამოცემის უფლების მიმნიჭებელი დებულება. ამ შემთხვევას ვხვდებით საინვესტიციო დავების გადაწყვეტის შესახებ 1965 წლის ვაშინგტონის კონვენციით (მსოფლიო ბანკი) დადგენილი საარბიტრაჟო პროცედურის შემთხვევაში (მუხლი 47). მეორე, არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ მრავალი წლის მანძილზე ისეთი საერთაშორისო სასამართლოები, როგორცაა მართლმსაჯულების მუდმივმოქმედი საერთაშორისო სასამართლო (1920 – 1939 წლები) და მისი სამართალმემკვიდრე – მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლო (მისი არსებობის უდიდესი ხნის განმავლობაში (1946 წლიდან 2001 წლამდე) კმაყოფილდებოდნენ დროებითი ღონისძიებების მითითებით მათი სავალდებულო ხასიათის დაკონკრეტების გარეშე. მესამე, კონვენციის 34-ე მუხლი სახელმწიფოებისგან მოითხოვს, „არაფრით შეუშალონ ხელი [ინდივიდუალური განაცხადის უფლების] ეფექტიან განხორციელებას“ (ხაზგასმა ჩვენი). დროებითი ღონისძიებების განუხორციელებლობით და, მით უმეტეს, მათთვის სავალდებულო ძალის მიუნიჭებლობით არაფრით „შლება ხელი“ ინდივიდუალური განაცხადის უფლებას; ხოლო ამის საწინააღმდეგო მტკიცება 34-ე მუხლის მნიშვნელობას ისე გააფართოებდა, რომ სასამართლოს განმარტების ფუნქციის მქონე ორგანოდან გადააქცევდა საკანონმდებლო ფუნქციების ორგანოდ. ამის დასაბუთება ჩანს დავის გადაწყვეტის სხვა დოკუმენტებიდანაც: არსად სხვაგან იურისდიქცია და განაცხადის უფლება არ არის დაკავშირებული დროებითი ღონისძიებების გამოცემასთან და მათ სავალდებულო ხასიათთან. მაგალითად, ლაგრანდის საქმეში ჰააგის სასამართლომ თავი შეიკავა თავისი სტატუტის 35-ე მუხლზე – ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის 34-ე მუხლის მსგავს მუხლზე – მითითებისგან დროებითი ღონისძიებების ხასიათის დასადგენად. ჰააგის სასამართლომ განმარტა თავისი სტატუტის 41-ე მუხლი და დაასკვნა, რომ ამ დებულების მიზანი მიღწეული ვერ იქნებოდა, თუ სასამართლოს მიერ მითითებულ ღონისძიებებს მხოლოდ სარეკომენდაციო ხასიათი ექნებოდა. 1950 წლის კონვენცია რომ შეიცავდეს ჰააგის სასამართლოს სტატუტის 41-ე მუხლის მსგავს დებულებას, მაშინ ჩვენც დავასკვნიდით, ასეთი დებულების საფუძველზე, რომ დროებითი ღონისძიებების „მითითება“, ტელეოლოგიური განმარტების მეთოდით, ნიშნავს ასეთი ღონისძიებების „ბრძანებას“ ან „დადგენას“. ადამიანის უფლებათა ამერიკული სასამართლოს შემთხვევაში, რომლის დამფუძნებელი დოკუმენტი – და

არა რეგლამენტი! – შეიცავს მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს სტატუტის 41-ე მუხლის მსგავს დებულებას, ეს საკითხი საერთოდ არც წარმოიშვება, რადგან 1969 წლის ადამიანის უფლებათა ამერიკული კონვენციის 63-ე მუხლის მე-2 პუნქტი უფლებას აძლევს სასამართლოს, დაადგინოს დროებითი ღონისძიებები. მოცემულ საქმეში პრობლემა არის ის, რომ ასეთივე დასკვნის გაკეთებისთვის არ არსებობს გონივრული იურიდიული საფუძველი. ასეთ საფუძველად ვერ გამოდგება კონვენციის 34-ე მუხლი, როგორც ასეთი, რომელშიც შეუძლებელია დროებითი ღონისძიებების სავალდებულო ხასიათის ამოკითხვა.

17. საერთაშორისო სახელშეკრულებო სამართლის შესახებ ვენის კონვენციის 32-ე მუხლის საფუძველზე შესაძლებელია კონვენციის მოსამზადებელ სამუშაოებზე მითითება. ევროპული სასამართლოს განჩინება კრუზ ვარასის საქმეზე აჩვენებს, რომ მიუხედავად შემოთავაზებებისა, რომ 1950 წლის კონვენციაში შესულიყო მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს სტატუტის 41-ე მუხლის მსგავსი დებულება, ეს ასე არ მოხდა – ეს გარემოება აშკარად არ მიუთითებს დროებითი ღონისძიებებისთვის სავალდებულო ძალის მინიჭების განზრახვაზე.

18. კიდევ ერთი გამოსაკვლევი საკითხი, რომელიც განხილული იქნა კრუზ ვარასის საქმეში, არის ხელშემკერელ სახელმწიფოთა შემდგომი პრაქტიკა, როგორც საერთაშორისო სახელშეკრულებო სამართლის შესახებ ვენის კონვენციით გათვალისწინებული ინტერპრეტაციის ელემენტი. ვენის კონვენციის 31-ე მუხლის მე-3 პუნქტის b ქვეპუნქტი მიუთითებს „ნებისმიერ შემდგომ პრაქტიკას ხელშეკრულების გამოყენებისა, რომელიც ადგენს მხარეთა შეთანხმებას მის განმარტებასთან დაკავშირებით“. ეს პრაქტიკა გათვალისწინებული იქნა კრუზ ვარასის საქმეში. მიმოიხილა რა კონვენციური ორგანოების ადრეული წარუმატებელი მცდელობები მოცემულ საკითხზე რეკომენდაციების მიღებისა (პუნქტი 96), სასამართლომ დაადგინა, რომ ძირითადად – მაგრამ არა სრულად – შესრულება დროებითი ღონისძიებებისა განპირობებული იყო მონაწილე სახელმწიფოთა თანამშრომლობის სურვილით. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, არ არსებობდა სხვა მტკიცებულება, რომ არსებული პრაქტიკა, როგორც ამას ვენის კონვენცია მოითხოვს, „ადგენდა მხარეთა შეთანხმებას მის განმარტებასთან დაკავშირებით“. ეს დასტურდება პირველ რიგში იმ ფაქტით, რომ ჯერ კიდევ 1994 წლის სპეციალურ შეხვედრაზე ადამიანის უფლებათა დაცვის პროცედურების გაუმჯობესებაზე მომუშავე ექსპერტთა კომიტეტმა (DH-PR) მიიღო რეფორმირების შემოთავაზებები ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოსგან 1994 წლის 31 იანვარს (დოკუმენტები DH-PR(94)2 და DH-PR(94)4). კომისიაც და სასამართლოც მიიჩნევდნენ, რომ ახალ სასამართლოს უნდა ჰქონოდა იურიდიულად სავალდებულო ძალის მქონე დროებითი ღონისძიებების გამოცემის უფლებამოსილება, რაც ასახული უნდა ყოფილიყო კონვენციაში. სასამართლოს შემოთავაზებული ტექსტი მსგავსი იყო ადამიანის უფლებათა ამერიკული კონვენციის 63-ე მუხლის მე-2 პუნქტისა. კომისიას ერჩივნა, რომ კომისიის და

სასამართლოს რეგლამენტების დროებით ღონისძიებებთან დაკავშირებული დებულებები (36-ე და 36-ე მუხლები) შესულიყო კონვენციის ტექსტში. შვეიცარიის დელეგაციამაც წარმოადგინა შემოთავაზება, რომელიც ითვალისწინებდა კონვენციაში სპეციალური მუხლის ჩაწერას დროებითი ღონისძიებების თაობაზე. მუხლი ასე წაიკითხებოდა: „სასამართლოს შეუძლია ... დაადგინოს ნებისმიერი დროებითი ღონისძიება, რომელსაც საჭიროდ ჩათვლის“ (დოკუმენტი DH-PR(93)20, 1993 წლის 22 ნოემბერი).

19. მათი გაზიარების შემთხვევაში სამივე შემოთავაზება შესაძლებელს გახდიდა იმის მტკიცებას (როგორც მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს სტატუტის 41-ე მუხლის შემთხვევაში), რომ სასამართლოს დროებითი ღონისძიებები სავალდებულოდ უნდა ჩაითვალოს. მაგრამ ეს სამივე შემოთავაზება უარყოფილი იქნა მთავრობათა ექსპერტების მიერ. მოგვიანებით სასამართლოს მიერ მისი რეგლამენტის 36-ე მუხლის საფუძველზე მითითებული ღონისძიებების მონაწილე სახელმწიფოებისთვის სავალდებულო ხასიათის თაობაზე წინადადება წამოჭრა მიგრაციის, ლტოლვილთა და დემოგრაფიის კომიტეტმა (ანგარიშის პროექტი, AS/PR(1997)2 შეცვლილი, 1997 წლის 19 თებერვალი). მინისტრთა კომიტეტმა უარი თქვა დროებითი ღონისძიებების თაობაზე ასეთი დებულების კონვენციაში ჩაწერაზე. ეს ყველაფერი მხოლოდ იმას შეიძლება ნიშნავდეს, რომ შესაბამისი პრაქტიკის ფართოდ გავრცელების ფაქტი ემყარება კეთილგანწყობას, თანამშრომლობას და მოხერხებულობას, და არა შეთანხმებულ განმარტებას. მინისტრთა კომიტეტს არც ის ჩაუთვლია საჭიროდ, რომ შემოთავაზებინა სავალდებულო დროებითი ღონისძიებების შესახებ დებულების ჩაწერა 14-ე ოქმის პროექტში. და ისევე, ასე იმიტომ მოხდა, რომ დროებითი ღონისძიებების სავალდებულოდ ქცევის შესახებ არანაირი შეთანხმება არ ყოფილა, და არა იმიტომ, რომ კომიტეტმა არასაჭიროდ მიიჩნია დროებითი ღონისძიებების სავალდებულო ხასიათთან დაკავშირებული მოსაზრებები.

20. მოცემულ საქმეში დროებითი ღონისძიებები თვით სასამართლომაც ფაკულტატურად მიიჩნია. ეს ჩანს 39-ე მუხლის ტექსტიდან, რომელშიც გამოყენებულია სიტყვები „მითითება“ და „შეუძლია“, ასევე თურქეთისთვის – მოპასუხე სახელმწიფოსთვის – მიწერილი 1999 წლის 18 მარტის წერილის ტექსტიდან:

“La Présidente de la Première section a décidé aujourd'hui d'indiquer à votre Gouvernement, en application de l'article 39 du Règlement de la Cour, qu'il était souhaitable, dans l'intérêt des parties et du bon déroulement de la procédure devant la Cour, de ne pas extraditer le requérant vers la République ouzbèke avant la réunion de la chambre compétente, qui se tiendra le 23 mars 1999.”¹

21. და ბოლოს, რაც შეეხება „საერთაშორისო სამართლის შესაბამის ნორმებს, რომლებიც გამოიყენება მხარეთა შორის ურთიერთობებში“, რაზეც მიუთითა პალატამ საერთაშორისო სახელმწიფოებს შორის სამართლის შესახებ ვენის კონვენციის 31-ე მუხლის მე-3 პუნქტის c ქვეპუნქტის საფუძველზე: მართალია, რომ საერთაშორისო

სასამართლოების და ტრიბუნალების დამფუძნებელი ბევრი საერთაშორისო ხელშეკრულება რთავს დროებითი ღონისძიებების „მითითების“ ნებას – და სწორედ ამ ტერმინს იყენებს აღნიშნული დოკუმენტების უმრავლესობა. მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს მიერ შემოადინიშნულ ლაგრანდის საქმეში დროებითი ღონისძიებებისთვის მიკუთვნებული მნიშვნელობა უდავოდ იქონიებს მნიშვნელოვან გავლენას ასეთ ხელშეკრულებათა განმარტებაზე; მაგრამ ასეთი გავლენა არ უნდა მოხდეს ამ სასამართლოსთან მიმართებაში, რადგან ამ უკანასკნელის დამფუძნებელი დოკუმენტი – ევროპული კონვენცია – საერთოდ არ შეიცავს დროებითი ღონისძიებების „მითითების“ ნებართვას.

5. საერთაშორისო სამართლის შესაბამისი ნორმები

22. გასარკვევი რჩება საკითხი – შეუძლია თუ არა სასამართლოს ზოგადი საერთაშორისო სამართლის ნორმით ან ცივილიზებული ერების მიერ აღიარებული სამართლის ზოგადი პრინციპის საფუძველზე (i) მიუთითოს დროებითი ღონისძიებები და (ii) ბრძანოს დროებითი ღონისძიებების შესრულება. ეს რომ ასე იყოს, მაშინ სასამართლო სავალდებულო დროებითი ღონისძიებების დაკისრებას გაამართლებდა მხოლოდ შემოადინიშნული ნორმით ან პრინციპით, შესაბამისი უფლებამოსილების მიმნიჭებელი სახელშეკრულებო დებულების არარსებობის შემთხვევაშიც. რაც შეეხება ცივილიზებული ერების მიერ აღიარებული სამართლის ზოგად პრინციპებს, სავალდებულო დროებითი ღონისძიების შესახებ მართლაც არსებობს ფართოდ დამკვიდრებული წესი შიდასახელმწიფოებრივ დონეზე, რაც გამომდინარეობს ამავე დონეზე დადგენილი სავალდებულო განსჯადობის წესიდან. ამისგან განსხვავებით, როგორც ზემოთ აღნიშნეთ (პუნქტი 16), ეს წესი არ არის უპირატესი საერთაშორისო დონეზე და ამიტომაც ვერ იქნება გამოყენებული საერთაშორისო დონეზე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, აღნიშნული პრინციპი ვერ იქნება მორგებული საერთაშორისო სასამართლოების საქმიანობისთვის.

23. თუმცა უნდა არსებობდეს ჩვეულებითი ნორმა, რომელიც საერთაშორისო სასამართლოებს და ტრიბუნალებს მისცემს უფლებას, თუნდაც სახელშეკრულებო ნორმის არარსებობის შემთხვევაში, შეიმუშაონ საკუთარი რეგლამენტი, რომელშიც შეიძლება შევიდეს დროებითი ღონისძიებების ჩამოყალიბების უფლება. მაგრამ ეს წესი ვერ მოიცავს ასეთი ღონისძიებების დაკისრების უფლებას.

6. დასკვნები

24. ყოველივე ზემოხსენებულის გათვალისწინებით სასამართლოს მიერ „მითითებული“ დროებითი ღონისძიებების სავალდებულო ხასიათი არ გამომდინარეობს კონვენციის არც 34-ე მუხლიდან (ინდივიდუალური საჩივრის უფლება) და არც 26-ე მუხლის d პუნქტიდან (სასამართლოს უფლება, მიიღოს საკუთარი რეგლამენტი), თუ ეს დებულებები განიმარტება 1969 წლის 23 მაისის საერთაშორისო სახელშეკრულებო სამართლის შესახებ ვენის კონვენციის შესაბამისად. იგივე დასკვნა

გამომდინარეობს თვით ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკიდანაც, მათ შორის მოცემულ საქმეში დასაწეისში გამოთქმული მიდგომიდან (იხ. განჩინება, პუნქტი 24).

25. ამიტომ ჩვენი ძირითადი დასკვნა იმაში მდგომარეობს, რომ აქ განხილული საკითხი არის კანონშემოქმედების საკითხი და არა სამოსამართლო ქმედება. ვინაიდან არც სასამართლოს დამფუძნებელი დოკუმენტი და არც ზოგადი საერთაშორისო სამართალი არ ავალდებულებს სახელმწიფოებს, შეასრულონ დროებითი ღონისძიებები, სასამართლოს არ შეუძლია საწინააღმდეგო გადაწყვეტილების მიღება და, შესაბამისად, მონაწილე სახელმწიფოებისთვის ახალი ვალდებულების დაკისრება; ანუ, მოქმედი სამართლის მიხედვით, იმის დასკვნა, რომ სასამართლო უფლებამოსილია, გამოსცეს შესასრულებლად სავალდებულო დროებითი ღონისძიებები, უფლებამოსილების გადამეტებაა. შესაძლოა, ასეთი უფლებამოსილების ქონა სასურველია, მაგრამ მისი მინიჭება მხოლოდ ხელშემკვრელ სახელმწიფოებს შეუძლიათ.

1. [თარგმანი:] „პირველი სექციის თავმჯდომარემ დაადგინა, მიეთითოს თქვენს მთავრობას, სასამართლოს რეგლამენტის 39-ე მუხლის შესაბამისად, რომ მხარეთა ინტერესებში და სასამართლოში წარმოების ნორმალურად წარმართვის მიზნით, სასურველია არ მოხდეს განმცხადებლების გადაცემა უზბეკეთის რესპუბლიკისათვის შესაბამისი პალატის სხდომის ჩატარებამდე – 1999 წლის 23 მარტამდე.“